Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Hana Švecová

Odpovědnost dětí mladších patnácti let dle zákona o soudnictví ve věcech mládeže

Rigorózní práce

Olomouc 2020

Prohlašuji, že jsem rigorózní práci na téma *Odpovědnost dětí mladších patnácti let dle zákona o soudnictví ve věcech mládeže* vypracovala samostatně a citovala všechny použité zdroje.

V Bělé pod Pradědem 20. ledna 2020

Obsah

Seznam použitých zkratek **4**
1 Úvod **5**
2 Odpovědnost dětí za činy jinak trestné **8**
2.1 Prameny hmotněprávní úpravy odpovědnosti dětí dle ZSM 9
2.2 Dítě 10
2.3 Činy jinak trestné 12
2.4 Opatření 16
2.4.1 Výchovná povinnost 18
2.4.2 Výchovné omezení 20
2.4.3 Napomenutí s výstrahou 21
2.4.4 Zařazení do terapeutického, psychologického nebo jiného vhodného výchovného programu ve středisku výchovné péče 22
2.4.5 Dohled probačního úředníka 23
2.4.6 Ochranná výchova 25
2.4.7 Ochranné léčení 27
2.4.8 Souhrnně k opatřením 29
2.5 Shrnutí a úvahy de lege ferenda 30
3 Procesní úprava řízení ve věcech dětí dle ZSM **33**
3.1 Prameny procesně-právní úpravy odpovědnosti dětí dle ZSM 33
3.2 Rozhodující orgán 34
3.3 Zahájení řízení 36
3.4 Účastníci řízení 39
3.4.1 Nezletilé dítě 41
3.4.2 Opatrovník dítěte pro řízení 41
3.4.3 Státní zastupitelství 46
3.5 Průběh řízení 51
3.5.1 Fáze před podáním návrhu na zahájení řízení 51
3.5.2 Role poškozeného a jeho vliv na průběh řízení 58
3.5.3 Jednání 59
3.5.4 Dokazování 63
3.5.5 Závěrečné návrhy 67
3.6 Rozhodnutí 68
3.7 Náklady řízení 70
3.8 Odvolací řízení 72
3.9 Dovolání 75

3.10 Obnova řízení, žaloba pro zmatečnost ... 76
3.11 Ústavní stížnost ... 76
3.12 Vykonávací řízení ... 77
3.13 Další důsledky soudního rozhodnutí ... 79
3.14 Shrnutí a úvahy de lege ferenda ... 80
4 Exkurs do švýcarské právní úpravy ... 84
4.1 Hmotněprávní úprava ... 84
4.2 Procesněprávní úprava ... 86
4.3 Shrnutí ... 87
5 Závěr ... 88
6 Použitá literatura ... 91
6.1 Monografické publikace a sborníky ... 91
6.2 Příspěvky v odborném tisku ... 92
6.3 Další zdroje ... 95
6.4 Judikatura ... 96
6.5 Právní předpisy ... 97
Abstrakt ... 99
Abstract ... 99
Klíčová slova ... 99
Key words ... 99

Seznam použitých zkratek

NOZ	Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
o.s.ř.	Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
OSPOD	Orgán sociálně právní ochrany dětí
PMS	Probační a mediační služba
TŘ	Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění pozdějších předpisů
TZ	Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
ZoSZ	Zákon č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, ve znění pozdějších předpisů
Zpráva KSZ	Vyhodnocení kvality návrhové činnosti státního zastupitelství podle § 90 odst. 1 zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže u vybraných nižších státních zastupitelství, Krajského státního zastupitelství v Brně ze dne 8. 11. 2018, č. j. 1 KZC 3535/2018-13
ZSM	Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů
ZŘS	Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů

1 Úvod

Odpovědnost dospělých osob za spáchání trestných činů je nejen obecně, byť v základních rysech, zakotvena v podvědomí občanů, ale i na odborném poli je jí s ohledem na četnost a každodenní praktické využití věnována rozsáhlá a velmi detailní pozornost. Jinak je tomu ve vztahu k trestání nejmenších pachatelů v případě, kdy se dopustí protiprávního jednání. Netřeba snad ani připomínat, jak důležitá je výchova a korekce chování dětí od jejich nejútlejšího věku, k níž dochází primárně v rodině či prostředí, v němž dítě vyrůstá a rozvíjí se. Drobné výstřelky přiměřené věku dítěte zkorigují zpravidla nejbližší osoby pečující o dítě či vzdělávací zařízení, které dítě navštěvuje. V případě, kdy intenzita nežádoucího chování dítěte dosahuje vysoké závažnosti, je na místě reagovat rovněž prostřednictvím právních norem. Nejinak je tomu z pohledu České republiky, která po nabytí účinnosti zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů (dále také jen „zákon o soudnictví ve věcech mládeže“ či „ZSM“), tedy od 1. 1. 2004, stanovuje normativní pravidla odpovědnosti dětí za nejzávažnější protiprávní činy a v návaznosti na ně i v úvahu připadající opatření, a současně pravidla řízení, v rámci kterého dochází k projednání těchto deliktů.

Jedná se o problematiku doposud prakticky komplexně nezpracovanou. Drtivá většina dostupné odborné literatury (komentářové, odborných příspěvků a několika akademických prací) se omezuje na prostý analytický rozbor skromné platné a účinné právní úpravy obsažené v § 89 – § 96 ZSM a podrobněji odkazuje vždy jen na vybraný problém (institut) bez uvedení celkového náhledu na řízení dle § 90 a násl. ZSM. O co stručnější je předmětná právní úprava, s tím více explicitně neupravenými aspekty se musela každodenní praxe vypořádat a činí tak dodnes. Svá specifika přináší rovněž skutečnost, že řízení dle § 90 a násl. ZSM je samostatným řízením stojícím na pomezí řízení péče o nezletilého (upraveného primárně v zákoně č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů, dále také jen „zákon o zvláštních řízeních soudních“ či „ZŘS“) a trestního řízení vedeného dle části I, hlavy II ZSM[1] vůči mladistvým pachatelům. Z obou jmenovaných řízení pak čerpá část pravidel pro nastavení vlastního rámce. Z pohledu hmotného práva je navíc patrné výrazné použití prvků trestního práva hmotného (dopadajícího nejen na mladistvé, ale i plně trestně odpovědné osoby).

[1] Dále bude v textu hovořeno jen o hlavách části I ZSM, a proto budou uváděny již bez důsledného zařazení právě pod část I.

Pojmout předmětnou problematiku ve všech jejích aspektech (tedy např. včetně pohledu kriminologického či kriminalistického) by přesahovalo reálné možnosti předkládané práce. Pozornost bude proto zaměřena především na kritickou analýzu řízení ve věcech dětí mladších patnácti let dle ZSM s akcentem na praktickou činnost a postavení advokátů a státního zastupitelství. Na základě provedené analýzy předmětné právní úpravy, detekce jejích nedostatků a praktických aplikačních problémů, budou následně zmíněny konkrétní návrhy de lege ferenda (inspirované právě dosavadními praktickými zkušenosti, částečně pak i švýcarskou právní úpravou), které lze po patnáctileté účinnosti zákona o soudnictví ve věcech mládeže i přes skromné využití (na rozdíl od ostatních zmíněných řízení se jedná toliko o desítky případů ročně v obvodech jednotlivých okresních soudů) učinit. V návaznosti na již uvedené si předkládaná práce klade za stěžejní cíl nejen posloužit jako ucelený průvodce (či praktická příručka) řízení ve věcech dětí mladších patnácti let dle § 90 ZSM (od jeho úplného počátku, až po rozhodnutí a jeho výkon), ale rovněž detekovat aplikační problémy a nalézt jejich vhodná řešení (která ne vždy odpovídají dosavadnímu pojetí) a učinit základ pro možné změny a úpravy předmětné právní úpravy de lege ferenda. To vše dále za účelem zodpovězení otázky, zda je účinná právní úprava řízení ve věcech dětí dle hlavy III ZSM uspokojivá a komplexní. Sekundárně si lze přát, nechť toto dílo alespoň částečně poslouží i ke zkvalitnění právních služeb poskytovaných advokáty v řízení dle § 90 a násl. ZSM. Jedná se totiž o řízení, s nímž se advokáti setkávají s ohledem na jeho četnost jen velmi sporadicky, v kontextu čehož bohužel ne vždy dostojí povaze svého postavení opatrovníka a přispění k co nejvhodnějšímu působení na dítě mladší patnácti let, stejně jako vytvoření skutečné opory pro dítě, kterému jsou k ochraně jeho zájmů ustanoveni.

Předkládaná práce je zpracována prostřednictvím tzv. odborného funkčního stylu. Z pohledu vědeckých metod k naplnění svých cílů využívá nezbytné deskripce platné a účinné právní úpravy, její analýzy s přihlédnutím k praktickým poznatkům a problémům, které se při jejím naplňování vyskytly, dílem pak i komparace (synchronní a kde je to možné s ohledem na dosavadní novelizace ZSM, tak také diachronní), a to jak s povahově nejbližšími soudními řízeními, tak dílem i se švýcarskou právní úpravou.

Systematicky je práce členěna do tří na sebe navazujících kapitol. První se zaměřuje na hmotněprávní východiska platné a účinné právní úpravy odpovědnosti dětí mladších patnácti let a mladistvých, kteří s ohledem na svou rozumovou a mravní vyspělost nejsou ještě trestněprávně odpovědní za spáchání činů jinak trestných. Dochází zde k vymezení,

na koho se právní úprava § 89 a násl. ZSM vztahuje, co zákonodárce míní činy jinak trestnými a jaká za ně lze uložit opatření.

Druhá kapitola, již považuji za stěžejní, se věnuje části procesně právní. Jejím cílem je rozbor celého procesního průběhu, tedy od úkonů bezprostředně následujících po spáchání činu jinak trestného přes podání návrhu na zahájení řízení dle § 90 ZSM, až po jeho projednání v soudním řízení, a to včetně zohlednění v úvahu přicházejících řádných i mimořádných opravných prostředků. Akcent je kladen především na specifické postupy týkající se výlučně průběhu řízení ve věcech dětí mladších patnácti let dle ZSM, tedy takové, které se neuplatňují v trestních řízeních vedených proti dospělým pachatelům či mladistvým. V místech, kde naopak dochází k aplikaci právní úpravy a institutů známých i z jiných typů řízení či právních odvětví, v nichž jsou využívána častěji, nezachází text práce do úplných detailů, a pro udržení své koncepce na takovou právní úpravu odkazuje. Okrajově je pak věnována pozornost i fakultativnímu řízení vykonávacímu, navazujícímu na vydané meritorní rozhodnutí.

Ve třetí kapitole je prováděna dílčí komparace vybraných institutů odpovědnosti dětí za činy jinak trestné se švýcarskou právní úpravou. Všechny kapitoly pak doplňují praktické poznatky a kritické poznámky, vyplývající z praxe. Každá kapitola přitom obsahuje závěrem samostatné dílčí shrnutí vč. jednotlivých návrhů de lege ferenda.

Závěr práce poté reaguje na vytčené cíle a poskytuje komplexní shrnutí.

Obsah předkládaného textu přitom vychází z právní úpravy účinné ke dni 1. 1. 2020.

2 Odpovědnost dětí za činy jinak trestné

Úvodem první kapitoly si dovolím stručný exkurs do problematiky odpovědnosti dětí mladších patnácti let za jejich jednání, jejíž jednou výsečí je právě i odpovědnost dle hlavy III zákona o soudnictví ve věcech mládeže.

Dítě jako lidská bytost se od nejútlejšího věku (byť z počátku nevědomky) seznamuje s celospolečenskými normami danými ať již kulturou prostředí, ve kterém je vychováváno, či následně přímo právními předpisy (interpretovanými pro ně adekvátní formou). Jedná se o zcela přirozený proces doprovázející jeho výchovu a korekci chování, prostřednictvím něhož se projevuje vůči ostatním osobám a věcem. V momentě, kdy se dítě chová žádoucím či přesněji řečeno adekvátním způsobem ve vztahu k danému místu, času i nastanuvší situaci, nezbývá než tuto situaci kvitovat a dítě kupříkladu i pochválit tak, aby mělo motivaci v nastaveném způsobu chování a komunikace pokračovat. Složitější situace nastává v případě, kdy se dítě dopouští prvních (či následně dalších) prohřešků. Ty je totiž nejen nutné velmi pečlivě posuzovat hned z několika pohledů – dle jejich významu, intenzity, závažnosti, dané situace, premis, které jej vyvolaly, jakož i dle možností dítěte, tedy toho, zda si bylo schopno uvědomit, co dělá, a zároveň ovládnout své jednání. To vše za současného vyvození přiměřené reakce - odpovědnosti za předmětné jednání z pohledu mezilidského a potažmo i právního. Drobné prohřešky výchovného charakteru zvládnou vyřešit (napravit vzniklý stav, dítě pokárat či jinak potrestat a především mu vysvětlit, v čem byl problém, co je špatně, tak aby se situaci pro příště vyvarovalo) rodiče, osoby pečující o dítě či pedagogičtí pracovníci, s nimiž přichází do kontaktu. Nejinak je tomu u nejrůznějších „klukovin“ vč. občasných nepříjemností způsobených v „zápalu boje“ některé z dětmi provozovaných her. Nad rámec právě vyjmenovaných prohřešků se děti mohou dopustit jednání přesahujícího elementární výchovné působení a atakujícího již právní normy. Česká právní úprava je v současné době nastavena tak, že dítě do dosažení patnácti let věku není ani trestněprávně odpovědné, ani odpovědné za případné spáchání přestupku. V této souvislosti se proto hovoří o tzv. kvazitrestní odpovědnosti dětí, jejichž jednání tak možno rozdělit na:

a) činy jinak trestné (ve vztahu k nimž bude hovořeno podrobněji dále)
b) a jiné protiprávní činy.

V obou případech se jedná o situace, kdy zákonodárce pamatuje na ochranu poškozeného (či dotčených osob), stejně jako na ochranu zájmů celé společnosti. V této

souvislosti ovšem oproti trestní či správní odpovědnosti upřednostňuje zamezení opakování nežádoucího jednání a nápravu dětského delikventa před vlastním potrestáním.[2]

Za jiné protiprávní činy, které si rovněž zasluhují zvýšenou pozornost, lze považovat především (1) jednání příčící se normám práva soukromého (typicky vyvolávajícího odpovědnost za způsobenou škodu), (2) jednání dosahující u osob starších patnácti let intenzity přestupků a v neposlední řadě též (3) jednání, které nenaplňuje veškeré znaky činů jinak trestných. Ve vztahu k vyjmenovaným situacím nastupuje tzv. soukromoprávní odpovědnost, a to ať již přímo dítěte nebo osob vykonávajících nad ním dohled.

Civilněprávní úprava, obsažená primárně v zákoně č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále také jen „občanský zákoník" či „NOZ"), přitom vymezuje odpovědnost nejmladších osob formou odpovědnosti nezletilých. Těmi rozumí osoby, které nenabyly plné svéprávnosti. Svéprávným se člověk stane zletilostí, kterou získá především dovršením osmnáctého roku věku, in eventum emancipací či uzavřením manželství. Nezletilý je dle soukromoprávních předpisů odpovědný za své jednání v rozsahu své rozumové a volní vyspělosti (§ 31 NOZ). Jeho odpovědnost se proto s přibývajícím věkem rozšiřuje.[3] Současně však společně a nerozdílně s dítětem (odpovídajícím za škodu) je k náhradě škody povinen i ten, kdo nad dítětem zanedbal náležitý dohled. Není-li nezletilý k náhradě škody povinen, nahrazuje škodu právě osoba zanedbající nad ním dohled.[4]

S ohledem na cíl předkládané práce bude v první kapitole pojednáno o specifické problematice protiprávního jednání dětí, na které dopadá zákon o soudnictví ve věcech mládeže, tedy o hmotněprávní úpravě jednání kvalifikovaných u dospělých osob jako trestné činy.

2.1 Prameny hmotněprávní úpravy odpovědnosti dětí dle ZSM

Ze samotného úvodu je zřejmé, že zákonodárce upravil odpovědnost dětí mladších patnácti let v samostatném zákoně o soudnictví ve věcech mládeže[5], konkrétně jeho části první, hlavě třetí. Jedná se v součtu o devět paragrafů (§ 89 – 96), čítajících poměrně kusou hmotněprávní úpravu (§ 89, 93 a 95a ZSM) a dále reflektujích základní pravidla procesně-právní. Stručnost

[2] Ve vztahu k celému úvodu první kapitoly odkazuji na VICHEREK, Roman. Jak „trestat" děti a trestně neodpovědné mladistvé. *Trestněprávní revue*, 2016, roč. 15, č. 1, s. 1 – 5.
[3] K otázce náhrady vzniklé škody srov. § 2920 NOZ.
[4] § 2921 NOZ
[5] Případné zájemce o historický exkurz vývoje trestního zákonodárství nad mládeží odkazuji na ZEZULOVÁ, Jana. *Trestní zákonodárství nad mládeží.* 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1997. 247 s.

jmenovaných hmotněprávních norem doplňuje zejména zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, dále také jen „trestní zákoník“ či „TZ“ (o jehož jednotlivých ustanoveních bude pojednáno v následujícím výkladu) a na něj navazující právní předpisy (např. nařízení vlády č. 455/2009 Sb. či č. 467/2009 Sb.), při výslovných odkazech[6] rovněž i vybraná ustanovení části první, hlavy II ZSM (např. § 16, 18 – 20 apod. ZSM). Dále je možné výčet doplnit kupř. o zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě, nebo o zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních. V neposlední řadě není možné opomenout ústavní pořádek České republiky, jakož i mezinárodní prameny[7], zejména Úmluvu o právech dítěte[8].

Cíl a účel zákona o soudnictví ve věcech mládeže ve vztahu k dětem mladším patnácti let je ve smyslu § 1 odst. 2 ZSM stanoven tak, že projednáním protiprávních činů dětí mladších patnácti let se sleduje, aby se vůči pachateli užilo opatření, které účinně přispěje k tomu, aby se nadále páchání protiprávního jednání zdržel a našel si společenské uplatnění odpovídající jeho schopnostem a rozumovému vývoji a podle svých sil a schopností přispěl k odčinění újmy vzniklé jeho protiprávním činem. Řízení současně musí být vedeno tak, aby přispívalo k předcházení a zamezování páchání protiprávních činů.[9]

2.2 Dítě

Před meritorním výkladem považuji za nutné upřesnit, ve vztahu ke komu zákonodárce nastavil pravidla daná právě ustanoveními § 89 a násl. ZSM, a dále upozornit na odlišný obsah pojmu dítě v různých právních předpisech (zejména trestním zákoníku a zákoně o soudnictví ve věcech mládeže).

Z názvu hlavy třetí ZSM plyne, že se jedná o řízení ve věcech dětí mladších patnácti let. Zde nedochází k žádným významnějším výkladovým problémům. Časový úsek je totiž

[6] Obecně lze totiž konstatovat, že ze smyslu ZSM plyne, že hlava II a III ZSM jsou zcela samostatné, oddělené a vzájemně nepropojené části, když každá z nich dopadá na zcela jiný okruh osob (k tomu srov. nejen textaci ZSM, ale též rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 5. 12. 2012, sp. zn. 8 Tz 85/2012).

[7] Detailněji viz např. VÁLKOVÁ, Helena. Trestní právo mládeže. In VANDTUCHOVÁ, Marie, HOŘÁK, Jaromír (ed). *Na křižovatkách práva. Pocta Janu Musilovi k 70. narozeninám.* Praha: C. H. Beck, 2011, s. 283 – 295; či HRUŠÁKOVÁ, Milana. In MACHALOVÁ, Tatiana (ed). *K odkazu Jaroslava Kallaba.* 1. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007, s. 82 – 93.

[8] Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb.

[9] Vlastní podstata a záměr ZSM v rámci řízení ve věcech dětí mladších patnácti let se přirozeně odráží v celé řadě soudních rozhodnutí, za všechny kupř. usnesení Ústavního soudu ze dne 19. 2. 2014, sp. zn. I. ÚS 273/14, cit.: *„… jedním z cílů ZSM je účinná snaha zajistit ochranu takovému dítěti zejména tak, aby při zjištění příčin, jež vedly ke spáchání činu jinak trestného, se na něj působilo, aby se již v budoucnu obdobného jednání nedopustilo, a tím se vyhnulo další delikventní činnosti…“.*

striktně vymezen v rozpětí od narození dítěte do dovršení jeho patnáctého roku (vč. celého dne, v němž dítě dovrší patnáctý rok věku).[10] Obecně přitom v poměrech českého právního řádu platí, že dítě mladší patnácti let není trestně odpovědné.[11] Zákonodárce ovšem i v těchto případech zvolil právní úpravu dopadající na nejzávažnější prohřešky dětí, což je zcela na místě, neboť není možné, aby si okruh osob (v tomto případě ve věku 0 – 15 let) mohl „dělat co chce“[12], zatímco na ostatní dopadá celá řada právních norem vč. právní úpravy přestupků a trestných činů. Různorodost dětských pachatelů ve věkovém rozpětí patnácti let příslušná právní úprava zohledňuje nejen v rámci dovození jejich odpovědnosti jako takové, ale i při následné volbě reakce na konkrétní protiprávní jednání.[13] Věk dítěte se vždy posuzuje k okamžiku spáchání protiprávního jednání. Z praktického pohledu lze konstatovat, že k dovození odpovědnosti za činy jinak trestné dochází nejčastěji u dětí starších 10 let[14], pouze zcela výjimečně pak u dětí od 6 – 7 let věku, vždy v návaznosti na konkrétní skutek.

V souladu s § 5 ZSM za své jednání není trestněprávně odpovědný rovněž mladistvý[15], který v době spáchání trestného činu nedosáhl takové rozumové a mravní vyspělosti[16], aby mohl rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání. Za této situace lze

[10] V roce 2009 byla připravována novela, která měla ambice snížit věkovou hranici na čtrnáct let, nicméně ke změně nakonec nedošlo (souhrnně viz VÁLKOVÁ, Helena. 15 – 14 – 15 = dolní věková hranice trestní odpovědnosti v České republice v roce 2009. *Právní rozhledy*, 2009, roč. 17, č. 15, s. II.).

[11] Viz např. SOTOLÁŘ, Alexander, AUGUSTINOVÁ, Pavla. K trestní odpovědnosti mladistvých a k možnostem reakce na činy jinak trestné spáchané trestně neodpovědnými mladistvými. *Trestněprávní revue*, 2007, roč. 6, č. 7, s. 196 – 201.
V ostatních evropských státech jsou hranice trestní odpovědnosti děti poměrně různorodě nastavené, a to v rozpětí od 7 let až po 17. rok věku. Nejčastější jsou hranice 14 let (na Slovensku, v Rakousku, Německu, Maďarsku či Itálii), 15 let (v České republice, Finku, Švédsku) a 16 let (v Belgii a Portugalsku), v podrobnostech viz nejen právní řády jednotlivých států, ale i KRATOCHVÍL, Vladimír. Minimální věková hranice trestní odpovědnosti v Evropské unii a Evropský zatýkací rozkaz. *Trestněprávní revue*, 2010, roč. 2, č. 2, s. 50 – 52.

[12] Resp. toliko s korektivem výchovy a morálky.

[13] Obojí v podrobnostech viz dále.

[14] ŠABATA, Karel. Praktické poznámky k řízení před soudem pro mládež ve věcech dětí mladších patnácti let. *Státní zastupitelství*, 2012, roč. 10, č. 3, s. 40.

[15] Dle § 2 odst. 1 písm. c) ZSM se jedná o toho, kdo v době spáchání provinění dovršil patnáctý rok a nepřekročil osmnáctý rok svého věku.

[16] Rozumovou a mravní vyspělost je nutné posuzovat ve vzájemných souvislostech (a nikoliv izolovaně), vždy se zohledněním individuálnosti pachatele (srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 9. 2006, sp. zn. 8 Tdo 1069/2006 či jeho publikovaný rozbor – ZEZULOVÁ, Jana, RŮŽIČKA, Miroslav. Soudnictví ve věcech mládeže z pohledu rozhodovací činnosti obecných soudů a Ústavního soudu. *Státní zastupitelství*, 2007, roč. 5, č. 5, s. 5 – 6).

(§ 5 odst. 2 ZSM) ve vztahu k němu užít vedle ochranných opatření i obdobně právní úpravy dané právě ustanovením § 89 a násl. ZSM.[17, 18]

Definice dítěte dle ZSM se tak liší od dalších právních předpisů, kdy např. podle § 126 trestního zákoníku se za děti považují všechny osoby mladší 18 let, nestanoví-li trestní zákoník jinak.[19] Trestní zákoník přitom využívá pojmu dítě především za účelem přesného vymezení poškozených u některých skutkových podstat trestných činů (např. trestný čin podání alkoholu dítěti dle § 204 TZ). Pro účely dalšího výkladu v rovině odpovědnosti dětí dle § 89 a násl. ZSM proto vycházejme z definice speciálního zákona tj. ZSM (§ 2 odst. 1 písm. b)).

2.3 Činy jinak trestné

Právní nauka považuje za činy jinak trestné činy, které jsou v daném kontextu beztrestné. Jedná se ovšem o tzv. relativní beztrestnost, jež plyne z konkrétních okolností případu. S činy jinak trestnými se můžeme setkat jak v právu trestním (zde jde o činy beztrestné z důvodu nedostatků znaků pachatele – jeho věku nebo příčetnosti, srov. § 25 a 26 TZ; či u mladistvých v kontextu jejich nedostatečné rozumové a mravní vyspělosti ve smyslu § 5 odst. 2 ZSM), tak mají svůj nezastupitelný význam právě v rámci odpovědnosti dětí za protiprávní jednání dle hlavy III ZSM.[20]

Z pohledu odpovědnosti dětí mladších patnácti let dle § 89 a násl. ZSM se jedná o jednotlivé skutkové podstaty podrobně popsané ve zvláštní části trestního zákoníku. Vzhledem k tomu, že děti mladší patnácti let nejsou trestně odpovědné (§ 25 TZ), neodpovídají za trestné činy ve smyslu trestního práva, ale stejně závadové jednání lze projednat a adekvátně na ně reagovat právě jen ve speciálním řízení dle hlavy III ZSM. Stejná odpovědnost poté nastupuje i u mladistvých, kteří nejsou trestně odpovědní z důvodu nedostatku rozumové a mravní vyspělosti v intencích § 5 odst. 2 ZSM. Jinak řečeno,

[17] Bude-li v dalším textu hovořeno o dětech, lze identicky postupovat i vůči mladistvým, na které dopadá § 5 ZSM.
[18] V podrobnostech srov. ŘÍHA, Jiří. Ještě k nepříčetnosti podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže (zejména ke vztahu § 5 odst. 1, 2 ZSM a § 12 TrZ). *Trestněprávní revue*, 2006, roč. 5, č. 10, s. 293 – 299; nebo ŠIMEK, Milan, ZEZULOVÁ, Jana. Relativní nepříčetnost mladistvého – vybrané problémy. *Státní zastupitelství*, 2014, roč. 12, č. 1, s. 51 – 58.
[19] Kupř. u některých kvalifikovaných skutkových podstat trestných činů, typicky ve smyslu § 145 odst. 2 písm. c) TZ u těžkého ublížení na zdraví ve vztahu k dítěti mladšímu patnácti let apod.
[20] DRAŠTÍK, Antonín a kol. *Trestní zákoník. Komentář.* 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 3047.

zákonodárce vytvořil zvláštní kategorii činů jinak trestných pro odlišení nejzávažnějšího protiprávního jednání vybraných pachatelů od standardní trestní odpovědnosti.

Jde-li proto o činy jinak trestné, aplikuje se i u dětí mladších patnácti let zvláštní část trestního zákoníku. Z jeho obecné části pak vybraná ustanovení, zejména týkající se trestní odpovědnosti (např. zavinění) a dále ustanovení výkladová (§ 110 a násl. TZ).

Navzdory taxativnímu výčtu trestných činů obsažených v trestním zákoníku, nelze opomenout, že z povahy věci je u dětí tento výčet prakticky zúžen. S ohledem na další nezbytné vlastnosti se dítě nemůže dopustit např. mučení a jiného nelidského zacházení (§ 149 TZ), neposkytnutí pomoci řidičem dopravního prostředku dle § 151 TZ (neboť dle speciálních právních předpisů ČR osoby mladší patnácti let nejsou oprávněny disponovat řidičským oprávněním z důvodu nedostatku věku), dvojího manželství (§ 194 TZ), porušení povinností při správě cizího majetku (§ 220 a násl. TZ), trestných činů úředních osob (§ 329 a násl. TZ), neoprávněného zaměstnávání cizinců dle § 342 TZ, vzpoury vězňů (§ 344 TZ), podání nepravdivého znaleckého posudku či křivého tlumočení (§ 346 a 347 TZ), trestných činů proti branné povinnosti (369 a násl. TZ), vojenských trestných činů (§ 375 a násl. TZ) et cetera.

Současně by bylo možné definovat další skupinu trestných činů, u níž je pravděpodobnost naplnění znaků skutkové podstaty dítětem zcela ojedinělá a výjimečná, byť tento okruh již nebude taxativně vymezen či uzavřen. Z okolností spáchání by sem bylo možné řadit kupř. skutkové podstaty speciálních podvodů – pojistného, úvěrového či dotačního (§ 210 a násl. TZ), poškození věřitele, zvýhodnění věřitele (§ 222 a 223 TZ), způsobení úpadku dle § 224 TZ a navazujících trestných činů souvisejících s insolvenčním řízením, většinu trestných činů hospodářských (§ 233 a násl. TZ), trestné činy proti České republice, cizímu státu a mezinárodní organizaci (§ 309 a násl. TZ), většinu trestných činů proti pořádku ve věcech veřejných (§ 323 a násl. TZ) či trestné činy proti lidskosti, proti míru a válečné trestné činy (§ 400 a násl. TZ).

Prakticky nejčastěji se setkáme se spácháním, projednáním a „potrestáním“ dětí zejména za následující činy jinak trestné – krádeže dle § 205 TZ[21], poškození cizí věci (zejména dle § 228 odst. 2 TZ), výtržnictví dle § 358 TZ v souběhu a ublížením na zdraví dle § 146 odst. 1 TZ. Jmenované skutkové podstaty ovšem neznamenají, že by děti nebyly

[21] Příp. srov. SVATOŠ, Roman. Kontrola kriminality mládeže v České republice. In ZOUBKOVÁ, Ivana, FIRSTOVÁ, Jana a kol. *Kriminologie – aktuální problémy.* 1. vydání. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2013, s. 196 – 202.

čím dál více vynalézavější. Okruh jimi páchaného protiprávního jednání se mění (prakticky rozšiřuje) nejen s jejich přibývajícím věkem, ale i lidským pokrokem (k tomu srov. např. skutkovou podstatu neoprávněného přístupu k počítačovému systému a nosiči informací dle § 230 TZ, kterou ještě před nedávnou dobou děti naplnit nemohly, byť se samozřejmě jedná o jeden z „mladších" trestných činů a potažmo i činů jinak trestných).

Pro učinění závěru o naplnění některé ze skutkových podstat, na které shora poukazuji, je samozřejmě (stejně jako u dospělých a mladistvých) nutné naplnění všech jejich obligatorních znaků, tedy objektu, objektivní stránky, subjektu, subjektivní stránky činu jinak trestného.[22] Nadto je u některých skutkových podstat trestných činů vyžadováno naplnění i jejich fakultativních znaků – typicky motivu (pohnutky) k jednání pachatele (příkladmo lze uvést vraždu dle § 140 odst. 1, event. odst. 2, odst. 3 písm. j) TZ, těžké ublížení na zdraví dle § 145 odst. 1, odst. 2 písm. d), e) a f) TZ, ublížení na zdraví dle § 146 odst. 1, odst. 2 písm. c), d) či e) TZ nebo poškození cizí věci dle § 228 odst. 1, event. odst. 2, odst. 3 písm. a), b) TZ). To vše za zohlednění korektivu daného ustanovením § 12 odst. 2 TZ, tj. za současného naplnění patřičné společenské škodlivosti, v rámci níž nepostačí uplatnění odpovědnosti dle jiných právních předpisů. Vyhodnocení společenské škodlivosti sehrává u dětí snad ještě větší roli než u dospělých.[23] Důvodem je zamezení případným nepříznivým následkům a stigmatům v souvislosti s řízením dle § 90 ZSM za situace, kdy tzv. kvazitrestní odpovědnost není na místě jako nejadekvátnější řešení pro další vývoj a rozvoj dítěte.[24]

Z pohledu objektivní stránky činu jinak trestného je zapotřebí naplnění dikce toho kterého činu vyjmenovaného ve zvláštní části trestního zákoníku v celé jeho šíři.

Pokud jde o subjekt činu jinak trestného, je jím dítě a mladistvý v souladu s pravidly uvedenými v § 5 ZSM. Vzhledem k základnímu věkovému rozpětí dětí, které je z praktického pohledu velmi značné, je nutné na konkrétní protiprávní jednání daného dítěte nahlížet co nejvíce individuálně s přihlédnutím k jeho aktuální rozumové a mravní vyspělosti. Ve své podstatě jde o detailní posouzení toho, zda si je dítě ve svém věku schopno v době spáchání protiprávního jednání (dosahujícího u trestně odpovědných osob intenzitu trestných činů) uvědomit co dělá, jaké to přináší následky a důsledky a dále, zda je

[22] Vzhledem k rozsáhlé a ustálené praxi subsumpce protiprávního jednání pod jednotlivé skutkové podstaty trestných činů dle trestního zákoníku, nezahrnuje předkládaná práce s ohledem na její stěžejní body jejich detailní výklad, pročež v podrobnostech odkazuji např. na KUCHTA, Josef a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Zvláštní část.* 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. 656 s.

[23] Viz např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 1. 2014, sp. zn. 8 Tdo 1426/2013.

[24] Srov. kupř. sérii rozhodnutí Nejvyššího soudu z roku 2017, za všechny viz usnesení ze dne 25. 10. 2017, sp. zn. 8 Tdo 1106/2017.

schopno ovládnout své jednání. Praktickým příkladem budiž následující skutkový děj – pětileté dítě našlo zápalky, hrálo si s nimi a přitom zapálilo seno ve stodole, která od něj vzplála. U dospělé osoby i mladistvého pachatele by toto jednání při vzniku škody nad 5 miliónů korun naplňovalo znaky trestného činu obecného ohrožení dle § 272 TZ. U pětiletého dítěte je ovšem třeba prvotně pečlivě posoudit, zda vědělo, co vlastně dělá. Nepřekvapí, že nejspíše by bylo nutné dospět k závěru, že dítě si nebylo řádně vědomo toho, s čím si hraje a jaké fatální důsledky může hraní se zápalkami mít. V důsledku tohoto posouzení by bylo možné učinit závěr o tom, že dítě není nejen trestně odpovědné za popsané jednání, ale nelze na něj uplatnit odpovědnost ani ve smyslu § 89 odst. 2 ZSM a tedy mu nelze uložit vhodné opatření.[25] Jiná situace by nastala v případě, kdy by se téhož jednání dopustilo kupříkladu již čtrnáctileté dítě. To bezesporu ví, co jsou zápalky, k čemu slouží a jaké důsledky může mít vzniklý požár. S ohledem na jeho rozumovou a mravní vyspělost by právě zde bylo na místě uplatnění odpovědnosti dle § 89 ZSM. Zvolený příklad ilustruje nezbytné pečlivé hodnocení všech znaků skutkové podstaty vč. vlastností subjektu v každém jednotlivém případě.

Dalším z významných znaků skutkové podstaty každého činu jinak trestného je zavinění ať již ve formě úmyslu (přímého či nepřímého) nebo nedbalosti (vědomé či nevědomé). Rovněž ve vztahu k dětským delikventům se uplatní obecná pravidla § 15 a násl. TZ. Odlišnost je třeba spatřovat toliko ve vlastním posouzení a vyhodnocení zavinění konkrétního dítěte v každém individuálním případě, neboť u některých jednání si děti nemusí uvědomovat nevhodnost svého počínání, jeho závažnost i následky.[26]

V kontextu výkladu o činech jinak trestných se sluší upozornit[27], že s ohledem na nabytí účinnosti ZSM dnem 1. 1. 2004, se vztahuje v souladu s principem právní jistoty a předvídatelnosti práva toliko na jednání spáchaná od tohoto data do budoucna, neboť za jednání spáchaná dříve by bylo možné uložit toliko ochrannou výchovu[28] nebo výchovné opatření dle § 43 dnes již zrušeného zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění do 31. 12. 2013 (dále také jen „zákon o rodině“).[29]

[25] Odlišná by byla situace, pokud by jej dítě spáchalo z důvodu pomsty jejímu vlastníkovi.
[26] Srov. např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 10. 2017, sp. zn. 8 Tdo 1075/2017 či rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 15. 12. 2008, sp. zn. 3 Tmo 26/2008 (popisující případ mladistvého, jenž je plně využitelný i v řízení dle § 89 a násl. ZSM).
[27] Byť to s ohledem na časový odstup již výkladové obtíže nečiní.
[28] Dle § 86 zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění účinném do 31. 12. 2003.
[29] Viz usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 11. 2004, sp. zn. 8 Tdo 1231/2004, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. 6. 2005, sp. zn. 8 Tdo 751/2005 nebo usnesení ze dne 7. 7. 2005, sp. zn. 8 Tdo 822/2005.

Lze shrnout, že naplnění všech znaků jednotlivých skutkových podstat činů jinak trestných jsou povinny průběžně vyhodnocovat všechny orgány činné v trestním řízení (tedy policejní orgán, státní zastupitelství i soud). Státní zastupitelství tak má učinit zejména před podáním návrhu dle § 90 ZSM, soud následně po celou dobu řízení. Teprve na činy jinak trestné je totiž možné adekvátně právně reagovat prostřednictvím uložení odpovídajícího individualizovaného opatření.

2.4 Opatření

V návaznosti na specifika tzv. kvazitrestní odpovědnosti dětí za činy jinak trestné, zákonodárce s přihlédnutím k potřebám dětí a v zájmu co nejefektivnějšího naplnění všech účelů řízení taxativně uvádí v § 93 ZSM opatření, která mohou být dětem uložena.[30, 31] Jedná se o:

a) výchovnou povinnost
b) výchovné omezení
c) napomenutí s výstrahou
d) zařazení do terapeutického, psychologického nebo jiného vhodného výchovného programu ve středisku výchovné péče mládeže
e) dohled probačního úředníka
f) ochrannou výchovu
g) a ochranné léčení

Cílem veškerých vyjmenovaných opatření je předně výchovné působení na dítě zaměřené na zamezení opakování či pokračování v páchání protiprávního jednání zejména v podobě činů jinak trestných, tedy rychlá a adekvátní reakce na protiprávní jednání. Dále je podstatou opatření, ale i řízení samotného, mimo jiné i vhodné působení na dítě tak, aby si samo uvědomilo, že jeho jednání je nepřijatelné a samo se jej napříště vyvarovalo.[32] V této

[30] ŠČERBA, Filip. Opatření ukládaná dětem mladším patnácti let. In JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část.* 6. vydání. Praha: Leges, 2017, s. 500 – 501.
[31] Hrušáková v této souvislosti pragmaticky upozorňuje na nesoulad (či přesněji řečeno dichotomii) předpisů práva občanského, resp. rodinného, s opatřeními ukládanými dle § 93 ZSM. Za vhodnější by považovala umožnit soudům ukládání i opatření dle zákona o rodině (dnes NOZ), neboť i tato mírnější opatření mohou být často zcela adekvátní a plně dostačující. Navíc je jejich prostřednictvím možné působit i na rodinu dítěte. V podrobnostech viz HRUŠÁKOVÁ, Milana. Rozhovor s profesorkou Milanou Hrušákovou. *Státní zastupitelství*, 2007, roč. 5, č. 5, s. 3 – 4.
[32] Usnesení Ústavního soudu ze dne 20. 1. 2015, sp. zn. III. ÚS 3820/13, v této souvislosti sumarizuje, cit.: *„… Při ukládání opatření přitom soud … dbá na výchovné působení na dítě a sleduje preventivní účinek opatření … Účelem těchto opatření je tedy především ochrana dětí před škodlivými vlivy, obnovení jejich sociálního zázemí a motivační a výchovné působení, které má směřovat k vysvětlení nesprávnosti jejich počínání, čímž mají být vedeny k tomu, aby se již obdobných jednání nedopouštěly.“*

souvislosti třeba zmínit, že z právě uvedených důvodů se nejedná o tresty ve smyslu trestání dospělých či mladistvých pachatelů, ale postupy zcela odlišné, mající naprosto jinou funkci.

Ač je celá právní úprava řízení dle § 89 a násl. ZSM přizpůsobena záměru co nejvhodnějšího průběhu projednání činů jinak trestných s dítětem, u ukládání opatření platí snad ještě více nutnost zohlednění individuality dítěte i spáchaného činu jinak trestného (v opačném případě by se totiž uložené opatření a vůbec celé projednání činu jinak trestného zcela minulo účelem). Slovy zákonodárce pak soud pro mládež při ukládání opatření dbá na výchovné působení na dítě a sleduje i preventivní účinek opatření (§ 93 odst. 8 ZSM).[33]

Jednotlivá opatření lze dítěti uložit pro dobu až do dovršení osmnáctého roku věku, s výjimkou ochranného léčení, jenž je možné uložit a vykonávat i po dovršení osmnáctého roku věku dítěte (§ 93 odst. 8 ZSM). Je-li to potřebné k dosažení účelu ZSM, může soud dítěti současně uložit i více opatření (§ 93 odst. 9 ZSM), čímž je dána možnost zvolit co nejadekvátnější reakci na spáchání činu jinak trestného. V praxi ovšem ke kumulaci opatření dochází zřídkakdy.

Jak vidno již z prostého výčtu opatření[34], částečně se překrývají s opatřeními ukládanými mladistvým dle § 10 a § 15 a násl. ZSM. Postrádají však jejich tercialitu v podobě výchovných[35], ochranných a trestních opatření a všech jejich specifik ve škále od velmi podobných trestům u dospělých pachatelů trestných činů až po ta, jenž nejvíce směřují k ochraně samotných pachatelů.

Všechna opatření může dítěti uložit výhradně soud pro mládež (a nikoliv státní zástupce jako v trestních řízeních vedených proti mladistvým pachatelům) v soudním řízení vedeném dle § 90 a násl. ZSM.

---

[33] Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 7. 2009, sp. zn. 8 Tdo 589/2009 k tomu krom jiného připomíná, cit.: *„… zákon … zdůrazňuje, aby bylo užito takového opatření, které účinně přispěje k tomu, aby se dítě mladší patnácti let nadále páchání protiprávního činu zdrželo a našlo si společenské uplatnění odpovídající jeho schopnostem a rozumovému vývoji, což jsou funkce obecné povahy a předpokládá, aby dle svých sil a schopností přispělo k odčinění újmy vzniklé takovým činem. …“*

[34] Jejichž výčet byl v průběhu let rozšířen (jak bude uvedeno u jednotlivých z nich), čímž odpadl problém, na který v minulosti upozorňovali jak soudci, tak i státní zástupci. (Blíže viz např. DIBLÍKOVÁ, Simona. Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, v praxi. *Trestněprávní revue*, 2013, roč. 12, č. 9, s. 215).

[35] V podrobnostech viz např. ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě.* 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 373 – 386.

2.4.1 Výchovná povinnost

V pořadí prvním možným opatřením, jenž je možné dítěti v návaznosti na spáchání činu jinak trestného uložit, je výchovná povinnost. Právní úprava je v tomto směru shodná s právní úpravou výchovných povinností ukládaných v trestním řízení mladistvým (§ 18 ZSM). Věcně tak lze dítěti ve smyslu § 18 ZSM stanovit některou z následujících povinností, tj. zejména aby:

a) bydlelo s rodičem nebo jiným dospělým, který je odpovědný za jeho výchovu.
b) jednorázově nebo ve splátkách zaplatilo přiměřenou peněžitou částku, kterou zároveň určí, na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti poskytovanou podle zvláštního zákona – při uložení této povinnosti je nutné nejen zjistit majetkovou situaci dítěte, ale především jej uložit toliko v případě a ve vztahu k prostředkům, s nimiž dítě samo disponuje. Peněžitá povinnost má zatěžovat přímo dítě a nikoliv jeho nejbližší, neboť tím by se minula primárním účelem. Z praktického pohledu je proto uplatnění této povinnosti u dětí jen obtížně představitelné.
c) vykonalo bezplatně ve volném čase společensky prospěšnou činnost určitého druhu – např. pomoc v určité činnosti v rámci školského zařízení či zájmového sdružení (instituce). U mladistvých zákonodárce stanovuje i časové limity v maximálně přípustném rozsahu 4 hodin denně, 18 hodin týdně a 60 hodin celkem. Přestože u dětí nejsou stanoveny samostatné limity, v kontextu jejich věku lze očekávat uložení výkonu činnosti v rozsahu jednotek hodin (zpravidla v rozpětí 20 – 25 hod., maximálně okolo 40 hod.)[36] s rozvržením v kratších časových úsecích

[36] ŠABATA: Praktické poznámky k řízení …, s. 43.

než u mladistvých.[37] Na rozdíl od mladistvých[38] nelze dítěti uložit výkon určité činnosti již v průběhu řízení, resp. v době do pravomocného rozhodnutí soudu.

d) usilovalo o vyrovnání s poškozeným.

e) nahradilo podle svých sil škodu způsobenou činem jinak trestným (opět s ohledem na jeho majetkové poměry a možnosti) nebo jinak přispělo k odstranění jeho následků.

f) podrobilo se léčení závislosti na návykových látkách, které není ochranným léčením nebo zabezpečovací detencí dle trestního zákoníku.

g) podrobilo se ve svém volném čase vhodnému programu sociálního výcviku, psychologickému poradenství, terapeutickému programu, vzdělávacímu, doškolovacímu, rekvalifikačnímu (poslední dva jmenované programy u dětí s ohledem na plnění povinné školní docházky v úvahu prakticky přicházet nebudou) nebo jinému vhodnému programu k rozvíjení sociálních dovedností a osobnosti dítěte mladšího 15ti let, který není probačním programem[39].

Při uložení některé z vyjmenovaných povinností soud přihlédne i ke zdravotnímu stavu dítěte, tedy tomu, zda je způsobilé činnost ad c) vykonat či se podrobit programu pod ad g).

[37] V souvislosti s uložením výchovné povinnosti, spočívající ve výkonu určité činnosti, se nabízí úvahy, zda by měl soud před jejím uložením vyžadovat stanovisko dětského delikventa tak jako to vyžadují orgány činné v trestním řízení při ukládání trestů obecně prospěšných prací (§ 64 TZ, § 26 odst. 1 ZSM). Z logiky věci a podobnosti opatření právě s trestem obecně prospěšných prací se zjištění stanoviska dětského delikventa nabízí a prakticky vždy jej soud vyžaduje. Osobně se ovšem domnívám, že stanovisko dětského delikventa by nemělo být zapotřebí již z prosté povahy předmětného opatření, jenž soud ukládá za přesně daným účelem (zejména výchovy dítěte). Za berné bych proto považovala zjištění objektivních možností výkonu dané činnosti (především zdravotní způsobilosti a případných dalších významných okolností) a následně i vhodné určení místa jeho výkonu tak, aby dítě nemuselo nikam dojíždět a povinnost si splnilo např. v rámci školského zařízení, které navštěvuje, v zájmovém spolku či obdobné instituci, jenž zná z dřívější činnosti apod. Za problematické však v této souvislosti považuji doslova limitní možnosti reagovat na eventuální situaci, kdy dítě uloženou činnost ve stanoveném rozsahu odmítá vykonat či ji vykoná pouze částečně. V řízení ve věcech dětí mladších patnácti let totiž neexistují efektivní nástroje podobné přeměně nevykonaného trestu na trest jiný (zpravidla více omezující) po vzoru trestního řízení (§ 65 odst. 2, 3 TZ). Prakticky jedinou možností tak je působení OSPODu či Probační a mediační služby na dítě a jeho nejbližší, směřující k motivaci pro splnění povinností daných rozsudkem. V případě dalšího řízení vůči stejnému pachateli lze předmětnou informaci připočítat k tíži v rámci zjištění osobních poměrů dítěte.

[38] V podrobnostech ke specifickým aspektům právní úpravy mladistvých v tomto směru odkazuji na § 18 a násl. ZSM a dále na ŠABATA, Karel. Společensky prospěšná činnost jako výchovná povinnost v rozhodovací praxi státního zástupce. *Státní* zastupitelství, 2007, roč. 5, č. 5, s. 28 – 33 či TREŠLOVÁ, Lenka. K článku JUDr. Karla Šabaty „Společensky prospěšná činnost jako výchovná povinnost v rozhodovací praxi státního zástupce“. *Státní zastupitelství*, 2007, roč. 5, č. 5, s. 46 – 47.

[39] Za probační program se v intencích § 17 odst. 1 in fine ZSM považuje program schválený ministrem spravedlnosti a zařazený do příslušného seznamu vedeného Ministerstvem spravedlnosti. Fakticky se ale programy dle § 18 odst. 1 písm. g) ZSM od probačních příliš neliší, pročež lze přiměřeně odkázat na následující studii – ROZUM, Jan. Probační programy pro mladistvé. 1. vydání. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011, 168 s.

Na rozdíl od právní úpravy mladistvých nelze dítěti některou z výchovných povinností uložit již v průběhu řízení, čímž se snižuje možnost bezprostřední reakce na spáchání činu jinak trestného.

2.4.2 Výchovné omezení

Druhým možným opatřením, ukládaným v praxi toliko sporadicky, je uložení některého z následujících výchovných omezení[40] demonstrativně vyjmenovaných v § 19 ZSM, tedy stanovení, aby dítě zejména:

a) nenavštěvovalo určité akce, zařízení nebo jiné pro něj nevhodné prostředí
b) nestýkalo se s určitými osobami
c) nezdržovalo se v určitém místě[41]
d) nepřechovávalo předměty, které by mohly sloužit ke spáchání dalších činů jinak trestných
e) neužívalo návykové látky; jejich užívání dítětem by mělo být již z povahy věci vyloučeno (a proto je toto omezení dítěti ukládáno ryze výjimečně v situaci, kdy existují indicie, že se dítě k návykovým látkám přeci jen dostane)
f) neúčastnilo se hazardních her, sázek a hraní na výherních přístrojích; taktéž ke hře hazardních her či obdobných kratochvílí by dítěti principiálně vůbec neměl být umožněn přístup, na rozdíl od mladistvých se tak jedná víceméně o omezení obsolentní
g) neměnilo bez předchozího ohlášení probačnímu úředníkovi místo svého pobytu
h) neměnilo bez předchozího ohlášení probačnímu úředníkovi bezdůvodně svoje zaměstnání; rovněž posledně dvě jmenovaná omezení nejsou u dětí prakticky využívaná, neboť místo pobytu dítěte je s ohledem na jeho věk v gesci rodičů (či jiných osob pečujících o dítě), a pokud jde o zaměstnání, s ohledem na příslušná ustanovení zákoníku práce dítě být zaměstnáno nemůže[42].

[40] K výchovným omezením a povinnostem dále viz SOTOLÁŘ, Alexander. Výchovné povinnosti a výchovná omezení v systému soudnictví ve věcech mládeže. *Trestněprávní revue*, 2007, roč. 6, č. 12, s. 341 – 353; přiměřeně též HERICH, Lukáš. Ukládání výchovných opatření podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže. *Státní zastupitelství*, 2013, roč. 11, č. 4, s. 28 – 32.

[41] Dle Hrušákové (HRUŠÁKOVÁ, Milana, ŽATECKÁ, Eva. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář.* 1. vydání, Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 57 – 60) se nejedná o náhražku trestu zákazu pobytu, který nelze dítěti (ani mladistvému) uložit (srov. ŠČERBA, Filip. Sankcionování mladistvých. *Kriminalistika,* 2005, roč. 38, č. 2, s. 133 – 143), nýbrž o omezení odlišné, tj. např. se nezdržovat na vymezeném veřejném prostranství v blízkosti bydliště dítěte, kde se schází závadové osoby.

[42] Vyjma výkonu umělecké, kulturní, sportovní nebo reklamní činnosti za striktních podmínek stanovených § 121 a násl. zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů.

Omezení ad a) – d) a g) lze dítěti uložit jen tak, aby nenarušovala jeho přípravu na budoucí povolání v souvislosti s plněním školních povinností (§ 19 odst. 2 ZSM). Již s ohledem na povinnou školní docházku k ukládání výchovných omezení příliš nedochází.

Plnění výchovných povinností a výchovných omezení fakticky kontroluje orgán sociálně-právní ochrany dětí (dále také jen „OSPOD“) či Probační a mediační služba (dále také jen „PMS“). Jmenované orgány rovněž motivují dítě k řádnému naplnění stanovených povinností či omezení a o jejich průběhu podávají zprávy soudu. Součástí zpráv by vždy měly být informace o aktuálních poměrech dítěte. K ověření nápravy chování se dále běžně vyžadují i zprávy školy, kterou dítě navštěvuje (posun v chování dítěte, jeho prospěchu, vztahu k autoritám apod.).

2.4.3 Napomenutí s výstrahou

Nejfrekventovanější[43] opatření představuje napomenutí s výstrahou. Jedná se o formu, kdy soud dítěti výchovně, ale přitom důrazně vytkne[44] protiprávnost jeho jednání a upozorní jej na konkrétní důsledky, jež mu hrozí v případě, kdy by se nadále dopouštělo činů jinak trestných či následně činnosti trestné (§ 20 ZSM). K napomenutí s výstrahou by mělo ve smyslu § 20 odst. 1 ZSM ve spojení s § 93 odst. 7 ZSM dojít za přítomnosti zákonného zástupce dítěte.

Za povšimnutí stojí, že zákonodárce napomenutí s výstrahou, výchovné povinnosti a výchovná omezení upravil až s účinností od 1. 1. 2010, tedy poměrně dlouho po samotném nabytí účinnosti ZSM. Nicméně tímto bylo do jisté míry vyslyšeno volání aplikační praxe, kdy se původní výčet opatření jevil nedostatečným a ne zcela adekvátním potřebám daného řízení.

---

[43] Při vyhodnocení četnosti uložení jednotlivých opatření odkazuji na reprezentativní statistiku obsaženou ve Vyhodnocení kvality návrhové činnosti státního zastupitelství podle § 90 odst. 1 zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže u vybraných nižších státních zastupitelství, Krajského státního zastupitelství v Brně ze dne 8. 11. 2018, č. j. 1 KZC 3535/2018-13 (dále také jen „zpráva KSZ“), jenž vyhodnocuje veškeré spisy vedené v roce 2017 u celkem 7 vybraných okresních státních zastupitelství v působnosti Krajského státního zastupitelství v Brně.

[44] V praxi se lze setkat např. s následujícím výchovným působením soudu pro mládež (ať již v průběhu provádění dokazování či při ústním odůvodnění konečného rozhodnutí): *„Mladý muži, …, jste rozumný, vžijte se do situace, že by Vaši babičku někdo okradl … je Vám 14 a půl roku, za chvíli budete mladistvý a tím pádem i trestně odpovědný. Za takovéto jednání Vám tak budou hrozit až rok vězení nebo ochranná výchova. To chcete? Zaberte proto ve škole, nepijte, nestýkejte se s kamarády, kteří Vás ponoukají k lumpárnám, najděte si jinou zábavu … Máte zázemí v rodině, máte oba rodiče, starají se o Vás, pomáhají Vám, celá řada Vašich vrstevníků je v dětských domovech a nikoho nemají… Važte si toho a dělejte tak, ať Vám toto zázemí vydrží…. a doufám, že se v této soudní síni vidíme naposledy.“*

2.4.4 Zařazení do terapeutického, psychologického nebo jiného vhodného výchovného programu ve středisku výchovné péče

Dalším do úvahy připadajícím opatřením je zařazení do terapeutického, psychologického nebo jiného výchovného programu ve středisku výchovné péče. Z praktického pohledu se jedná o málo využívané opatření, ukládané ročně maximálně v desítkách případů. Jeho stanovení je možné toliko za přesného určení, jakého konkrétního programu se má dítě účastnit. Předpokladem je tedy informovanost soudu o realizovaných programech v předem určeném zařízení. V kontextu § 93 odst. 1 písm. c) ZSM se může jednat výlučně o středisko výchovné péče[45] ve smyslu zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů (dále také jen „zákon č. 109/2002 Sb.“). V současné době dané atributy splňují na čtyři desítky zařízení[46] rozmístěné po České republice poměrně nerovnoměrně. Forma poskytování služeb uvedených středisek je ambulantní, celodenní, internátní (nejdéle po dobu 8 týdnů) nebo terénní (zejména v rodinném nebo školním prostředí dítěte). Zařazení do zvoleného programu by mělo předcházet pedagogicko-psychologické vyšetření.[47]

Odlišností od uložení výchovné povinnosti dle § 18 odst. 1 písm. g) ZSM je především limitace konkrétním typem zařízení, v němž program probíhá, a dále i nabízené formy programu. V obou případech je však důležitá motivace a součinnost dítěte k řádnému plnění programu tak, aby mohl přinést kýžené účinky a nebyl jen formálním splněním povinností.

Zprávu o realizaci zvoleného programu soudu zpravidla podává orgán sociálně právní ochrany dětí či přímo zařízení, v němž je vykonáván.

Současná praxe volá po tom, aby bylo jmenované opatření využíváno hojněji. Napomoci četnějšímu využití by měla snaha státního zastupitelství vyhledávat ve spolupráci s orgánem sociálně-právní ochrany dětí a Probační a mediační službou již před podáním

[45] V případě, kdy by se jednalo o program v jiném zařízení, byť by byl pro dítě na výsost vhodný, nelze jej pod předmětné opatření podřadit a tedy ani dítěti uložit povinnost jeho absolvování. Jistou možnost Válková spatřuje v realizaci daného programu po souhlasu dítěte v rámci dohledu probačního úředníka (viz VÁLKOVÁ, Helena. K zařazení dítěte mladšího patnácti let do výchovného programu podle § 93 odst. 1 ZSM. *Trestněprávní revue*, 2005, roč. 4, č. 7, s. 188 – 189). V této souvislosti dávám na zvážení, zda je vhodné (při pečlivém posouzení vhodnosti a potřebnosti toho kterého programu) zákonná restrikce omezující výkon předmětných programů toliko na střediska výchovné péče. Za rozhodující bych totiž považovala kvalitu programu a jeho přiléhavost aktuálním potřebám dítěte, než nutně formální zařazení mezi vybrané instituce.
[46] Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Střediska výchovné péče. [online]. msmt.cz, nedatováno [cit. 1. srpna 2019]. Dostupné na <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/strediska-vychovne-pece>.
[47] Srov. SOTOLÁŘ, Alexander. Programy probačního typu ve smyslu zákona o soudnictví ve věcech mládeže. *Trestněprávní revue*, 2006, roč. 5, č. 7, s. 199.

návrhu na zahájení řízení vhodné zařízení a konkrétní program, jehož absolvování by mohlo dítěti pomoci napravit dosavadní problémy a nasměrovat jej správnějším směrem. Bohužel dosud nedochází k docenění vhodných programů a jejich působení na dítě.

2.4.5 Dohled probačního úředníka

Dohledem probačního úředníka se dle § 16 ZSM rozumí sledování chování dítěte v jeho rodině a způsobu výchovného působení rodičů na něj, kontrola dodržování uloženého probačního programu a výchovných povinností uložených dítěti soudem pro mládež a jeho pozitivní vedení probačním úředníkem k životu v souladu se zákonem.[48] Účelem uloženého dohledu je pak podle § 16 odst. 2 ZSM:

a) sledování a kontrola chování dítěte, zaměřená na zajištění ochrany společnosti a snížení možnosti opakování činů jinak trestných (resp. protiprávního jednání obecně),
b) odborné vedení a pomoc s cílem zajistit, aby dítě v budoucnu vedlo řádný život.

Dítě, kterému je dohled uložen (a případně též jeho rodina, je-li to z povahy věci nutné), je ve smyslu § 16 odst. 3 ZSM ve spojení s § 93 odst. 6 ZSM povinno[49] (samozřejmě s případnými modifikacemi odpovídajícími věku dítěte, jeho rodinnému a sociálnímu zázemí, jakož i povaze a závažnosti spáchaného činu jinak trestného):

a) spolupracovat s probačním úředníkem způsobem, který mu probační úředník stanoví na základě vytvořeného probačního plánu dohledu.
b) dostavovat se k probačnímu úředníkovi dle časového rozpisu, který mu probační úředník s ohledem na všechny okolnosti stanoví. Ač je dítě obecně povinno se aktivně dostavovat k probačnímu úředníkovi, tato povinnost bude povětšinou

[48] Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 8. 2007, sp. zn. 8 Tdo 882/2007 sumarizuje: *„… podstatu dohledu probačního úředníka tvoří metoda založená na převýchově nezletilého a na dalším vhodném ovlivňování jeho chování. Takovéto působení se provádí formou kontroly, pomoci a poradenství. Účelem tohoto dohledu je sledování a kontrola jeho chování zaměřená na zajištění ochrany společnosti a snížení možnosti opakování trestné činnosti, jakož i odborné vedení a pomoci mu s cílem zajistit, aby v budoucnu vedl řádný život. Je tak patrné, že těžiště probačního dohledu spočívá ve vztahu k dítěti mladšímu patnácti let zejména v péči o něj a v pomoci mu s jeho problémy, jež ve svém souhrnu podmiňovaly jeho selhání vyúsťující v páchání činů jinak trestných. Zřejmý důraz je z pohledu těchto zásad kladen na osobní a individuální přístup posilující jeho sociální i osobní postoje.“*

[49] Novelou ZSM účinnou od 1. 1. 2010 tak odpadla povinnost soudu specifikovat povinnosti dítěte ve vztahu k řádnému plnění dohledu probačního úředníka (jak správně upozorňoval Sotolář ve své stati – SOTOLÁŘ, Alexander. K probačnímu dohledu nad mladistvými a dětmi mladšími patnácti let. *Trestněprávní revue*, 2004, roč. 3, č. 12, s. 357; či Dohled probačního úředníka – opatření ukládané dítěti mladšímu 15 let. Dokument Nejvyššího státního zastupitelství sp. zn. SL 724/2007 ze dne 11. 5. 2007), neboť již lze přiměřeně využít právě § 16 odst. 3 ZSM.

v souladu s § 93 odst. 6 ZSM upravena tak, že to bude minimálně v části případů právě probační úředník, který bude dítě navštěvovat, a to v bydlišti dítěte nebo ve škole.

c) informovat probačního úředníka o svém pobytu, zaměstnání (to vzhledem k věku dětí ryze výjimečně), dodržování uložených výchovných omezení či povinností a jiných důležitých okolnostech pro výkon dohledu určených probačním úředníkem.
d) nebránit probačnímu úředníkovi ve vstupu do obydlí; vstup do obydlí jsou povinni strpět i osoby bydlící s dítětem.

Dohled probačního úředníka opět uloží výhradně soud pro mládež[50], jenž současně nařídí výkon dohledu středisku Probační a mediační služby, v jehož obvodu dítě bydlí nebo se zdržuje (§ 80 odst. 1 ZSM ve spojení s § 93 odst. 6 ZSM). Za účelem řádného poskytnutí pomoci a poradenství probační úředník vypracuje individuální plán dohledu konkrétního dítěte. Pro případ, že by dítě porušovalo (opakovaně či závažně) své povinnosti vyplývající mu z dohledu či jiná uložená opatření, je probační úředník povinen neprodleně informovat soud, který dohled uložil. Při méně závažném porušení může probační úředník (maximálně dvakrát v průběhu jednoho roku) uložit dítěti výstrahu. O průběhu dohledu zpracovává probační úředník nejméně jednou za šest měsíců (neurčí-li soud jinak) zprávu, kterou informuje soud o podstatných okolnostech realizace dohledu a aktuální situaci na straně dítěte.[51]

Uložení dohledu nebrání fakt, že nad rodinou, v níž dítě vyrůstá, byl již dříve stanoven dohled dle § 925 NOZ (dříve dle § 43 odst. 1 zákona o rodině). Jedná se totiž o odlišné režimy dohledu, kdy každý plní jinou funkci a klade si primárně minimálně z části odlišný cíl. Samozřejmě ve svém souhrnu oba působí na rodinu a co nejzdárnější výchovu a rozvoj dítěte. Provádí je však odlišné osoby (dohled dle NOZ realizují především orgány sociálně-právní ochrany dětí za součinnosti školy a případně dalších osob) a rozhoduje o nich soud v různých soudních řízeních.[52] Z obdobného důvodu uložení dohledu nevylučuje, je-li dítě umístěno v ústavní výchově.[53]

[50] Nepřichází tak do úvahy jeho uložení již v průběhu řízení jako u mladistvých.
[51] § 93 odst. 6 ZSM ve spojení s § 80 odst. 3, 4 a 5 ZSM.
[52] Viz usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 2. 2006, sp. zn. 8 Tdo 185/2006 a na něj navazující stať – ŽAMPACH, Jiří. Nad jedním rozhodnutím ve věcech dětí mladších 15 let podle zákona č. 218/2003 Sb. *Státní zastupitelství*, 2006, roč. 4, č. 5, s. 5 – 6.
[53] Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 8. 11. 2006, sp. zn. 8 Tdo 1262/2006.

Taktéž je možné, aby byl dítěti uložen dohled probačního úředníka v situaci, kdy už mu byl tento soudem uložen v předcházejícím řízení. Nejvyšší soud se při učinění tohoto závěru odvolává na možnost zvolení adekvátní reakce za každé jednotlivé spáchání činu jinak trestného (jenž mohou mít navíc rozdílnou povahu) a dále na obecnou možnost plurality uložených opatření.[54]

Doba výkonu dohledu dle ZSM není rovněž zákonem explicitně stanovena, a proto je ukládán na dobu neurčitou (resp. bez uvedení konkrétní doby). Z povahy věci, kdy lze působit toliko na dítě do věku jeho 18ti let[55], skončí výkon dohledu právě dovršením zletilosti. V ojedinělých případech pak soud rozhoduje (opět bez výslovné zákonné právní úpravy) i bez návrhu o zrušení uloženého dohledu, a to zejména v případech, kdy dohledu již není třeba pro naplnění jeho účelu (zpravidla na návrh samotného pachatele), či pro nemožnost reálného výkonu dohledu kupř. v situaci, kdy se pachatel odstěhoval do zahraničí a Probační a mediační služba s ním z toho důvodu přestala být v kontaktu. V posledně jmenovaném případě tak soud učiní na návrh (kterým není vázán) orgánu vykonávajícího dohled. Ať již je důvod jakýkoliv, učiní tak v praxi soud při jednání realizovaném v rámci vykonávacího řízení.[56]

2.4.6 Ochranná výchova

Předposledním opatřením, jenž lze dětskému delikventovi uložit, je ochranná výchova. Jedná se o opatření, které lze uložit i mladistvému.

Soud pro mládež k uložení ochranné výchovy v intencích § 93 odst. 2 ZSM přistoupí obligatorně, jestliže dítě, které v době spáchání dovršilo dvanáctý rok věku a současně bylo mladší patnácti let, se dopustilo činu, za nějž trestní zákoník dovoluje uložení výjimečného trestu.

Fakultativně pak ve vztahu k dítěti, které bylo mladší patnácti let, odůvodňuje-li to povaha spáchaného činu jinak trestného[57] a je-li to nezbytné k zajištění jeho výchovy (§ 93 odst. 4 ZSM). V této souvislosti by si soud měl před rozhodnutím o uložení ochranné výchovy snad ještě podrobněji než v jiných případech zjistit co nejdetailněji poměry dítěte (prostřednictvím OSPODu, školského zařízení, příp. zájmového zařízení, které dítě

[54] Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 8. 2007, sp. zn. 8 Tdo 882/2007.
[55] Na rozdíl od mladistvých není možné dohled prodloužit do 19. roku věku dítěte.
[56] K problematice dohledu příp. dále viz SOTOLÁŘ, Alexander. Specifika probačního dohledu podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže. *Trestněprávní revue*, 2005, roč. 7, č. 9, s. 236.
[57] Nikoliv tedy jeho závažnost – srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 4. 2008, sp. zn. 8 Tdo 514/2008.

navštěvuje, Probační a mediační služby, má-li informace k rodině dítěte, etc.). Z možností uložení ochranné výchovy, jakož i jejího charakteru je evidentní, že svou povahou spolu s ochranným léčením v ústavní formě (srov. dále) představuje nejzávažnější zásah do poměrů dítěte.

Podstatou a účelem ochranné výchovy[58] je poskytnutí náhradního výchovného prostředí pro dítě, které z nejrůznějších důvodů nemůže být vychováváno ve své rodině a není na místě ani využití jiných opatření směřujících k odstranění důvodů vedoucích ke spáchání činů jinak trestných. Ochranná výchova se dále zaměřuje na prevenci páchání dalších protiprávních jednání a odstranění škodlivých vlivů, jenž na dítě dosud působily.[59] V rámci ochranné výchovy je přitom dítě v kontaktu s pedagogickými pracovníky a dalšími odborníky (vč. psychologů, etopedů atd.).

Výkon ochranné výchovy a zařízení, v nichž je realizována, upravuje zákon č. 109/2002 Sb., který stanovuje rovněž rozsah práv a povinností[60] dítěte. Zařízeními pro výkon ochranné výchovy jsou tudíž diagnostické ústavy, častěji dětské domovy nebo dětské domovy se školou a příp. i výchovné ústavy (o možnostech jednotlivých zařízení soud zpravidla informuje OSPOD). Pro případ, kdy není možné začít ochrannou výchovu vykovávat ihned (např. z kapacitních důvodů), nařídí soud pro mládež do doby jejího zahájení dohled probačního úředníka. Teoreticky by od ní soud mohl ještě před započetím vlastního výkonu upustit, pominuly-li by důvody, pro které byla uložena.[61] Vyvstala-li by naopak potřeba umístit dítě do vhodného prostředí ještě před rozhodnutím soudu ve věci samé, využívá se předběžného opatření dle § 452 ZŘS.[62]

Ochranná výchova je ukládána po dobu, než splní svůj účel, maximálně přitom do dovršení 18. roku věku dítěte.[63] Jejímu uložení nebrání, byla-li již dříve dítěti uložena

[58] Ukládané nikoliv s určením konkrétního zařízení, ve kterém má být vykonána, jak s odkazem na nemožnost aplikace ustanovení hlavy II ZSM a současně upozorněním na absenci výslovné právní úpravy připomněli státní zástupci v rámci svého nedávného setkání (viz Zápis z celorepublikového setkání netrestních specialistů z OSZ s NSZ v Kroměříži ve dnech 6. – 7. května 2019, ze dne 6. 6. 2019. Nejvyšší státní zastupitelství, sp. zn. 1 SPR 4/2019, s. 8).
[59] Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 7. 2009, sp. zn. 8 Tdo 589/2009.
[60] Srov. § 20 a násl. jmenovaného zákona. K dílčí otázce opuštění zařízení, v němž je ochranná výchova realizována viz vyjma zákonné úpravy i ZEZULOVÁ, Jana. K pobytu dětí s uloženou ochrannou výchovou mimo školské zařízení pro výkon ochranné výchovy. *Státní zastupitelství*, 2006, roč. 4, č. 5, s. 7 – 10.
[61] § 22 ZSM
[62] Typicky v případě sexuálních deliktů mezi sourozenci, kdy existuje potřeba promptního řešení.
[63] Srov. § 93 odst. 8 ZSM, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 5. 12. 2012, sp. zn. 8 Tz 85/2012 a na něj navazující polemiku – ZEZULOVÁ, Jana. Rozhodnutí Nejvyššího soudu k možnosti prodloužení ochranné výchovy uložené dítěti mladšímu patnácti let za čin jinak trestný. *Státní zastupitelství*, 2013, roč. 11, č. 3, s. 64 – 65.

(nařízena) ústavní výchova[64]. Jejich současný výkon ovšem možný není a přednost dostává ochranná výchova, neboť má širší funkce a plní vyšší formu ochrany. V uvedeném případě tedy musí soud přistoupit k ukončení ústavní výchovy dle příslušných ustanovení NOZ.[65] Opačný postup je v souladu se stanoviskem Nejvyššího soudu[66] rovněž možný. Formálně ale dvěma samostatnými rozhodnutími (resp. výroky), neboť svou povahou je třeba oba instituty důsledně rozlišovat. Jsou-li při vydání rozhodnutí o zrušení ochranné výchovy dle ZSM u dítěte současně naplněny podmínky pro uložení ústavní výchovy, rozhodne soud pro mládež o zrušení ochranné výchovy i o uložení výchovy ústavní, a to rozsudkem[67], formou dvou samostatných výroků.[68] V praxi se lze setkat i s tím, že je dítěti ochranná výchova ukládána opakovaně. Nicméně ze strany státních zastupitelství bývá často namítáno[69], že se nejedná o smysluplný krok, neboť celé řízení o novém návrhu pro další spáchaný skutek se míjí účinkem, poněvadž nemůže z povahy věci dojít k uložení jiného opatření[70] než právě ochranné výchovy. Obdobně může vzniklá dichotomie přinášet aplikační problémy při přezkumu důvodů pro trvání ochranné výchovy či v rámci vykonávacího řízení. Dítě se navíc z povahy věci může podrobovat jen jednomu umístění do konkrétního zařízení (tj. opakované nařízení ochranné výchovy nezesiluje její účel ani praktickou náplň).

2.4.7 Ochranné léčení

Ochranné léčení je v pořadí posledním a současně nejmladším[71] opatřením, které ZSM umožňuje dětskému delikventovi (po vzoru trestání mladistvých a dospělých pachatelů[72])

[64] § 971 a násl. NOZ
[65] Viz usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 10. 2007, sp. zn. 8 Tdo 1158/2007. Pokud by tak soud neučinil z vlastní iniciativy, je plně na místě, aby příslušný návrh podalo státní zastupitelství v rámci svých oprávnění v netrestní působnosti.
[66] Stanovisko Trestního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 24. 4. 2016, sp. zn. Tpjn 305/2014.
[67] Rozhoduje-li soud toliko o zrušení ochranné výchovy, učiní tak usnesením, obdobně jako v jiných případech týkajících se výkonu opatření.
[68] KRATOCHVÍL, Vladimír. Přeměna ochranné výchovy na ústavní výchovu. *Státní zastupitelství*, 2017, roč. 15, č. 1, s. 47 – 49.
[69] Viz Nejvyšší státní zastupitelství. Zvláštní zpráva obsahující vyhodnocení postupu státních zastupitelství při aplikaci zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže (na trestním úseku i v netrestní oblasti) ze dne 18. 5. 2005, sp. zn. 7 NZN 601/2005, s. 98. Lze dodat, že situace se ani od doby jejího vydání nezměnila.
[70] V daném případě totiž nepřichází v úvahu upuštění od uložení opatření dle § 93 odst. 10 ZSM. Neexistuje ani institut obdobný upuštění od souhrnného trestu ve smyslu § 44 TZ.
[71] ZSM jej zakotvuje až nabytím účinnosti zákona č. 301/2011 Sb., tedy od 1. 11. 2011.
[72] U těchto ovšem trestní zákoník normuje i obligatorní důvody pro uložení (§ 99 TZ).

uložit. Lze jej ve smyslu § 93 odst. 4 ZSM uložit dítěti mladšímu patnácti let na základě výsledků předchozího vyšetření jeho duševního stavu[73], jestliže spáchalo čin jinak trestný

a) ve stavu vyvolaném duševní poruchou[74] nebo

b) pod vlivem návykové látky[75] nebo v souvislosti s jejím zneužíváním, jde-li o dítě, které se oddává užívání takové látky

a současně je-li jeho pobyt na svobodě bez uložení ochranného opatření nebezpečný (ať již pro něj či pro společnost). Na výběr jsou dvě formy ochranného léčení – mírnější ambulantní a přísnější ústavní, které lze na základě rozhodnutí soudu v případě potřeby vzájemně změnit, resp. nahradit, a to jak bez návrhu, tak na návrh některé z následujících osob – zdravotnického zařízení, v němž se ochranné léčení vykonává, státního zástupce, dítěte (podrobujícího se výkonu léčení), jeho zákonných zástupců či OSPODu.

Podstatou a úkolem ochranného léčení je právě vlastní léčba a stabilizace jednání dítěte. Z těchto důvodů je ochranné léčení ukládáno (stejně jako dle trestního zákoníku) se specifikací jeho druhu – psychiatrické, sexuologické, protialkoholní etc. (příp. jejich kumulace).

Ochranné léčení probíhá do té doby, než dojde k naplnění jeho účelu. Ve smyslu § 93 odst. 8 ZSM se jedná o jediné opatření, které lze uložit a vykonávat i po dovršení osmnácti let věku dítěte.[76] Za tímto účelem ZSM stanovuje soudu povinnost přezkoumat trvání důvodů pro jeho nařízení nejméně jedenkrát za dvanáct měsíců. Neshledá-li již důvody pro jeho další pokračování, ochranné léčení zruší. Za povšimnutí stojí, že se jedná o jediné opatření, u kterého ZSM v hlavě III věnuje podrobnější pozornost jeho praktickému výkonu (§ 95a ZSM).[77]

[73] Dvěma znalci, prvním z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie a druhým z oboru zdravotnictví nebo pedagogiky, odvětví psychologie se specializací na dětskou psychologii (§ 58 ZSM).
[74] Srov. § 123 TZ, dle kterého se duševní poruchou rozumí mimo duševní poruchy vyplývající z duševní nemoci i hluboká porucha vědomí, mentální retardace, těžká sociální porucha osobnosti nebo jiná těžká duševní nebo sexuální odchylka.
[75] Srov. § 130 TZ považující za návykovou látku alkohol, omamné látky, psychotropní látky a ostatní látky způsobilé nepříznivě ovlivnit psychiku člověka nebo jeho ovládací nebo rozpoznávací schopnosti nebo sociální chování.
[76] Nerozhodne-li soud o prodloužení ochranného léčení i po dovršení 18. roku věku, je povinen jej nejpozději k okamžiku jeho dovršení zrušit – viz HRUŠÁKOVÁ, Milana, SOTOLÁŘ, Alexander. In ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář.* 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 763.
[77] VÁLKOVÁ, Helena, SOTOLÁŘ, Alexander. Trestní právo mládeže po deseti letech: úspěchy, překážky a výzvy. *Státní zastupitelství*, 2013, roč. 11, č. 3, s. 12 – 14.

V případě uložení ochranného léčení je soud současně povinen nařídit výkon zdravotnickému zařízení, v němž (či u kterého) má probíhat. V této souvislosti soud předá vybranému zdravotnickému zařízení znalecký posudek, na základě kterého jej nařídil, vč. protokolu zachycujícího výslech znalce, a další dokumentaci svědčící o zdravotním stavu dotyčné osoby. Je-li pobyt dítěte na svobodě nebezpečný pro jeho okolí, zajistí soud po nařízení ochranného léčení jeho dodání do zvoleného zdravotnického zařízení. V opačném případě vyzve dítě (prostřednictvím jeho zákonných zástupců či osob, v jejichž péči se nachází[78]) k nástupu ochranného léčení v přiměřené lhůtě. Nenastoupilo-li by dítě ve stanovené lhůtě, může soud zajistit jeho dodání do daného zdravotnického zařízení. Za účelem zvolení dalšího postupu a kontroly soudu, tento požádá zdravotnické zařízení, aby po přijetí dítěte oznámilo soudu počátek výkonu ochranného léčení. Obdobně učiní ve vztahu k následnému vyrozumění o pominutí důvodů ochranného léčení či důvodům pro jeho změnu (ať již z důvodu změny konkrétního zařízení nebo z důvodu změny formy ochranného léčení).

Existují-li důvody pro pokračování ochranného léčení i po jednom roce od započetí jeho výkonu, je s dvouměsíčním předstihem zdravotnické zařízení, v němž je léčení prováděno, povinno podat soudu odůvodněný návrh na prodloužení léčby. Totéž platí, je-li nutno léčení poskytovat i po dalším roce.

2.4.8 Souhrnně k opatřením

Z obsahu jednotlivých opatření[79] je zřejmé, že každé je způsobilé jiným způsobem reagovat na spáchání činu jinak trestného s cílem zajistit výchovu, uvědomění si závadového jednání,

[78] Např. prostřednictvím dětského domova.

[79] Válková dává vhodně na zvážení, zda výčet opatření de lege ferenda nedoplnit ještě o zabrání věci (§ 101 TZ) či jiným vhodným na roveň postaveným opatřením – viz VÁLKOVÁ, Helena, SOTOLÁŘ, Alexander. Trestní právo mládeže po deseti letech: úspěchy, překážky a výzvy. *Státní zastupitelství*, 2013, roč. 11, č. 3, s. 15. Mám za to, že v této souvislosti je explicitní právní úprava více než na místě, zejména v kontextu Stanoviska trestního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 10. 6. 2010, sp. zn. Tpjn 300/2010, které z důvodu absence zákonné úpravy zapovídá uložit dítěti mladšímu patnácti let, jenž se dopustilo činu jinak trestného, ochranné opatření zabrání věci nebo jiné majetkové hodnoty dle § 101 odst. 1 písm. a) trestního zákoníku. Nejvyšší soud však v této souvislosti vyslovil potřebu nastavení pravidel obdobných zabrání věci nejlépe přijetím novely ZSM (tu ve svém vyjádření před vydáním jmenovaného stanoviska přislíbilo i Ministerstvo spravedlnosti, ale do dnešního dne přijata nebyla), neboť v minulosti byly soudy řešeny (nejednotně) praktické případy, jak naložit s věcmi, získanými např. jako prospěch z činu jinak trestného, jak na praktickém příkladu demonstruje Rykl (RYKL, Martin. Zabrání věci nebo jiné majetkové hodnoty u dětí mladších patnácti let. *Státní zastupitelství*, 2009, roč. 7, č. 5, s. 19 – 22). V dané věci Vrchní soud v Praze ke stížnosti státního zastupitelství rozhodoval (z pohledu stanoviska Nejvyššího soudu nesprávně) na podkladu § 73 odst. 1 písm. a) zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů - dnes se jedná právě o úpravu § 101 odst. 1 písm. a) TZ (neboť přiléhavější právní úprava k dispozici není) o zabrání rybářského prutu, který si dítě koupilo za padělané peníze.

usměrnění dalšího jednání dítěte, jakož i dbát na zejména individuální prevenci před páchání dalších činů jinak trestných (či jiného deliktního jednání).

Při výběru konkrétního opatření (či jejich kombinace) by proto soud pro mládež měl vždy zohlednit skutečně ty nejdetailnější informace o dítěti, jeho protiprávním jednání i prostředí, v němž vyrůstá[80], a to včetně náhledu dítěte a jeho nejbližších na spáchané jednání. Kromě těchto aspektů by ovšem soud měl vyhodnotit i další skutečnosti související se spácháním činu jinak trestného. Z praktického pohledu lze konstatovat, že přihlédne k polehčujícím a přitěžujícím okolnostem známým z trestního zákoníku (§ 41 a 42 TZ), a to i přesto, že ZSM jejich výčet nezná a v této části nepřipouští dle mého názoru ani subsidiární či analogické využití právě jmenovaných ustanovení. Na druhou stranu se ovšem jedná o kritéria využitelná obecně, a proto se přikláním k jejich vyhodnocení tak, aby mohla být povaha a závažnost činu jinak trestného posouzena věru komplexně a se zohledněním všech do úvahy připadajících aspektů, což posléze nachází i odraz v samotném uložení toho kterého „na míru“ individualizovaného opatření. Nad rámec uvedeného se dosavadní judikatura přiklání k závěru, že by v každém jednotlivém případě uložení opatření měla být zvažována[81] vhodnost a potřebnost pedagogicko-psychologického vyšetření dítěte tak, aby zvolené opatření bylo co nejvíce přiléhavé individuálním potřebám dítěte.[82]

2.5 Shrnutí a úvahy de lege ferenda

Po patnáctileté účinnosti zákona o soudnictví ve věcech mládeže je možné ohledně nastavení pravidel odpovědnosti dětí mladších patnácti let za činy jinak trestné dospět k závěru, že se jedná o vhodnou a přiléhavou právní úpravu, kterou se praxe naučila účinně využívat. S povděkem lze kvitovat, že zákonodárce i přes trestní neodpovědnost dětí nastavil regule, na základě nichž je možné adekvátně celospolečensky reagovat na jejich nejzávažnější protiprávní jednání. Tím navíc dochází nejen k preventivnímu a výchovnému působení na děti, ale rovněž k ochraně společnosti i samotného dětského delikventa.

[80] Kupř. včetně skutečnosti, že nezletilý příp. neustále utíká z ústavní výchovy za současného zohlednění, co po tuto dobu dělá, kde se zdržuje a z čeho žije (viz usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. 11. 2007, sp. zn. 8 Tdo 1282/2007).
[81] Dle usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 2. 2007, sp. zn. 8 Tdo 108/2007 totiž není nutné, aby bylo obligatorně vyžadováno ve všech věcech.
[82] Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. 11. 2007, sp. zn. 8 Tdo 1282/2007. Hulmáková v této souvislosti ovšem poukazuje, že praxe bývá ale často jiná (srov. HULMÁKOVÁ, Jana. *Trestání delikventní mládeže.* 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 53 – 60).

Vzhledem k diametrálně odlišným postupům oproti reakci na trestné činy u trestně odpovědných pachatelů jsou pochopitelná i terminologická specifika odlišující oba typy řízení.

Z pohledu vlastní odpovědnosti dětí mladších patnácti let a mladistvých, kteří z důvodu nedostatku rozumové a mravní vyspělosti nejsou trestně odpovědní, je nutné mít neustále na paměti potřebu zohlednění individuality každého dítěte i při dovození jeho odpovědnosti za čin jinak trestný, tedy vždy důsledně zkoumat, zda dítě vědělo, co dělá a bylo schopné ovládat své jednání. To vše s přihlédnutím ke stále probíhajícímu vývoji dítěte jako lidské bytosti a formování jeho osobnosti. Za velmi přiléhavé považuji právě zkoumání rozumové a mravní vyspělosti již při dovození samotné odpovědnosti dítěte (nejčastěji až od věku 10 – 12 let), neboť jak je následně demonstrováno na příkladu švýcarské právní úpravy v třetí kapitole, není tomu v jiných právních řádech vždy pravidlem. Rovněž ku prospěchu věci lze hodnotit skutečnost, že se zákonodárce nepokoušel nastavit specifickou škálu jednání dětí, na které by bylo nutné a vhodné reagovat, ale vyšel z osvědčeného[83] katalogu trestných činů, obsažených ve zvláštní části trestního zákoníku, jenž se modifikuje toliko s přihlédnutím k možnosti naplnění všech znaků jednotlivých skutkových podstat.

Ve vztahu k reakcím na činy jinak trestné formou opatření vyjmenovaných v § 93 ZSM nutno uvítat jejich rozšíření postupně provedenými novelami ZSM, čímž se výrazně zvýšila jejich variabilita a možnost přijetí co nejpřiléhavějšího výchovného a preventivního působení na konkrétní dítě. Z pohledu četnosti dochází nejčastěji k využití uložení napomenutí s výstrahou, tedy vytknutí protiprávního jednání při soudním projednání věci. Naopak zřídkakdy se lze v současnosti setkat s uložením opatření – zařazení do terapeutického, psychologického nebo jiného vhodného výchovného programu ve středisku výchovné péče (§ 93 odst. 1 písm. d) ZSM) s ohledem na problematickou dostupnost těchto zařízení a škálu programů, které nabízí. Samozřejmě nejideálnější situace nastává, má-li dítě náležitý náhled na spáchaný čin jinak trestný a současně uspokojivé zázemí u svých nejbližších, kteří na něj výchovně působí. Bohužel tomu tak v celé řadě případů není, v důsledku čehož nezbývá než zapojit odborně zdatné státní orgány – OSPOD, Probační a mediační službu či jiné pedagogické, psychologické nebo medicínské odborníky. Nejinak je tomu v případech, kdy se nejednalo o náhodný exces z jinak běžného chování dítěte, ale jeho chování je doprovázeno závažnějšími výchovnými či zdravotními problémy.

[83] Polemika, zda je výčet trestných činů obsažený ve zvláštní části trestního zákoníku v plném rozsahu správný a adekvátní, přesahuje rámec předkládané práce.

Naproti vysloveným pozitivům předmětné právní úpravy je nutné upozornit (a pro futuro doporučit ke změnám) na její nesladění s instituty práva občanského, tedy nemožnost využití i jimi nabízených opatření za účelem zajištění nejvhodnějšího působení na dítě[84], příp. jejich kombinaci s opatřeními uvedenými v § 93 ZSM. Obdobně se de lege ferenda nabízí možnost zvážení případného nastavení pravidel pro situace, kdy uložené opatření prakticky neplní z nejrůznějších důvodů svůj účel či není vykonáváno v souladu se zněním rozsudku.

Ohledně hmotněprávní úpravy odpovědnosti dětí mladších patnácti let za činy jinak trestné lze i přes učiněné výtky, promítající se do návrhů de lege ferenda, v souhrnu rekapitulovat, že ani stroze nastavená právní úprava nečiní vesměs praktických problémů, kdy v této oblasti již za dobu účinnosti ZSM byly případné nedostatky aplikační praxí úspěšně překlenuty. Jedná se o pravidla, která jsou až na ojedinělé výjimky (např. naložení s věcmi získanými činem jinak trestným) nastavena explicitně a zřetelně.

[84] Jedná se o problém vyskytující se od počátku účinnosti ZSM (srov. ŠABATA, Karel. Státní zastupitelství a opatření vůči dětem mladším patnácti let. *Státní zastupitelství*, 2005, roč. 3, č. 7 – 8, s. 20).

3 Procesní úprava řízení ve věcech dětí dle ZSM

Z hmotněprávní úpravy jednání dětí mladších patnácti let, dosahujícího u dospělých naplnění skutkových podstat jednotlivých trestných činů, plynou specifika právní úpravy zohledňující především věk dítěte a zájem na vyvolání příslušných následků (zejména preventivních a výchovných) za spáchaný čin jinak trestný.

Právní úprava procesu – řízení, v rámci něhož dochází k projednání činu jinak trestného dětských delikventů, je pak zcela odlišná od procesní úpravy trestního řízení (k němuž bývá nejčastěji nesprávně přirovnáváno právě z důvodu projednání trestných činů), a to z důvodu nutnosti zvláštního a citlivého zacházení s dětskými pachateli. V následující kapitole bude pojednáno o úpravě a průběhu řízení ve věcech dětí dle hlavy III ZSM s důrazem na praktickou stránku věci se zohledněním postavení advokátů a státního zastupitelství. Explicitním primárním účelem celého řízení je dle dikce § 89 ZSM uložení opatření dítěti mladšímu patnácti let z důvodu jeho nápravy. Již ze samotné povahy věci se však nejedná o účel jediný, neboť svou podstatu a význam zde hrají především výchova a prevence.[85]

Samým úvodem této kapitoly lze rámec procesních postupů prakticky rozdělit na tři relativně samostatné, ovšem vzájemně provázané a neoddělitelné části. Po vlastním spáchání závažného protiprávního jednání dítětem, které je spouštěcím mechanismem a elementárním východiskem pro celý další popisovaný a analyzovaný děj, následuje zpravidla první fáze – zjištění škodlivého jednání vykazujícího znaky činu jinak trestného a určení osoby pachatele. Druhou a stěžejní pro učinění pravomocného závěru právě o spáchání činu jinak trestného představuje fáze soudního řízení a poslední (fakultativní) pak řízení vykonávací.

3.1 Prameny procesně-právní úpravy odpovědnosti dětí dle ZSM

Základním pramenem procesní úpravy je opakovaně zmiňovaný zákon o soudnictví ve věcech mládeže, zejména ustanovení § 89 – § 96 (když jeho hlava II se opět využije toliko při výslovném odkazu). Rovněž v procesní části se jedná o velmi strohou právní úpravu,

[85] Slovy usnesení Ústavního soudu ze dne 11. 8. 2015, sp. zn. II. ÚS 628/15 je smyslem *„kvazi-trestních řízení týkajících se dětí mladších 15 let, … rychlá a adekvátní reakce na spáchání činu jinak trestného, předcházení jejich opakování, náležitá reflexe potřeb osob jimi poškozených a zvláště pak vytvoření podmínek pro další sociální a duševní rozvoj dětí, které se jich dopustily. Primárním cílem těchto řízení totiž není dítě represivně potrestat, nýbrž na ně výchovně působit a ochránit jej před škodlivými vlivy. Proto nejen výsledek těchto řízení před soudem pro mládež, ale též celé řízení musí podněcovat v dítěti přijetí obecně akceptovatelných norem chování, rozvíjet pozitivní prvky jeho osobnosti, posilovat jeho sociálně užitečné svazky, podporovat jeho specifické zájmy či najití si společenského uplatnění odpovídajícího jeho schopnostem a rozumovému vývoji. …“*

již ve smyslu § 96 ZSM doplňují předpisy práva občanského. Zejména s ohledem na soukromoprávní povahu řízení[86], jehož hlavním aktérem je dítě a projednání jím spáchaného jednání se jako první subsidiárně využije právní úprava daná zákonem o zvláštních řízeních soudních, a teprve následně v souladu s ust. § 1 odst. 2 ZŘS zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.[87] Ze všech těchto pramenů bude dále vycházeno v rámci dalšího výkladu. Již na tomto místě však možno podotknout, že jakkoliv zákon o zvláštních řízeních soudních ve svém § 466 příkladmo vyjmenovává řízení, o nichž soud rozhoduje v rámci tzv. péče soudu o nezletilé, výslovná zmínka řízení o projednání činu jinak trestných v uvedeném výčtu absentuje. To samozřejmě nic nemění na použití shora uvedené právní úpravy, a to vždy souladně s jednotlivými články Úmluvy o právech dítěte a dalšími pravidly garantujícími řádný procesní průběh.

3.2 Rozhodující orgán

Dle § 89 odst. 2 ZSM, dopustí-li se dítě mladší patnácti let činu jinak trestného, učiní soud pro mládež (nikoliv tedy obecný soud[88] dítěte) opatření potřebná k jeho nápravě uvedená v § 93 ZSM. Za jediný orgán, který je oprávněn relevantním způsobem projednat jednání spočívající ve spáchání činu jinak trestného u dětí je proto soud.[89] Pravomoc soudu pro mládež přitom vykonává v souladu s příslušnými rozvrhy práce určené oddělení toho kterého okresního soudu. Věcně příslušným soudem I. stupně jsou proto v poměrech České republiky okresní soudy a soudy jim postavené na roveň (kupř. Městský soud v Brně či obvodní soudy v Praze).[90] Z hlediska funkční příslušnosti k prvotnímu projednání dochází právě před okresními soudy[91] jako soudy prvního stupně a o případných řádných opravných prostředcích rozhodují krajské soudy (či jim odpovídající Městský soud v Praze), o dovolání Nejvyšší soud. Samostatně lze podat i ústavní stížnost k Ústavnímu soudu.[92] K osobě konkrétního soudce (reprezentujícího soud pro mládež), kterému je věc přidělena, současně nutno upozornit, že se převážně jedná o soudce ve zbytku působící na úseku soudnictví

[86] V podrobnostech srov. stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 27. 4. 2016, sp. zn. Tpjn 305/2014.
[87] Jak upřesňuje usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 1. 2014, sp. zn. 8 Tdo 1426/2013: *„Řízení trestní a řízení ve věcech dětí mladších jsou svojí povahou zcela odlišná, upravují je různé právní předpisy, jde o různá odvětví práva, analogii zákona a ani analogii práva zde nelze použít.“*
[88] Myšleno opatrovnický soud.
[89] Na rozdíl od trestních řízení vůči dospělým či mladistvým pachatelům, ve kterých má své rozhodovací pravomoci i policejní orgán a státní zástupce.
[90] Vše dle zákona č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích, ve znění pozdějších předpisů.
[91] A to i v případě, kdy dochází k projednání nejzávažnějších činů jinak trestných, u nichž by v rámci trestního řízení byl v prvním stupni příslušný krajský soud (na což správně poukazuje Hrušáková – HRUŠÁKOVÁ, Milana. Dopad nového občanského zákoníku a předpisů souvisejících na řešení činů jinak trestných spáchaných dětmi do 15 let. *Trestněprávní revue*, 2014, roč. 13, č. 1, s. 9 – 11.
[92] V podrobnostech v jednotlivých dalších pasážích předkládané práce.

trestního. Uvedenou volbu soudců jinak působících na úseku trestního soudnictví lze principiálně kvitovat hlavně pro jejich zkušenosti s hmotněprávním posouzením naplnění jednotlivých skutkových podstat trestných činů, a tedy i činů jinak trestných v řízeních vedených ve věcech dětí. Stejně tak tito soudci bývají osobnostně s to (zejména s ohledem na jednání s dospělými delikventy) výchovně působit na děti především v kontextu uvědomění si závadového jednání a prevence do budoucna. Stran soudců rozhodujících na úseku opatrovnickém, kteří mají příp. rovněž svěřeno rozhodování ve věcech v řízeních dle hlavy III ZSM,[93] možno poukázat především na přístup, s nímž k dětem přistupují. V převážné části opatrovnických případů o nich totiž rozhodují na základě tvrzení jejich nejbližších a listinných důkazů. Zřídkakdy přistoupí, byť právě v zájmu samotných nezletilých, k přímému kontaktu v podobě výslechu dítěte. Kontakt opatrovnických soudců s dětmi přibývá jen v souvislosti s případnými problémy samotných nezletilých. Navíc nutno připočítat, že soudce v těchto případech nejčastěji přichází do kontaktu s rodiči (či pečujícími osobami), z jejichž tvrzení s přihlédnutím k dalším důkazům musí vyhodnotit, co bude pro konkrétní dítě nejvhodnější – v čí péči bude, jaký styk bude mít s druhým z rodičů, jaká má být správa o jmění dítěte apod.[94] V extrémních případech pak vyhodnocuje i naplnění podmínek ve věci ústavní výchovy či jiných výchovných opatření ve smyslu § 971 a násl. NOZ.

Z pohledu místní příslušnosti okresních soudů je k projednání činu jinak trestného, kterého se dopustilo dítě mladší patnácti let, příslušný soud pro mládež v rámci obecného soudu nezletilého dítěte (§ 467 ZŘS ve spojení s § 4 odst. 2 ZŘS), tedy soud, v jehož působnosti má dítě na základě dohody rodičů či rozhodnutí soudu své bydliště[95, 96] (nikoliv nutně trvalý pobyt ve smyslu správního práva[97]). Není-li příslušný soud znám nebo nemůže-li včas zakročit, zakročí soud, v jehož obvodu se nezletilý zdržuje, s tou výhradou, že jakmile je to možné, postoupí věc soudu příslušnému (§ 467 odst. 2 ZŘS). Při změně určujícího kritéria místní příslušnosti může dosud příslušný soud přenést příslušnost na soud jiný, je-li

[93] Soudci ostatních úseků mají k předmětné problematice nejdále.
[94] V celém rozsahu viz demonstrativní přehled řízení ve věcech dětí uvedený v § 466 ZŘS.
[95] Na okraj lze podotknout, že při změnách bydliště dítěte z popudu jednoho z rodičů je nutné vycházet z posledního bydliště dítěte určeného dohodou rodičů či rozhodnutím soudu (k tomu srov. § 4 ZŘS). Za takové situace vzácně nastane situace, kdy soudem příslušným k projednání činu jinak trestného je třeba i soud vzdálený od místa skutečného bydliště dítěte, což na jednu stranu není příliš praktické, ovšem jedná se o způsob úpravy ve vypjatých rodinných situacích, kdy se rodiče nejsou schopni shodnout na místě pobytu nezletilého. Důraz na určení obecného soudu dle místa bydliště nezletilého je jinak velmi praktický, neboť se jedná o jediný soud, který dítě zná, má případně k dispozici i jeho spis kupř. z opatrovnického řízení apod. Stejně tak si může nejlépe zajistit ingerenci příslušného OSPODu, který dítě zpravidla již taktéž zná osobně.
[96] Povětšinou se tak jedná o soud, jenž vede opatrovnický spis dítěte.
[97] Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 2. 5. 2005, sp. zn. 30 Cdo 444/2004.

to v zájmu nezletilého. Nesouhlasí-li soud, na který byla příslušnost přenesena, s tímto postupem, předloží věc k rozhodnutí svému nadřízenému soudu (§ 5 ZŘS). Do formálního přenesení působnosti z jednoho soudu na druhý je příslušným soudem pro mládež soud původní.[98]

Z uvedených pravidel je patrný záměr zákonodárce, aby činy jinak trestné u dětí projednávaly soudy, jenž jsou jim nejblíže a měly by co nejvíce znát jejich individuální poměry v co nejširším měřítku.[99]

3.3 Zahájení řízení

Řízení o uložení opatření dítěti mladšímu patnácti let soud pro mládež ve smyslu § 90 ZSM zahájí na návrh nebo z úřední povinnosti.

Návrh na zahájení řízení je oprávněno podat toliko státní zastupitelství, které je tak povinno učinit bezodkladně[100] poté, co se dozví, že trestní stíhání (jemu primárně svěřené do gesce)[101] není přípustné pro nedostatek věku pachatele (§ 11 odst. 1 písm. d) TŘ). Státní zastupitelství přitom nemá na výběr, zda návrh na zahájení řízení podá či nikoliv.[102] Jediným kritériem je naplnění všech znaků činu jinak trestného[103, 104] i potřebná společenská škodlivost dle korektivu daného § 12 odst. 2 trestního zákoníku.[105, 106] Z pozice státního

[98] Viz též usnesení Krajského soudu v Brně – soudu pro mládež ze dne 30. 12. 2004, sp. zn. 4 Rodo 17/2004, nebo usnesení Městského soudu v Praze ze dne 28. 1. 2005, sp. zn. Ntm 1/2005.
[99] Jedná se tak o zásadní rozdíl oproti projednání trestných činů spáchaných dospělými pachateli, u nichž je naopak preferováno kritérium místa spáchání protiprávního činu, příp. místa, kde pachatel bydlí, pracuje nebo se zdržuje či místa, kde čin vyšel najevo (§ 18 TŘ).
[100] Viz pokyn obecné povahy nejvyšší státní zástupkyně ze dne 8. 9. 2009, o trestním řízení ve věcech mládeže, č. 7/2009 (dále také jen „pokyn obecné povahy NSZ č. 7/2009“).
[101] K působnosti státního zastupitelství v podrobnostech viz např. KOUDELKA, Zdeněk, RŮŽIČKA, Miroslav, VONDRUŠKA, František. *Zákon o státním zastupitelství s komentářem a judikaturou*. 1. vydání. Praha: Leges, 2010, s. 15 – 37.
[102] Obligatornost podání návrhu praxe hodnotí kriticky, neboť minimálně v případě bagatelních věcí, u nichž došlo k náležité sebereflexi pachatele a příp. odčinění škody, by se mj. s ohledem postup v trestním řízení nabízelo rychlejší a obdobně adekvátní řešení bez nutnosti ingerence soudu. (Viz CRHA, Lumír. Tři poznámky k zákonu č. 218/2003 Sb. (zákon o soudnictví ve věcech mládeže). *Státní zastupitelství*, roč. 11, č. 8 – 9, s. 8 – 9.) Státnímu zastupitelství však pro tento případ chybí příslušná právní úprava, de lege ferenda by ji bylo možno jen uvítat.
[103] Srov. usnesení Ústavního soudu ze dne 11. 8. 2015, sp. zn. II. ÚS 628/15, jestliže k závěru o naplnění všech znaků činu jinak trestného státní zastupitelství nedospěje, návrh podat nemůže. Dále viz usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 10. 2017, sp. zn. 8 Tdo 1106/2017.
[104] V této souvislosti je *„velice důležité, aby* státní zástupce *pečlivě zvažoval závažnost takových protiprávních činů a skutečnosti charakterizující dětskou osobnost. Vyvarovat by se přitom měl toho, aby před soud stavěl děti, které se dopustily pouze běžných dětských rošťáren (neoprávněný lov ryb, trhání ovoce v cizí zahradě, klukovské rvačky apod.) nevyžadující žádnou soudní reakci.“* Viz VÁLKOVÁ, Helena. K postavení státního zástupce v řízení ve věcech dětí mladších patnácti let. *Trestněprávní revue*, 2004, roč. 3, č. 1, s. 26 – 27.
[105] K tomu viz rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 4. 2008, sp. zn. 8 Tdo 514/2008.
[106] Ve své podstatě totéž dovozoval i Crha záhy po nabytí účinnosti ZSM, srov. CRHA: Tři poznámky k zákonu …, s. 8 – 9.

zastupitelství proto nepřipadá do úvahy žádný jiný postup obdobný např. podmíněnému zastavení trestního stíhání či narovnání u trestně odpovědných osob.

Příslušným státním zastupitelstvím k podání návrhu na zahájení řízení je v souladu s § 12 vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 23/1994 Sb., o jednacím řádu státního zastupitelství, zřízení poboček některých státních zastupitelství a podrobnostech o úkonech prováděných právními čekateli, ve znění pozdějších předpisů, ve spojení s čl. 33 odst. 1 a čl. 2 pokynu obecné povahy NSZ č. 7/2009, státní zastupitelství působící v obvodu, v němž dítě bydlí nebo nemá-li stálé bydliště, v jehož obvodu se zdržuje nebo pracuje. Příp. kde byl čin jinak trestný spáchán či kde čin vyšel najevo (ve jmenovaném pořadí).[107] Z hlediska věcné příslušnosti se vždy jedná o okresní státní zastupitelství (či státní zastupitelství jemu na roveň postavené). Návrh na zahájení řízení by měl obsahovat minimálně identifikaci adresáta (soudu), navrhovatele (státního zastupitelství) a dítěte, vylíčení skutečností, které sleduje, a obligatorní datum a podpis. Vyjma předmětu se jedná o běžné a víceméně formální náležitosti. Profesionální postup státních zastupitelství požaduje označení i dalších účastníků řízení, kromě již jmenovaných tedy i rodičů, orgánu sociálně právní ochrany dětí, případně zařízení, v němž je dítě umístěno – např. dětský domov či ústav, in eventum i dalších.[108] Meritem samotného návrhu pak je individualizovaný popis skutkového děje[109], známého státnímu zastupitelství, uvedení případných důkazů k jeho prokázání[110] a petit, spočívající v návrhu na uložení konkrétního a individualizovaného opatření[111] ve smyslu § 93 ZSM. Vzhledem k povaze řízení je státní

[107] Určující kritéria pro stanovení konkrétního státního zastupitelství, oprávněného ve věci jednat, se tak diametrálně liší od jejich příslušnosti při výkonu dozoru v trestních řízeních vedených vůči dospělým. Zde trestní řád v § 18 (a na něj navazující jmenovaná vyhláška) určuje místní příslušnost soudu rozhodujícího v I. stupni (a potažmo tedy i dozorujícího státního zastupitelství) primárně dle místa, kde byl čin spáchán. Případně pak dle bydliště pachatele, jeho místa výkonu práce či místa, kde se zdržuje. Teprve v poslední řadě může nastoupit místo, kde čin vyšel najevo.

[108] Zpráva KSZ

[109] Který by měl obsahovat popis všech znaků konkrétního činu jinak trestného, jenž v jednání dítěte státní zastupitelství spatřuje (k tomu srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 4. 2008, sp. zn. 8 Tdo 514/2008 a usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 10. 2017, sp. zn. 8 Tdo 1106/2017). Pro případ, že se soud pro mládež neztotožní se závěrem státního zastupitelství o naplnění všech znaků činu jinak trestného již na samém počátku řízení po podání návrhu, nemůže řízení zastavit s tím, že není pravomocný k projednání věci, ale musí se jí zabývat a případně návrh zamítnout (viz posledně uvedené usnesení Nejvyššího soudu).

[110] Předává-li státní zástupce spolu s návrhem soudu trestní spis, měl by v rámci důkazních návrhů v souladu s pravidly civilního procesu k důkazům navrhovat jednotlivé listiny a nikoliv provedení spisu jako celku. Viz ŠABATA: Praktické poznámky k řízení …, s. 40.

[111] V návaznosti na novelu § 93 odst. 6 ZSM účinnou od 1. 1. 2010 již odpadla do té doby praxí vyžadovaná povinnost státního zastupitelství již v samotném návrhu uvést konkrétní povinnosti následně ukládané dítěti v souvislosti s uložením dohledu Probační a mediační služby (srov. ZEZULOVÁ, Jana, ŠABATA, Karel. Řízení ve věcech mladších patnácti let – vybrané otázky. *Státní zastupitelství*, 2009, roč. 7, č. 2, s. 18 – 20). Státní zastupitelství je tak povinno navrhnout některé z opatření dle § 93 ZSM. De lege ferenda by připadalo do úvahy i upuštění od tohoto požadavku. Důvody, které mě k této úvaze vedou, jsou ryze pragmatické. Předně

zastupitelství (stejně v případě podání jakýchkoliv dalších návrhů) ve smyslu § 11 odst. 2 písm. a) zákona č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů, osvobozeno od soudních poplatků.

Jestliže by návrh na zahájení řízení podala jiná osoba než státní zastupitelství (např. orgán sociálně právní ochrany dětí[112]), soud řízení zastaví.[113] Zastavení řízení však nevylučuje, aby bylo pro téže jednání zahájeno řízení z moci úřední.

Návrhu došlému příslušnému soudu je přidělena spisová značka zahrnující označení senátu, věci – identifikované zkratkou „Rod“, číslem nápadu a rokem (např. 2 Rod 13/2018).

Druhou možností zahájení řízení je postup ex officio. Formálně se tak stane vydáním usnesení o zahájení řízení ve smyslu § 13 ZŘS, a to zejména v případech, kdy se soud ať již ze své jiné úřední činnosti (např. v rámci jiného řízení) či z podnětu osoby, která není oprávněna podat návrh na zahájení předmětného soudního řízení, dozví o podezření, že se dítě dopustilo jednání, které může naplňovat znaky činu jinak trestného. Usnesení o zahájení řízení soud následně doručí účastníkům řízení. Jestliže soud zahájí řízení z moci úřední, k eventuálně následně podanému návrhu na zahájení řízení v téže věci soud řízení o pozdějším návrhu zastaví (byť bude prakticky moci využít důkazy k návrhu přiložené) a státní zastupitelství pro tentokrát nebude účastníkem řízení (srov. § 91 odst. 1 in fine ZSM). Státní zastupitelství za této situace nemůže do řízení vstoupit ani z jiného titulu, neboť jeho vstup zapovídá taxativní výčet obsažený v § 8 ZŘS. Neúčast státního zastupitelství ale nevylučuje, aby si soud vyžádal ať již od státního zastupitelství či přímo od policejního orgánu informace[114] důležité pro objasnění, zda se dítě dopustilo činu jinak trestného, a to v podobě opatření listinných důkazů či indicií k provedení důkazů následně provedených přímo v rámci řízení vedeného soudem.

není soud uvedeným návrhem vázán. Dále pak státní zastupitelství návrh podává ve chvíli, kdy má o dítěti často kusé informace, resp. v rámci nich se musí povětšinou spolehnout jen na zprávu OSPODu (která může mít různorodou kvalitu), dítě nezná, stejně jako často nezná detailně ani prostředí, ve kterém dítě vyrůstá (viz str. 15 – 16 posledně jmenovaného článku). Samozřejmě nesmíme zapomínat, že z formálního hlediska, je to právě opatření, jenž je podstatou podávaného návrhu. Tj. vyřčené, nechť je toliko podnětem k další diskuzi.

[112] Byť tyto obvykle volí procesní postup spočívající v podání oznámení příslušnému státnímu zastupitelství.

[113] V případě, že by se nejednalo přímo o návrh na zahájení řízení, ale příslušné podání bylo vyhodnoceno toliko jako podnět k zahájení řízení, není o něm zapotřebí procesně rozhodnout formou zastavení řízení.

[114] Dle § 128 o.s.ř. je každý povinen bezplatně soudu na jeho dotaz sdělit skutečnosti významné pro řízení a rozhodnutí.

3.4 Účastníci řízení

Účastníky řízení o uložení opatření dítěti mladšímu patnácti let, které se dopustilo činu jinak trestného, jsou ve smyslu § 91 odst. 1 ZSM (1) nezletilé dítě, (2) příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí (tzv. OSPOD), (3) zákonní zástupci dítěte nebo opatrovník dítěte, osoby, kterým bylo dítě svěřeno do výchovy nebo jiné obdobné péče, jakož i (4) další osoby, o jejichž právech a povinnostech má být v řízení jednáno. Podalo-li návrh na zahájení řízení (5) státní zastupitelství, je také účastníkem řízení.

Soud pro mládež jedním z prvních úkonů v řízení usnesením, proti němuž je přípustné odvolání, ustanoví dítěti opatrovníka pro řízení z řad advokátů. Prostý výčet i pluralita účastníků řízení naznačují, že každý z nich má v řízení specifickou funkci či úkol. Ústřední osobou celého řízení, na níž má být především působeno, je přirozeně právě dítě. Vzhledem ke své nezletilosti je dítě po dobu celého řízení zastoupeno opatrovníkem – advokátem. V tomto případě totiž roli opatrovníka dítěte neplní OSPOD jako v jiných řízeních péče soudu o nezletilé. Role OSPODu tudíž spočívá spíše v možnosti přímého zjištění poměrů nezletilého, prostředí, v němž vyrůstá, prvotního projednání prohřešku a v neposlední řadě podání zprávy o zjištěných skutečnostech soudu pro mládež. Obdobně jako v jiných řízeních dotýkajících se dítěte by OSPOD měl hájit jeho zájmy. Zákonní zástupci nezletilého jsou samostatnými účastníky řízení, ve kterém ovšem dítě nezastupují. Důvodů pro jejich samostatné postavení je hned několik. Předně by měli být seznámeni s jednáním, kterého se dítě mělo dopustit, tak aby v rámci svého výchovného působení mohli přijmout příslušná opatření, směřující zejména k vyvarování se závadovému jednání pro futuro. V řadě případů je totiž i samotným rodičům nepříjemné, že se řízení musí účastnit, neboť předmětem projednání je ve své podstatě selhání jejich výchovného působení. V části případů s ohledem na výchovné prostředí, ve kterém dítě vyrůstá, bohužel z nejrůznějších důvodů nelze vysledovat sebereflexi rodičů dítěte. Dalším důvodem je možnost přiznání procesních práv rodičům (event. osobám, jenž mají dítě v péči) v tom smyslu, že se mohou k věci samostatně vyjádřit, navrhovat důkazy, činit procesní návrhy atd. stejně jako kterýkoliv jiný účastník řízení. Vzhledem k samostatnému účastenství zákonných zástupců dítěte (a obdobných osob) je současně zamezeno případné kolizi mezi jejich zájmy a zájmy dítěte. V neposlední řadě (z jistého úhlu pohledu snad i nejpodstatnější) nutno upozornit na hlavní důvod ustanovení opatrovníka dítěti, kterým je požadavek na poskytnutí odborné právní pomoci.[115]

[115] HRUŠÁKOVÁ, Milana, VÁLKOVÁ, Helena. K pojmu opatrovník podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže. *Trestněprávní revue*, 2004, roč. 3, č. 2, s. 61.

Obdobné postavení jako zákonní zástupci mají v řízení osoby vychovávající dítě např. poručník či pěstouni. Postavení samostatného účastníka řízení mají taktéž zařízení, do kterých je dítě umístěno, typicky diagnostický ústav, dětský domov, dětský domov se školou a výchovný ústav.[116, 117]

Dalšími osobami, o jejichž právech a povinnostech má být v řízení jednáno, mohou být např. osoby, kterým rodiče dítě svěřili dočasně do osobní péče[118] či samotné dítě po dovršení zletilosti (ať již před nabytím osmnáctého roku věku či po něm). Naopak z důvodu uvedených níže takovými osobami nemohou být poškození (při využití terminologie známé z trestního řízení). Poškození budou v řízení vždy vystupovat pouze v pozici svědků.

Zákonní zástupci dítěte a osoby jim prakticky na roveň postavené, jakož i osoby, o jejíchž právech a povinnostech má být v řízení jednáno, se mohou bezesporu nechat v řízení zastoupit v intencích § 24 a násl. o.s.ř. zmocněncem či právním zástupcem (zejména advokátem). U orgánu sociálně-právní ochrany dětí by výjimečné zastoupení zmocněncem neodporovalo rozhodné právní úpravě, ale mohlo event. kolidovat s péčí řádného hospodáře daného úřadu, vybaveného odborným aparátem. V případě státního zastupitelství z povahy jeho činnosti a odbornosti zastoupení v úvahu vůbec nepřipadá. U dítěte mladšího patnácti let zákonná úprava počítá s ustanovením opatrovníka, pročež dítě povětšinou jiného zástupce mít nebude. Teoreticky není dle mého názoru vyloučeno, aby se i dítě nechalo zastoupit zmocněncem či právním zástupcem[119] ve smyslu ust. § 24 a násl. o.s.ř. na základě

[116] Poznatky z praxe státního zastupitelství (srov. zprávu KSZ) ukazují, že u některých státních zastupitelství (a dokonce i soudů) dochází k opomenutí příslušného zařízení jako účastníka řízení. U státních zastupitelství se jedná o chybu napravitelnou, u soudů o zatížení zásadní procesní vadou. Připomínám však, že je to právě zařízení, ve kterém je dítě umístěno, jenž o něm může podat nejpodrobnější zprávu, stejně jako být vysoce nápomocno uložení adekvátního opatření.

[117] HRUŠÁKOVÁ, Milana. In HRUŠÁKOVÁ, ŽATECKÁ: Zákon o soudnictví ve věcech mládeže, s. 240 – 241 trefně vyjadřuje k otázce účastenství konkrétního ústavu za situace, kdy dítě z jednoho ústavu uteklo (což nebývá nic výjimečného), následně spáchalo čin jinak trestný a v důsledku svého útěku bylo na základě rozhodnutí soudu umístěno do ústavu jiného. Hrušáková v této souvislosti za účastníka řízení správně považuje ústav, v němž je dítě umístěno aktuálně. Dodává ovšem, že za vhodné by mělo být účastenství i původního ústavu právě v kontextu znalosti dítěte a předchozí práce s ním. Zvolený pragmatický závěr nepovažuji za zcela odpovídající dikci § 91 odst. 1 ZSM mj. i s odkazem na vznik zátěže pro daný ústav, stejně jako soud, pokud by měl jednat s dalším účastníkem řízení. Přikláním se proto k do jisté míry kompromisní variantě, tedy aby si soud od předchozího zařízení vyžádal o dítěti zprávu či přistoupil k osobnímu slyšení jeho pověřeného zaměstnance v podobě svědecké výpovědi zaměřené především na otázky k osobě pachatele.

[118] Viz HRUŠÁKOVÁ, Milana, SOTOLÁŘ, Alexander. In ŠÁMAL: Zákon o soudnictví ve věcech mládeže, s. 722.

[119] U advokáta zmocněného na základě plné moci ZSM nezapovídá využití substituce rovněž prostřednictvím advokátního koncipienta. Ačkoliv by se připuštění substituce dle § 26 odst. 2 zákona o advokacii mohlo jevit částečným obcházením zákona, jestliže tato možnost není připuštěna u advokáta – opatrovníka, není tomu tak. Smluvní zástupce totiž nemůže nahradit činnost a účast opatrovníka. Sám advokát – opatrovník se nemůže nechat zastoupit jiným způsobem než dle § 26 odst. 1 zákona o advokacii, tj. pouze substituentem v postavení

vzájemné dohody (plné moci). V takovém případě by však byla nutná jeho součinnost a kooperace nejen se samotným dítětem, ale i jeho opatrovníkem tak, aby veškeré osoby zastupující dítě jednaly ve shodě, neboť jen tak mohou dosáhnout co nejpříznivějších výsledků pro dítě.

K dalším otázkám postavení jednotlivých účastníků se patří uvést následující.

3.4.1 Nezletilé dítě

Nad rámec výše uvedeného v souladu s vymezením pojmu dítě v části 2.2 této práce dodejme, že s ohledem na dikci ustanovení § 91 odst. 1 ZSM je účastníkem toliko dítě nezletilé. Zletilosti dle předpisů práva občanského nabude v souladu s § 30 a násl. NOZ ať již dovršením věku 18ti let či dalšími zákonnými způsoby (přiznáním svéprávnosti či uzavřením manželství). Podání návrhu ani projednání činu jinak trestného přitom nebrání, překročilo-li dítě věkovou hranici 15ti let, stejně jako případná zletilost dítěte.[120] Po nabytí zletilosti dítě vystupuje v řízení dle § 89 a násl. ZSM nikoliv z pozice nezletilého dítěte (primárního účastníka), nýbrž v postavení osoby, o jejíchž právech a povinnostech je jednáno.[121] Zákon v této souvislosti přiléhavě pamatuje i na ponechání opatrovníka (advokáta) již zletilému dítěti, a to po dobu do skončení řízení ve věci dítěte mladšího patnácti let (§ 91 odst. 2 in fine ZSM).

3.4.2 Opatrovník dítěte pro řízení

Advokát jako opatrovník dítěte hraje v řízení zásadní roli[122]. Předně se jedná o jedno z mála řízení, kdy advokát vystupuje právě v pozici opatrovníka dítěte (podobným případem bude např. řízení o nařízení ústavní výchovy za situace, kdy návrh na jeho zahájení podal OSPOD, v důsledku čehož nemůže plnit funkci kolizního opatrovníka), a to dokonce obligatorně.

jiného advokáta, ale nikoliv zástupcem na základě prosté plné moci, čímž by mohlo být atakováno vyloučení substitučního zastoupení advokátním koncipientem. Dále srov. pasáž v části 3.4.2 této práce.

[120] Srov. usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 31. 10. 2006, sp. zn. 3 Rodo 6/2006.

[121] Přesto však v souladu s usnesením Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 31. 10. 2006, sp. zn. 3 Rodo 6/2006 dítě nelze označovat za mladistvého, neboť pro jeho označení v řízení je rozhodný věk v době spáchání činu jinak trestného. Obecněji lze terminologicky využít pojmu „nezletilý“ (viz tamtéž).

[122] Kterou by měl ihned po svém ustanovení objasnit nejen dítěti, ale i jeho zákonným zástupcům (či obdobným osobám) tak, aby nedocházelo k nepochopení jeho postavení, jak upozorňovala po nabytí účinnosti ZSM Kovářová (viz KOVÁŘOVÁ, Daniela. Obhájce mladistvého, opatrovník dítěte. *Bulletin advokacie*, 2004, č. 10, s. 42).

Vždy se jedná o advokáta ustanoveného dítěti soudem.[123] Žádný jiný procesní postup přípustný není. Smluvně sjednaný advokát roli opatrovníka plnit nemůže. Jedinou cestou by mohlo být na samém počátku řízení učinění podnětu soudu, aby opatrovníkem ustanovil konkrétního advokáta kupř. z důvodu již předchozí spolupráce s dítětem. Takovým podnětem či návrhem soud není vázán. Lze si ovšem představit, že by jej v zájmu dítěte vyslyšel.

Odborná literatura se právní úpravě a postavení advokáta ve jmenovaném řízení věnuje četněji než jiným otázkám, o nichž pojednává tato práce, ovšem o to různorodějším způsobem. Značná část autorů interpretuje postavení advokáta – opatrovníka dítěte výkladem velmi odlišným jeho běžnému působení v ostatních řízeních, a to v tom směru, že by advokát měl primárně sehrát výchovnou a prakticky také vyšetřovací roli. To jest v podstatě za každou cenu směřovat k tomu, aby byly řádně objasněny okolnosti spáchání činu jinak trestného. De facto přitom odhlíží od toho, jaký výsledek ve smyslu uložení opatření řízení přinese, a striktně akcentuje objasnění důvodů, pro které se dítě činu jinak trestného dopustilo, a zjištění činitelů, jenž se na jeho jednání podílely či jej vyvolaly.[124] Advokátovi je tak přisuzována diametrálně odlišná role než v případě obhajoby v trestních věcech, kde jeho úloha směřuje prvořadě k „rozbití" verze obžaloby, nabídnutí rovnocenné verze obviněného a v konečném důsledku směřování celého řízení k závěru, že se skutek nestal, není trestným činem či jej nespáchal obviněný (důvody zproštění). Samozřejmě s přihlédnutím k důkazní situaci a možnostem jejího právního hodnocení (kdy kupř. u inflagrantních činů advokát netvrdí, že se pachatel jednání nedopustil, ale soustředí se na zmírnění následků). Právě prezentované názory na postavení a roli advokáta v řízení ve věcech dětí mladších patnácti let se odkazují na naplnění cílů ZSM deklarovaných v jeho § 1 odst. 2 a § 3 odst. 1.[125] Ojedinělými se pak jeví názory přirovnávající postavení advokáta (poměrně přirozeně s ohledem na plnění jeho dalších povinností a úkolů v rámci celého širokého spektra výkonu advokacie) k zástupci podobnému obhájci v trestním řízení, tedy tzv. „kvaziobhájci"[126]. Osobně mám za to, že ani jedna z uvedených pozic nemůže být absolutní[127] a tyto by se spíše měly do jisté míry prolínat, resp. zohlednit se ve vzájemných souvislostech. Připomeňme navíc, že výkon advokacie (za nějž je považováno i vykonávání

[123] Shodně také usnesení Krajského soudu v Hradci Králové – soudu pro mládež ze dne 12. 1. 2005, sp. zn. 12 Rodo 5/2004.
[124] JONÁŠOVÁ, Radka. Řízení ve věcech dětí mladších patnácti let. *Bulletin advokacie*, 2009, č. 1 – 2, s. 52.
[125] HRUŠÁKOVÁ, VÁLKOVÁ: K pojmu opatrovník …, s. 61.
[126] A to právě z důvodu projednání činů jinak trestných.
[127] Jak ostatně naznačuje Hrušáková in HRUŠÁKOVÁ, ŽATECKÁ: Zákon o soudnictví ve věcech mládeže, s. 242.

funkce opatrovníka dítěti v uvedeném případě) je primárně regulován zákonem č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o advokacii“) a dalšími zákony upravujícími konkrétní soudní řízení (trestní řád, ZSM, občanský soudní řád, ZŘS apod.). Ze samotné podstaty povolání advokáta plyne povinnost hájit práva a oprávněné zájmy svého klienta (srov. § 16 zákona o advokacii), kterou nelze omezit žádným speciálním zákonem, tedy ani ZSM. Plně souhlasím s premisou, že advokát by měl dítěti poskytnout především erudovanou odbornou právní pomoc, ostatně proto je opatrovníkem právě advokát. Z této premisy lze dovodit i požadavek, aby byl advokát ve své podstatě pro dítě průvodcem řízení v situaci, v níž se dítě ocitlo zpravidla poprvé. Neztotožňuji se ovšem s tím, že by měl advokát v postavení opatrovníka působit na dítě v rámci formálního řízení před soudem tak, aby zjistil motivy a důvody spáchání činu jinak trestného, byť za účelem řádné nápravy a výchovy dětského delikventa. V případě zkušeného advokáta splní tento úkol na úrovni advokát (opatrovník) – dítě, tj. v rámci projednání věci přímo s dítětem, ale není možné, nutné ani vhodné, aby na dítě za každou cenu (pod rouškou naplnění účelu ZSM) takto působil i v rámci probíhajícího soudního řízení. Takový závěr se totiž příčí postavení advokáta z titulu výkonu advokacie a profesních povinností uvedených shora. Jsem si přitom vědoma skutečnosti, že výchovné působení advokáta mimo formální soudní řízení může být obtížně viditelné, natož přezkoumatelné, ale advokát nemůže rezignovat na své primární poslání – výkon advokacie a premisu hájení práv a oprávněných zájmů svého klienta (byť ustanoveného). Stejně tak nelze přímočaře trvat na tom, že hlavním zájmem dítěte je prostřednictvím soudního řízení dopátrat se veškerých aspektů a okolností majících vliv na spáchání činu jinak trestného. Pokud by se postavení advokáta mělo blížit roli vyšetřovatele, jak ve své podstatě naznačují kupř. Hrušáková[128] s Válkovou[129] či Jonášová[130], postrádalo by zcela smysl, aby opatrovníkem dítěte byl v řízení ve věci dítěte mladšího patnácti let právě advokát znalý práva a možných procesních postupů a výchovná a prakticky vyšetřovací role by mohla být bezesporu svěřena jinému orgánu např. orgánu sociálně právní ochrany dětí. Tak tomu ale není. Nadto možno podotknout, že dle účinné právní úpravy[131] advokát v postavení opatrovníka do řízení (v jeho materiálním aspektu) vstupuje až s určitým časovým odstupem, tj. teprve po podání návrhu na zahájení řízení či jemu adekvátnímu zahájení řízení z moci úřední. To znamená,

[128] HRUŠÁKOVÁ, Milana, SOTOLÁŘ, Alexander. In ŠÁMAL: Zákon o soudnictví ve věcech mládeže, s. 722.
[129] HRUŠÁKOVÁ, VÁLKOVÁ: K pojmu opatrovník …, s. 61.
[130] JONÁŠOVÁ: Řízení ve věcech …, s. 52.
[131] V podobnostech viz část 3.5.1 této práce.

že se nejen neúčastní prvotních úkonů, ale nemá o nich ani přehled, nemůže volit odpovídající procesní postup a ze své pozice tak zasahuje do řízení (ve smyslu od spáchání činu jinak trestného do soudního rozhodnutí či splnění uloženého opatření) až v jeho průběhu, kdy v podstatě nastupuje do již „rozjetého vlaku“[132], neboť v této fázi již bylo dítě vyslechnuto, opatřena minimálně část důkazů etc. Stěží pak lze po advokátovi požadovat, aby na dítě působil ve všech směrech za situace, kdy nemá reálně možnost zvolit hned v prvopočátku přiléhavý procesní postup či jakkoliv ovlivnit řízení. Advokát tak disponuje limitními procesními prostředky pro zastupování dítěte.[133, 134] Vyjma zásad, na nichž je postaven ZSM, které však v hierarchii právních předpisů rozhodných pro výkon advokacie nejsou na prvním místě, pak advokátovi neplyne sebemenší povinnost dítě vychovávat. Ostatně jak již uvádím výše, advokát může splnit výchovnou roli v rámci své činnosti, ale nikoliv za ingerence soudu ve formálním řízení. Na rozdíl od advokáta má státní zastupitelství prostřednictvím policejních orgánů přehled již o nejranějších úkonech, obdobně jako OSPOD přítomný minimálně při podání vysvětlení dítěte ve smyslu § 158 odst. 6 TŘ. Jedná se tedy o orgány mající možnost působit (vč. působení výchovného) na dítě daleko dříve než advokát, v důsledku čehož mohou rovněž reálně ovlivnit průběh řízení před podáním návrhu dle § 90 ZSM. Z uvedených důvodů nesouhlasím se striktním

[132] Při podání návrhu na zahájení řízení státním zastupitelstvím tomu tak je, neboť soud zpravidla v rámci návrhu neobdrží jen popis skutku, ale celou škálu důkazů vč. podání vysvětlení dotčených osob, celé řady dalšího listinného materiálu apod. Soud sice předložené důkazy provede a vyhodnotí, příp. si opatří důkazy další, ale ve své podstatě jsou stěžejními právě důkazy předložené státním zastupitelstvím. Uvedenou úvahou přitom nemíním snižovat podstatu řízení dle § 89 a násl. ZSM, toliko upozorňuji na doprovodné aspekty a tzv. předprocesní fázi, jež předchází formálního podání návrhu dle § 90 ZSM.

[133] Ve vztahu k důležitosti nastavení procesní taktiky na počátku řízení srov. s obhajobou dospělých pachatelů.

[134] V kontextu časového určení, od kdy je advokát dítěti ustanoven opatrovníkem, mám za to, že se nejedná o příliš šťastné a adekvátní řešení, a to minimálně s ohledem na zajištění právní pomoci mladistvému v obdobném postavení. Jde-li o mladistvého v postavení podezřelého (ještě před případným zahájením trestního stíhání), tento musí mít ve smyslu § 42 odst. 2 ZSM advokáta – obhájce již při podání vysvětlení, tedy v části trestního řízení zvané prověřování. Je-li mladistvý v jiném procesním postavení (svědek, poškozený), pak mu samozřejmě právo na obhajobu nepřísluší a může využít toliko právní pomoci advokáta dle § 158 odst. 5 trestního řádu. Nad rámec nutnosti míti obhájce v prvním zmíněném případě, je o všech zmíněných výsleších informován i OSPOD, jehož zástupci se jich povětšinou účastní (jak je tato zpravidla pasivní účast přínosná, je samostatným tématem). Za této situace mi nezbývá než položit řečnickou otázku, proč zákonodárce poskytuje větší ochranu či více práv právě mladistvým v trestním řízení oproti dětem mladším patnácti let v řízeních dle § 89 a násl. ZSM? Domnívám se, že i přestože se cíle obou řízení mohou jevit odlišnými, tak pro uvedenou dichotomii neexistuje relevantní důvod, ba naopak bych se de lege ferenda přikláněla k doplnění pozice advokáta (ať již nazvané ve své podstatě jakkoliv) i pro jakýkoliv styk dítěte mladšího 15 let s orgány činnými v trestním řízení či minimálně v situaci, kdy je dítě v postavení podezřelého, byť z pohledu trestněprávní terminologie a terminologie řízení dle § 89 a násl. ZSM nelze dítě označit výslovně za podezřelého jako osoby trestně odpovědné. Jedná se právě o situace, kdy by se více než hodila pozice „průvodce řízením“, kterou následně advokát – opatrovník plní v řízení před soudem. Jedná se totiž o jeden z možných způsobů, jímž může být dítě chráněno, ale současně i vychováváno, obdobně či ještě lépe než mladiství.

pojetím, kterak by měl advokát – opatrovník de facto vyšetřovat činy jinak trestné pod rouškou bezbřehého výchovného působení na dítě.

Samostatnou a v odborné literatuře diskutovatelnou otázkou ve vztahu k právům a povinnostem advokáta v konkrétním řízení je, zda se advokát může v souladu s § 26 zákona o advokacii nechat i v řízení dle § 89 a násl. ZSM zastoupit advokátním koncipientem či jiným advokátem. Speciální právní úprava obsažená v § 91 odst. 1 ZSM hovoří toliko o ustanovení advokáta opatrovníkem. Po nabytí účinnosti ZSM rozhodování soudů nepřipouštělo substituční zastoupení advokáta – opatrovníka - ani jiným advokátem. Přibližně od roku 2005 se judikatura ustálila na výkladu zapovídajícím substituční zastoupení advokáta – opatrovníka – advokátním koncipientem, avšak umožňujícím substituci jiným advokátem. Judikatura dovozuje jako důvod pro vyloučení substituce advokátním koncipientem striktní určení, v rámci něhož je zastoupení advokátem dle občanského soudního řádu (v intencích § 96 ZSM ve spojení s § 91 odst. 2 ZSM) povinné.[135] Navzdory tomuto právě uvedenému závěru jsem se v praxi setkala v konkrétní věci v usnesení o ustanovení advokáta opatrovníkem dítěti mladšímu patnácti let ve smyslu § 91 odst. 2 ZSM s poučením, že se advokát nemůže v řízení nechat zastoupit nejen advokátním koncipientem, nýbrž ani jiným advokátem a funkci opatrovníka musí vykonávat osobně. Uvedenému poučení ovšem účinná právní úprava neodpovídá a dle mého názoru se advokát může nechat řádně zastoupit v souladu s § 26 odst. 1 zákona o advokacii i při výkonu funkce opatrovníka dle § 91 odst. 2 ZSM jiným advokátem. Tím není dotčena jeho povinnost vybírat substituenta pečlivě tak, aby garantoval řádný výkon všech práv a povinností a beze zbytku naplnil roli opatrovníka. Věru za vhodné jistě nebude považováno, aby s dítětem pokaždé (bylo-li by přistoupeno k četnějšímu kontaktu s advokátem – opatrovníkem) jednal jiný z advokátů (opatrovník a jeho substituenti). V kontextu výkonu advokacie ale nelze odhlížet od dalších povinností advokáta, stejně jako zájmu na rychlý průběh celého řízení ve věci dítěte. Ani případný požadavek na osobní jednání jmenovaného opatrovníka z praktického pohledu nemůže sám o sobě garantovat

[135] Viz např. usnesení Krajského soudu v Hradci Králové – soudu pro mládež ze dne 12. 1. 2005, sp. zn. 12 Rodo 5/2004 či na něj navazující usnesení Ústavního soudu ze dne 25. 8. 2008, sp. zn. I. ÚS 806/08 (jenž jej shledává ústavně-konformním) nebo usnesení Ústavního soudu ze dne 24. 6. 2009, sp. zn. I. ÚS 2648/08. Jakkoliv jmenované rozhodnutí Krajského soudu v Hradci Králové s poznámkami učiněnými v této práci respektuji, mám za to, že jeho odůvodnění povinným zastoupením s odkazem na o.s.ř. je poněkud zjednodušené, když o.s.ř. při ostatních formách zastoupení substituce advokátními koncipienty povoluje a zapovídá je jen při výslovně uvedeném povinném zastoupení advokátem. Ostatně vyloučení substitucí advokátů advokátními koncipienty je v některých situacích (s ohledem na praxi koncipientů) zapovězeno zcela jinou právní úpravou – usnesením představenstva České advokátní komory č. 6/1998 Věstníku, ve znění pozdějších předpisů či s ohledem na povahu věci přímo zákony, upravujícími daná řízení, např. dle § 35 odst. 1 TŘ či § 29 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů.

nejlepší působení na dítě a hájení jeho zájmů, neboť advokáti by měli být opatrovníky ustanovováni výlučně dle abecedního seznamu vedeného tím kterým konkrétním soudem pro mládež na základě své žádosti o zařazení do seznamu advokátů pro účely ustanovení obhájcem, zástupcem či opatrovníkem účastníka řízení. Neexistuje tedy žádná specializace advokátů pro práci s dětmi. Ač by tomu tak nemělo být a poskytnuté advokátní služby by měly být rovnocenné, nebudou výjimkou případy, kdy substituent může dítěti poskytnout kupř. i lepší (byť subjektivně vnímané) zázemí. V tomto ohledu se nabízí úvaha de lege ferenda, spočívající ve specializaci advokátů pro ustanovování opatrovníkem dětí mladších patnácti let v řízení dle § 89 a násl. ZSM. Uvedenou poznámku činím s vědomím všeobecného zaměření advokátů, na druhou stranu nelze odhlížet od exaktního faktu, že právě opatrovníkem ve smyslu § 91 odst. 2 ZSM je advokát ustanovován jen velmi zřídka, a tedy zpravidla nemá příliš zkušeností se zastupováním dětí, pročež zastoupení může tendovat k výkonu práv a povinností obhájce, což není z důvodu speciální právní úpravy případné ani žádoucí. Částečným řešením (za situace, kdy specializaci advokátů česká právní úprava advokacie nerozlišuje a ve své podstatě ani rozlišovat nemůže, neboť proto nemá prakticky přijatelná a využitelná kritéria) by mohlo být speciální proškolení jednotlivých advokátů pro práci s dětmi, přičemž pouze tito advokáti by mohli být následně zapsáni do seznamů vedených soudy pro mládež za účelem jejich ustanovení opatrovníkem dle § 91 odst. 2 ZSM. Uvedeným postupem by se tak u dotyčných advokátů mohla zvýšit četnost jejich ustanovování a v konečném důsledku i profesní a odborný růst zaměřený právě na co nejkvalitnější poskytování právních služeb dětským delikventům, což by ostatně přispělo i k naplnění cílů ZSM.

Činnost opatrovníka ustanoveného dítěti pro řízení dle § 89 a násl. ZSM končí právní mocí meritorního rozhodnutí soudu, přičemž je ještě oprávněn podat případné mimořádné opravné prostředky a zastupovat dítě v řízení o nich. Tím není dotčeno právo dítěte, stejně jako opatrovníka, aby ve výjimečných případech podali soudu v průběhu řízení návrh na zrušení ustanovení konkrétního advokáta opatrovníkem dítěte.

3.4.3 Státní zastupitelství

Úvodem se sluší poznamenat, že čl. 80 odst. 1 Ústavy definuje státní zastupitelství jako orgán zastupující v trestním řízení veřejnou žalobu; další úkoly vykonává, stanoví-li tak zákon. Na tuto obecnou ústavní definici navazuje § 4 zákona č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, ve znění pozdějších předpisů (dále také jen „zákon o státním zastupitelství“

či „ZoSZ“), stanovující podrobnější výčet řízení, jenž jsou předmětem zájmu veřejné žaloby v oblasti netrestní, čítající celou řadu soukromoprávních řízení ve smyslu § 8 ZŘS. Velká část z nich se pak dotýká přímo dětí. Řízení podle hlavy třetí ZSM přitom není v taxativním výčtu § 8 ZŘS explicitně uvedeno (byť jej lze extenzivním výkladem subsumovat pod § 8 odst. 1 písm. b) ZŘS; výslovně zařazeno současně není ani v demonstrativním výčtu § 466 ZŘS).[136]

Primárním cílem činnosti státního zastupitelství je ochrana veřejného zájmu (§ 1 odst. 1 ZoSZ), tedy zastupování obecného zájmu (nejobecněji řečeno právnosti a spravedlnosti) při současném respektování a ochraně lidských práv a základních svobod. Mezi poslání státního zastupitelství dále patří i kontrola a zajištění dodržování spravedlivého procesu, a to zejména u osob nejzranitelnějších (např. omezených ve svéprávnosti, seniorů, handicapovaných či právě dětí a mladistvých). Jedná se tedy o osoby, které nemohou samostatně účinně a efektivně uplatňovat a hájit svá práva. Státní zastupitelství tudíž mj. dohlíží na to, aby vybraná řízení probíhala v souladu se zákonem a principy spravedlivého procesu, k čemuž aktivně využívá veškeré prostředky svěřené mu zákonem. V civilních řízeních přitom vystupuje nestranně, respektuje a současně chrání lidskou důstojnost, rovnost všech před zákonem a obecně dbá ochrany základních lidských práv a svobod. Mělo by tedy vystupovat tak, aby byl ve všech směrech zachováván právní řád.

Státní zastupitelství tak plní i v řízeních ve věcech dětí mladších patnácti let dle ZSM specifickou a nezastupitelnou roli, a to hned v několika ohledech.

V tzv. předprocesní fázi[137] (tedy před podáním návrhu dle § 90 ZSM) postupuje tak, aby byly objasněny všechny podstatné okolnosti případu a současně opatřeny dostatečné podklady pro podání návrhu ve smyslu § 90 ZSM, a to včetně zjištění názoru dítěte, navázání spolupráce s orgánem sociálně-právní ochrany dětí či Probační a mediační službou. To vše nejen za účelem projednání činu jinak trestného, ale především za účelem následného

[136] Není cílem této práce s ohledem na její omezený rozsah detailně hovořit či rozebírat netrestní působnost státního zastupitelství, avšak považuji na tomto místě za vhodné připomenout, že v souvislosti s rekodifikací soukromého práva došlo k nárůstu působnosti státního zastupitelství i v netrestní oblasti, a to zejména v celkovém počtu jednotlivých řízení, do nichž může státní zastupitelství vstoupit, příp. které je možné přímo iniciovat (k tomu blíže viz § 8 ZŘS). Současně nelze odhlížet od skutečnosti, že neustále narůstá tzv. vytěžování z trestní působnosti státního zastupitelství do působnosti netrestní (a opačně). Netrestní agenda už tak dávno není vnímána jen jako doplňková či okrajová. Ba naopak je jí soustředěna značná pozornost, která dlouhodobě nabírá na významu. Netrestní působnost státního zastupitelství je přitom nutné vnímat jako agendu navazující či doplňující, neboť agendě trestní zpravidla předchází či ji naopak následně doplňuje. Případné zájemce o tuto problematiku odkazuji např. na ZÁRUBA, Jan. Nová právní úprava účasti státního zastupitelství v civilním procesu. *Státní zastupitelství*, 2014, roč. 12, č. 6, s. 8 – 13.

[137] Srov. část 3.5.1 této práce.

zvolení co nejvhodnější a nejpřiléhavější, individualizované reakce, ať již s konečným výsledkem v podobě uloženého opatření či volbou jiného procesního postupu. Výkonnými orgány, realizujícími poslání státního zastupitelství v předprocesní fázi, jsou orgány policejní, jímž může státní zastupitelství udělovat pokyny (ve smyslu § 157 TŘ ve spojení s § 174 TŘ) k další činnosti. To vše do odložení věci z důvodu trestní neodpovědnosti dítěte (viz dále). Po opatření nezbytných informací a důkazů je právě na státním zastupitelství, aby vyhodnotilo, zda tyto naplňují všechny znaky činu jinak trestného, a je tudíž možné (a nutné) podat návrh dle § 90 ZSM či nikoliv. V opačném případě je namístě zvolení postupu odlišného, spočívajícího v odložení věci dle § 159a odst. 1 TŘ z důvodu absence některého ze znaků trestného činu a potažmo tedy i činu jinak trestného.

Primárním úkolem státního zastupitelství je tedy vyhodnocení předpokladů pro podání návrhu na zahájení řízení dle § 90 ZSM a jeho vlastní podání. Sekundárně lze o státním zastupitelství hovořit jako o subjektu majícím nejblíže k informacím (na základě spolupráce s policejními orgány) o případném naplnění některé ze skutkových podstat trestných činů dítětem[138]. Třetím aspektem je význam jeho účastenství v předmětném soudním řízení, kde má stejné postavení jako ostatní účastníci řízení. Reprezentováno je přitom plně profesionálním a odborným aparátem[139]. Je to právě státní zastupitelství, které má po soudech největší zkušenosti s protiprávním jednáním dětí.[140] Odhlédnout nelze od skutečnosti, že disponuje aktuálními informacemi i z jiných trestních řízení, v rámci nichž může docházet ke zjištění skutečností podstatných i pro rozhodnutí v řízení vedeném po podání návrhu dle § 90 ZSM. Neoddiskutovatelné postavení dále zaručuje operativní možnost zajištění dalších důkazů prostřednictvím každodenní činnosti policejního orgánu, s nímž je státní zastupitelství prakticky v permanentním styku, což je flexibilnější než zajišťování týchž informací prostřednictvím samotného soudu. V neposlední řadě státní

[138] V této souvislosti stojí za povšimnutí usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 31. 10. 2006 sp. zn. 3 Rodo 6/2006, jenž zmiňuje dokonce situaci, kdy z iniciativy intervenující státní zástupkyně byla při jednání soudu objasněna i další (časově pozdější) trestná činnost nyní již mladistvého pachatele. Uvedený postup zcela jistě naplňuje cíle ZSM vč. výchovného působení na konkrétního pachatele, přijetí opatření v zájmu zamezení další recidivy apod.

[139] § 2 odst. 2 ZoSZ

[140] Státní zastupitelství tak má stejná oprávnění jako ostatní účastníci řízení. V praxi dokonce může paradoxně docházet (byť s prodlužující dobou účinnosti s klesající tendencí) k tomu, že státní zástupci věnující se této agendě, disponují vyššími zkušenostmi než samotní soudci. U každého státního zastupitelství totiž působí státní zástupci, kteří se na problematiku protiprávního jednání dětí na základě vnitřních pravidel zaměřují (srov. zásadu specializace a zvláštní odborné průpravy uvedenou v § 2 odst. 2 ZoSZ a dále např. Pokyn obecné povahy nejvyšší státní zástupkyně ze dne 27. 7. 2009, Vzorový organizační řád, č. 4/2009, ve znění pozdějších předpisů). Uvedené je však s ohledem na specializaci státních zástupců na straně jedné a zahlcenost obecných soudů na straně druhé, zcela logické a pochopitelné. Přehlédnout nelze rovněž skutečnost, že pro soudce je tzv. agenda „Rod“ vždy pouze okrajovou a doplňkovou, stejně jako fakt, že státní zástupce se s danou problematikou setkává i v dalších případech, kdy nakonec k podání návrhu dle § 90 ZSM nepřistoupí.

zastupitelství mimo rámec předmětného řízení vykonává dozor nad místy, kde dochází k výkonu ochranné a ústavní výchovy.[141] Jmenovanými způsoby tak státní zastupitelství naplňuje své poslání při ochraně veřejného zájmu na úseku dětí a mládeže.

O příslušnosti státního zastupitelství bylo podrobně pojednáno již v části 3.3 této práce. Z pohledu věcné příslušnosti je zcela netradiční neměnnost daného okresního (či jemu na roveň postaveného) státního zastupitelství po celou dobu řízení vč. projednání mimořádných opravných prostředků. Na rozdíl od trestních řízení, tak státní zástupce konkrétního okresního státního zastupitelství nepodává jen odvolání ve věci samé, nýbrž i případné dovolání a další opravné prostředky. Zvolený postup má své opodstatnění minimálně ve vztahu ke znalosti celé věci a nejlepší znalosti individuálních poměrů konkrétního delikventa. Nadřízená státní zastupitelství pak v rámci svých dohledových oprávnění provádí fundované metodické vedení a dohled ve smyslu § 12d zákona o stáním zastupitelství[142], a to i přesto, že o podání jednotlivých opravných prostředků nerozhodují.

Kromě podání návrhu na zahájení řízení dle § 90 ZSM přitom státní zastupitelství nemá ve své podstatě jinou možnost, jak na zjištěný čin jinak trestný spáchaný dětským delikventem reagovat. Dle aktuální právní úpravy totiž nelze uplatnit instituty známé z trestního práva vč. vazby nebo institutů označovaných jako odklony ve smyslu § 307 a § 309 trestního řádu. Eventuální alternativou (ovšem v případě nenaplnění všech znaků činu jinak trestného) je využití návrhu na nařízení některého z výchovných opatření dle § 925 NOZ, jsou-li k tomu ovšem splněny veškeré zákonné předpoklady.[143] Rychlejší reakce po spáchání činu jinak trestného (tedy před meritorním rozhodnutím o podaném návrhu) lze docílit toliko podáním návrhu na nařízení předběžného opatření ve smyslu § 452 ZŘS, k jehož podání je oprávněn výhradně orgán sociálně-právní ochrany dětí. Učinit tak ale samozřejmě může na základě podnětu či součinnosti státního zastupitelství stejně jako jakékoliv jiné osoby. Teoreticky není vyloučeno ani podání návrhu na nařízení předběžného opatření dle § 76 o.s.ř. (o němž by stejně jako o předchozím předběžném opatření rozhodoval soud péče o nezletilé), ale v praxi se s ním nesetkáme již z prostého důvodu, a to praktického efektu, kterého by jím bylo možné docílit.

[141] § 4 odst. 1 písm. b) ZoSZ
[142] Srov. např. opětovně citovanou zprávu KSZ.
[143] Srov. § 924 NOZ, cit.: *„… je-li život dítěte, jeho morální vývoj nebo jeho jiný důležitý zájem vážně ohrožen nebo byl-li narušen, soud upraví předběžně poměry dítěte na nezbytnou dobu …“*

Významná úloha státního zastupitelství v předmětném řízení je jednoznačně dána, přesto se nabízí nejen několik poznámek k právní úpravě de lege lata, ale i významnější návrhy dle lege ferenda. Předně považuji za vhodné zakotvit do některé z nadcházejících novelizací zákona o zvláštních řízeních soudních oprávnění státního zastupitelství vstoupit i do již zahájeného řízení ve věci dítěte mladšího patnácti let dle ZSM (srov. § 8 ZŘS). Z pohledu státního zastupitelství by se jednalo o naprosto zanedbatelný nárůst řízení, nicméně mám za to, že státní zastupitelství by (jak v kontextu svého působení ve veřejném zájmu, tak zejména z důvodu možného dodání informací podstatných pro náležité projednání předmětného protiprávního jednání a adekvátní právní reakce) mělo mít možnost vstoupit do již zahájeného řízení, a tedy se stát jeho plnohodnotným účastníkem. To vše ku prospěchu řádného projednání věci i působení na dítě. Vyjma výchovného vlivu nutno pamatovat i na působení preventivní, neboť právě u celé řady dětských delikventů existuje zvýšené riziko recidivy, ať již v podobě páchání dalších činů jinak trestných, provinění, přestupků či následně trestných činů. Své opodstatnění pak účast státního zastupitelství plní rovněž v případě, kdy se protiprávního jednání dopustilo dítě spolu s dalšími (již trestněprávně odpovědnými) delikventy, tedy je dán jednoznačný zájem na informovanosti státního zastupitelství o průběhu řízení dle § 90 odst. 2 ZSM. Z pozice soudu by se mohlo jednat o výhodu v tom směru, že státní zastupitelství je ve své podstatě nejaktivnějším účastníkem řízení z pohledu překládání důkazů a návrhů, neboť disponuje nejen prvotními informacemi, ale např. právě ve skupinových věcech i operativně zjištěnými informacemi z příp. paralelně probíhajícího trestního řízení, jenž se může dotýkat totožného skutku, či naopak jiného skutku téhož pachatele, o kterém může probíhat samostatné řízení. Podle stávající právní úpravy je ale vstup státního zastupitelství do řízení zahájeného z úřední povinnosti (§ 90 odst. 2 ZSM) z pro mě ne zcela pochopitelných důvodů zapovězen. Přijetí shora uvedené změny lze proto do budoucna jedině doporučit.

De lege ferenda se dále nabízí změna nastavení pravidel pro případné upuštění od potrestání státním zástupcem, tedy bez projednání soudem, který jediný tak může dnes učinit. Dle mého názoru není nutné ani efektivní, aby o ryze bagatelních činech (či věcech projednávaných se značným časovým odstupem) za splnění základních předpokladů (doznání a uvědomění si následků vč. případného zjednání nápravy) rozhodoval nutně soud. V této souvislosti lze hledat inspiraci právě v institutu podmíněného zastavení trestního stíhání či narovnání známých z trestního řádu[144]. Obdobně doporučuji explicitní úpravu

[144] Srov. § 307 a § 309 TŘ

pro projednání věci státním zástupcem jako jedné z možných podmínek právě pro upuštění od potrestání.[145] V neposlední řadě se k další diskuzi nabízí i otázka případné možnosti uložení některého v úvahu připadajícího opatření přímo státním zástupcem.

3.5 Průběh řízení

Dojde-li k zahájení řízení ve smyslu § 90 ZSM, je nasnadě jeho další průběh. Soud pro mládež přitom bude postupovat primárně v souladu s vyšetřovací zásadou.[146] Je-li státní zastupitelství v řízení navrhovatelem, je velmi pravděpodobné, že soudu již spolu s návrhem předloží nejen popis skutkového děje, který se měl stát, ale i celou řadu důkazů, na jejichž podkladě soud následně zjistí skutkový stav a zvolí na něj adekvátní právní reakci. Nejedná se však o nezbytný postup. V případě, kdy soud zahájí řízení z moci úřední, je celý postup spočívající ve zjištění skutkového děje na něm vč. toho, že si sám (za případné pomoci účastníků řízení) zajišťuje důkazy, z nichž bude průběh projednávaného skutkového děje zřejmý. Soud tak postupuje obdobně jako v dalších řízeních péče o nezletilé vč. řízení o svěření dítěte do péče, stanovení výživného apod.

3.5.1 Fáze před podáním návrhu na zahájení řízení

Fakultativní, ovšem pravidelnou součástí prošetření a projednání protiprávního jednání dítěte, které naplňuje znaky činu jinak trestných, je prvotní zjištění rozhodných skutečností orgány činnými v trestním řízení. Obdobně jako při spáchání trestných činů trestně odpovědnými pachateli provádí zpravidla prvotní úkony policejní orgán za dozoru státního zastupitelství. Na příkladu krádeže lze demonstrovat, že se jedná zejména o vyslechnutí poškozeného, zjišťování identifikace a ztotožnění osoby pachatele či pachatelů, ohledání místa činu, zjištění detailnějších informací k předmětu krádeže (popis ukradené věci, zjištění její hodnoty), vyslechnutí osob podezřelých etc. To vše v režimu § 61 odst. 1 zákona č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů, a zejména § 158 a násl. trestního řádu.

Specifikum postupu orgánů činných v trestním řízení v situaci, kdy je podezření, že čin jinak trestný spáchalo dítě, spočívá v nemožnosti vedení trestního řízení, jakmile orgány

[145] Blíže viz pojednání v kapitole 3.6 této práce.
[146] Ostatně řízení by nemělo být vnímáno jako vedené „proti dítěti“, ale „v jeho zájmu“ (viz HRUŠÁKOVÁ, Milana. In HRUŠÁKOVÁ, ŽATECKÁ: Zákon o soudnictví ve věcech mládeže, s. 239 – 244), což ostatně naznačuje i nadpis hlavy III ZSM.

činné v trestním řízení zjistí[147], že se trestného činu dopustilo dítě mladší 15ti let, pročež se nejedná o trestný čin, nýbrž čin jinak trestný. Za takové situace jsou orgány činné v trestním řízení povinny věc ve smyslu § 159a odst. 2 TŘ ve spojení s § 11 odst. 1 písm. d) TŘ odložit[148], in eventum zahájené trestní řízení zastavit (dle § 172 odst. 1 písm. d) TŘ) opět s odkazem na jeho nepřípustnost.

Ustálená judikatura Nejvyššího soudu (např. rozhodnutí ze dne 25. 8. 2010, sp. zn. 8 Tdo 927/2010) v této souvislosti precizně shrnuje, cit.: *„že do doby než je prověřeno důvodné podezření, že pachatelem šetřeného činu je dítě mladší patnácti let, nebo než vyjde najevo, že mladistvý, jenž je důvodně podezřelý z jeho spáchání, není trestně odpovědný, postupuje státní zástupce a policejní orgány při provádění příslušných úkonů podle předpisů upravujících trestní řízení, tedy podle trestního řádu. V rámci tohoto řízení se však toliko shromažďují podklady. Nevede se trestní řízení, neboť to není proti osobě s nedostatkem věku přípustné [§ 11 odst. 1 písm. d) tr. ř.]. Zajišťují se zde toliko podklady, jež může státní zastupitelství následně uplatnit při podání návrhu na zahájení řízení podle § 90 odst. 1 zák. č. 218/2003 Sb.*

V zásadě je však vyloučeno, aby policejní orgán nebo státní zástupce prováděl úkony trestního řízení a zajišťoval důkazy v rámci trestního řízení vedeného ve věci trestně neodpovědného dítěte (dítěte mladšího patnácti let nebo trestně neodpovědného mladistvého), resp. ve vztahu k činu jinak trestnému, z jehož spáchání je důvodně podezřelé pouze trestně neodpovědné dítě, jestliže by jinak (...) byly splněny podmínky podle § 160 odst. 1 tr. ř. Vedení jakékoliv formy trestního řízení vůči trestně neodpovědnému dítěti totiž vylučují ustanovení § 3 odst. 1, § 5 odst. 1 a 2, § 89 odst. 1 a § 90 odst. 1 zák. č. 218/2003 Sb., § 3 odst. 1 a 2 a § 11 tr. zák. a § 1 odst. 1, § 2 odst. 2, § 11 odst. 1 písm. d), § 158, § 159a odst. 1 a 2, § 159b, § 160 odst. 1 tr. ř. Totéž vyplývá z čl. 39 Listiny základních práv a svobod. Opak, tedy provádění úkonů trestního řízení ve věci trestně neodpovědného dítěte a opatřování důkazů proti němu v jeho rámci, by proto bylo v rozporu s citovanými předpisy. Z tohoto hlediska je podstatné, že v rámci postupu před zahájením trestního stíhání lze provádět úkony trestního řízení jen za podmínek stanovených v § 158 tr. ř., přičemž zahájit úkony trestního řízení lze pouze k objasnění a prověření skutečností

[147] Do té doby jsou naopak povinny postupovat dle pravidel daných trestním řádem pro přípravné řízení (srov. ZEZULOVÁ, Jana, RŮŽIČKA, Miroslav. Aktuální problémy zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže. *Státní zastupitelství*, 2005, roč. 3, s. 18 – 19).

[148] Až na ojedinělé odůvodněné výjimky by usnesení o odložení věci mělo před podáními návrhu na zahájení řízení dle § 90 ZSM nabýt právní moci (srov. ZEZULOVÁ, Jana, ŠABATA, Karel. Řízení ve věcech mladších patnácti let – vybrané otázky. *Státní zastupitelství*, 2009, roč. 7, č. 2, s. 16).

důvodně nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin nebo provinění, nikoliv čin jinak trestný (§ 158 odst. 3 tr. ř.). To pochopitelně neznamená, že před zahájením řízení podle hlavy třetí zákona o soudnictví ve věcech mládeže není možné za dané situace – tedy je-li dáno důvodné podezření konkrétního trestně neodpovědného dítěte ze spáchání činu jinak trestného – opatřovat a zajišťovat důkazy významné pro rozhodnutí ve věci, ovšem lze tak činit jen v právním rámci daném hlavou třetí zákona o soudnictví ve věcech mládeže, občanským soudním řádem a zákonem o státním zastupitelství. Podle těchto předpisů se přitom v procesněprávním smyslu dokazování provádí až v jednání nařízeném soudem po zahájení řízení podle hlavy třetí zákona o soudnictví ve věcech mládeže. Toto řízení – na rozdíl od trestního řízení – probíhá výlučně před soudem …"

Z uvedeného plyne, že (1) dojde-li v rámci prověřování v trestním řízení k určení pachatele mladšího patnácti let, trestní řízení orgány činné v trestním řízení odloží ve smyslu § 159a odst. 1 ve spojení s § 11 odst. 1 písm. d) TŘ[149] a věc předají státnímu zastupitelství k podání návrhu dle § 90 a násl. ZSM.[150] Dále je (2) možné dovodit, že za situace, kdy orgány činné v trestním řízení již při prvotním popisu závadového jednání mají identifikovánu osobu pachatele mladší patnácti let, neměly by vůbec zahajovat úkony trestního řízení, ale věc zrovna předat příslušnému státnímu zastupitelství k vyhodnocení dalšího postupu. V praxi užívaný postup se ovšem minimálně ve druhém jmenovaném případě od teoretických postulátů liší. Orgány činné v trestním řízení totiž povětšinou trestní řízení (vedené pro individualizovaný skutek) zahájí sepsáním záznamu o zahájení úkonů trestního řízení dle § 158 odst. 3 trestního řádu ve vztahu k určitému skutku a provedou nezbytné úkony (kupř. výslech poškozeného či podání vysvětlení dalšími osobami[151]) v režimu prověřování v trestním řízení a teprve po dostatečném prokázání znaků některého

[149] Veškeré do té doby opatřené důkazy jsou přitom plně použitelné jako důkazy v řízení dle § 90 ZSM (v podrobnostech srov. ZEZULOVÁ, Jana, RŮŽIČKA, Miroslav. Aktuální problémy zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže 2. *Státní zastupitelství*, 2005, roč. 3, č. 9, s. 18 – 19).

[150] Jmenovaný postup platí za situace, kdy současně došlo k naplnění všech znaků činu jinak trestného (alespoň dle názoru státního zástupce, který je povinen je vyhodnotit a zohlednit i z úhlu pohledu tzv. „klukovin", v rámci nichž postačí jiné působení na dítě a současně by mělo dojít k odložení věci dle § 159a odst. 1 TŘ). Srov. ŠABATA: Praktické poznámky k řízení …, s. 39.

[151] Vč. dítěte, existují-li indicie, že právě ono je pachatelem činu jinak trestného. Šámal v této souvislosti apeluje, aby šlo spíše o „slyšení" dítěte k řízení a nikoliv nutně k okolnostem spáchání činu jinak trestného (viz ŠÁMAL, Pavel. Rozhovor s profesorem Pavlem Šámalem k 10. výročí přijetí zákona o soudnictví ve věcech mládeže. *Státní zastupitelství*, 2013, roč. 11, č. 3, s. 5). Vlastní průběh podání vysvětlení stojí na odbornosti a zdatnosti konkrétního policisty. V této souvislosti je možné jen kvitovat snahu Policie ČR vytvořit podmínky pro práci s dětmi, a to nejen výběrem specialistů, ale i technickým vybavením, kdy už je dnes standardem speciální místnost zdaleka nepřipomínající kancelář policisty, nýbrž pro dítě příjemně vybavenou místnost (srov. nejen praktické zkušenosti, nýbrž i stručný referát z činnosti policie – KOLÁŘOVÁ, Alena, MACHUTA, Jan. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže z pohledu Policie ČR Krajského ředitelství hl. m. Prahy. *Státní zastupitelství*, 2013, roč. 11, č. 3, s. 42).

z trestných činů dle trestního zákoníku (až na trestně neodpovědný subjekt) věc odloží (event. řízení zastaví) a předají státnímu zastupitelství. Důvodem je praktická skutečnost evidence a pojmenování prvotních úkonů nezbytných k osvědčení tvrzeného protiprávního jednání. Domnívám se, že v návaznosti na právě uvedené dochází ke střetu právní úpravy (v rámci níž de facto absentují pravidla pro zajištění prvotních důkazů dostatečných pro vyhodnocení věci státním zastupitelstvím z pohledu důvodnosti podání návrhu dle § 90 ZSM) a praktických postupů orgánů činných v trestním řízení, které mají v prvotní fázi zcela netradičně participovat na ve výsledku civilním řízení.[152] To vše i přesto, že řízení ve věcech dětí by mělo být striktně právě civilním řízením, v důsledku čehož musí být (až na výjimky) zapovězeny praktiky a postupy známé z trestního řízení. Reprezentativní judikatura Ústavního soudu[153] přitom část řízení dle § 90 odst. 1 alinea druhá ZSM nazývá nepojmenovaným předprocesním stádiem.

V kontextu vyřčeného stojí za upozornění minimálně následující vybrané okruhy otázek (inspirované právě běžnými trestními řízeními), s nimiž se musela praxe v minulosti vypořádat.

Předně lze zmínit problematiku nahlédnutí do spisu, kterého se dítě v postavení „podezřelého“ (prostřednictvím advokáta) domáhalo ve vztahu ke spisové dokumentaci vedené policejním orgánem, což mu policejní orgán ani následně příslušné státní zastupitelství neumožnilo. V konkrétním případě ústavní stížnosti stěžovatel argumentoval tím, že jeho právem ve smyslu práva na spravedlivý proces by mělo být stejně jako u trestního stíhání dospělých či mladistvých právo být slyšen, jakož i právo na nahlédnutí do spisu[154]. Ústavní soud tuto argumentaci odmítl (byť plně přisvědčil existenci těchto práv u trestně stíhaných osob) s tím, že dítě ve vztahu, k němuž byly provedeny úkony směřující k zahájení řízení dle § 89 a násl. ZSM není trestně stíháno, neboť ani nemůže být a i pokud policejní orgán dítě tzv. „vytěžil“, mohl tak učinit leda za účelem případného postupu dle hlavy III ZSM. Jedná se přitom o zcela jiný typ řízení se samostatnými právy, které je navíc diametrálně odlišné právě od trestního řízení a jeho přípravné fáze (k tomu viz výše). Neumožnění nahlédnout do spisu v tzv. nepojmenované předprocesní fázi řízení

[152] Právě na základě právního rámce pro občanskoprávní řízení je samozřejmě možné opatřovat i další důkazy, jestliže prvotní zjištění orgánů činných v trestním řízení nejsou dostatečná (srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 10. 2017, sp. zn. 8 Tdo 1106/2017).
[153] Např. usnesení Ústavního soudu ze dne 11. 4. 2013, sp. zn. II. ÚS 1069/13.
[154] V této souvislosti však nelze pozapomínat, že i u dospělých pachatelů trestní řád spojuje oprávnění nahlédnout do spisu až s fází trestního řízení zvanou vyšetřování, tedy po zahájení trestního stíhání konkrétního pachatele (§ 160 odst. 1 TŘ). Ve vztahu k dítěti mladšímu patnácti let, jak vyplývá z dalšího textu, samozřejmě k žádnému takovému úkonu nedochází.

dle § 89 a násl. ZSM tak ústavní soud shledal za správné a ústavně konformní, přičemž uzavřel, že s ohledem na povahu úkonů se nejedná ani o diskriminaci z důvodu věku.[155, 156] Na tomto příkladu procesního práva lze demonstrovat právě onu odlišnost a samostatnost řízení podle hlavy III ZSM od jiných standardizovaných řízení trestněprávní povahy. Poměrně nepraktické řešení ovšem spatřuji v současné právní úpravě v tom směru, že de facto nestanoví právní rámec řízení ve věci dítěte dle § 89 a násl. ZSM do podání návrhu na zahájení řízení (či jeho zahájení z úřední povinnosti soudu), v návaznosti na což osoby méně znalé konkrétní právní úpravy mají tendenci přirovnávat (již ze samotného předmětu projednání) předmětné řízení k řízení trestnímu.

Druhou samostatnou otázkou, zasluhující pozornost, je odložení věci dle § 159a odst. 2 trestního řádu ve spojení s § 11 odst. 1 písm. d) TŘ, resp. vyrozumění o učinění tohoto postupu. Taktéž v konkrétní věci se stěžovatel u Ústavního soudu domáhal svých práv, když namítal, že mu policejní orgán i státní zastupitelství odmítly doručit usnesení o odložení věci dle § 159a odst. 2 trestního řádu. Ústavní soud domněnky stěžovatele odmítl a opětovně poukázal na povahu řízení ve věcech dítěte do podání návrhu dle § 90 ZSM, jakož i povahu usnesení o odložení věci, která v případě uváděných důvodů není považována za rozhodnutí přezkoumatelné prostřednictvím ústavní stížnosti. Současně Ústavní soud poukázal na fakt, že vůči stěžovateli již byl podán návrh dle § 90 ZSM, v důsledku čehož může svá práva realizovat prostřednictvím příslušného soudu, kde již je účastníkem řízení s plným přístupem do spisu.[157] Z hlediska povahy řízení dle hlavy III ZSM se lze plně ztotožnit se zapovězením využití institutů trestního práva ať již v jakékoliv podobě, zvláště za situace, kdy těžiště celého projednání věci je dle aktuální právní úpravy v řízení před soudem. Pro futuro (za předpokladu podrobnější úpravy nepojmenovaného předprocesního stádia) se nebráním, ba naopak považuji za vhodné, doručení usnesení o odložení věci dle § 159a odst. 2 TŘ dítěti, resp. jeho zákonným zástupcům[158] (ostatně tito by i dnes měli být v souladu

[155] Usnesení Ústavního soudu ze dne 11. 4. 2013, sp. zn. II. ÚS 1069/13 či usnesení Ústavního soudu ze dne 11. 8. 2015, sp. zn. II. ÚS 628/15.

[156] Liberálním se v tomto směru jeví aktuální názor Zezulové (viz Zápis z celorepublikového setkání netrestních specialistů z OSZ s NSZ v Kroměříži ve dnech 6. – 7. května 2019, ze dne 6. 6. 2019. Nejvyšší státní zastupitelství, sp. zn. 1 SPR 4/2019, s. 7), uvádějící, že v případě, kdy by tím nedošlo ke zmaření účelu trestního řízení, neshledává důvod pro odepření nahlédnutí do spisu. Vzhledem k citovanému usnesení Ústavního soudu se ale obávám, že k jeho průlomu bude v konkrétních případech docházet velmi pozvolna, pročež lze opět doporučit de lege ferenda výslovné zakotvení práva na nahlédnutí do spisu vyjma striktně odůvodněných případů.

[157] Usnesení Ústavního soudu ze dne 14. 11. 2013, sp. zn. II. ÚS 1199/13.

[158] K němuž aktuálně dochází toliko na základě stanoviska analytického a legislativního odboru Nejvyššího státního zastupitelství (viz Zápis z celorepublikového setkání …, s. 6). Jmenovaný zápis současně připomíná, že vyrozumění o odložení věci nezakládá právo zákonných zástupců podat proti předmětnému usnesení stížnost, což je logické, neboť toto náleží výlučně poškozenému.

s čl. 102 odst. 2 závazného pokynu policejního prezidenta č. 30/2009 ze dne 21. dubna 2009, o plnění úkolů v trestním řízení, ke své žádosti seznámeni s podstatou jednání dítěte), a to z následujících důvodů. Jednak mám za to, že základní cíle ZSM naplní především rychlé a adekvátní projednání věci s dítětem, čemuž může být ostatně nápomocný právě i ucelený popis skutku vč. nashromážděných důkazů. Další důvod by bylo možné za jistých okolností shledat v povaze předmětného usnesení, kterým se trestní řízení končí. Tedy, aby byla dotčená osoba informována, jak je vůči ní postupováno (ideálně s jasným poučením o dalším postupu tak, aby dotyční naivně nenabyli dojmu, že tímto usnesením je projednání věci skončeno definitivně[159]). Jsem si přitom vědoma, že oba uvedené důvody potlačuje povinnost státního zastupitelství promptně podat návrh na zahájení řízení dle ZSM, která ale neznamená, že soud postupuje se stejnou rychlostí a návrh na zahájení řízení účastníkům doručí rovněž neprodleně.

Snad největší diskuzi stále vyvolává otázka práva na obhajobu, resp. zakotvení postavení opatrovníka dítěte mladšího patnácti let. Jak již bylo rozvedeno výše v části týkající se právě opatrovníka, tento dle § 91 odst. 2 ZSM vstupuje do řízení teprve po svém ustanovení na začátku soudního řízení. Prvotních úkonů, zejména podání vysvětlení dle § 158 odst. 6 TŘ se však neúčastní a zákonodárce k takovému úkonu povolává toliko OSPOD.[160] Vzhledem k tomu, že podání vysvětlení je realizováno dle trestního řádu, není tudíž vyloučeno, aby se s dítětem daného úkonu zúčastnil advokát, poskytující mu právní pomoc ve smyslu § 158 odst. 5 TŘ. Jestliže je dítě v postavení 3. osoby podávající vysvětlení, není na tomto postupu ničeho zarážejícího. Diskuze a diametrálně odlišné názory se ovšem v praxi vyskytují, pokud jde o dítě v postavení „podezřelého" (či přesněji řečeno domnělého pachatele). Šámalová[161] v této souvislosti důsledně upřednostňuje zákonnou dikci vyúsťující v závěr, že dítě ani za daných okolností vyjma sjednané právní pomoci nemá nárok na opatrovníka, obhájce či osobu v obdobném postavení. Rozsáhle přitom argumentuje charakterem řízení ve věci dítěte mladšího patnácti let dle ZSM, stejně jako souladem zvoleného postupu s mezinárodními dokumenty, přičemž se prakticky

[159] Pro laika totiž praktická dichotomie reakcí na spáchání trestných činů různými pachateli nemusí být, a zpravidla vůbec není, zřetelná.
[160] O podání vysvětlení dítěte jsou dále vyrozumíváni jeho zákonní zástupci, kterým policejní orgán zpravidla umožní účast u tohoto úkonu. Vhodnost a účelnost přítomnosti některého z rodičů orgány činné v trestním řízení posuzují objektivně dle okolností jednotlivé věci, vždy v souladu se zájmy dítěte. Nicméně zapovězení jejich přítomnosti by dle usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 4. 2018, sp. zn. 8 Tdo 335/2018, mělo být spíše odůvodněnou výjimkou.
[161] ŠÁMALOVÁ, Milada. Dítě mladší patnácti let a zajištění jeho práv. *Státní zastupitelství*, 2013, roč. 11, č. 3, s. 17 – 25; a s odkazy na příslušnou judikaturu i ŠÁMALOVÁ, Milada. Potřebuje dítě mladší patnácti let v řízení před podáním návrhu podle hlavy třetí zákona o soudnictví ve věcech mládeže obhájce? *Trestněprávní revue*, 2015, roč. 14, č. 2, s. 27 – 33.

nad konkrétním řešením dané problematiky nepozastavuje. Naopak např. Hofschneiderová[162] se taktéž podrobně zabývá danou problematikou, avšak vyslovuje zásadní nesouhlas s aktuální právní úpravou a dovozuje, že by bylo vhodné opatrovníka dítěti poskytnout již ve fázi podání vysvětlení. Osobně reflektuji exaktní právní úpravu danou § 91 odst. 2 ZSM, pročež nelze než de lege lata souhlasit s prvně vysloveným názorem. Mám ale za to, že se nejedná o právní úpravu adekvátní ani odpovídající obdobným řízením. Primárně poukazuji na § 42 odst. 2 písm. a) ZSM, dle kterého musí mít mladistvý obhájce již od okamžiku, kdy jsou proti němu použita opatření dle ZSM nebo provedeny úkony dle trestního řádu. Ačkoliv nutná obhajoba u dospělých začíná až zahájením jejich trestního stíhání, mladistvým (věkem a vyspělostí se ještě více blížící dětem) je poskytována větší ochrana, resp. vyšší standard jejich práv na obhajobu, jde-li o aktivní zapojení obhájce. Jestliže musí mít mladistvý vesměs při jakémkoliv kontaktu s orgány činnými v trestním řízení obhájce, považovala bych za vhodné, aby byla o to více poskytnuta právní pomoc dítěti, které je ještě zranitelnější. Z praxe jsem přesvědčena, že OSPOD tuto roli bohužel žádným způsobem nesehrává.[163] Uvedené doporučení činím při vědomí projednání činu jinak trestného spáchaného dítětem v civilním řízení. Upozorňuji totiž rovněž na skutečnost, že právě na rozdíl od mladistvých (a dospělých) pachatelů v řízení ve věcech dětí lze u soudu jako důkaz použít prakticky cokoliv bez zohlednění získání důkazů striktně formálními postupy dle trestního řádu. Tedy u dětí mohou za rozhodný důkaz sloužit např. i jinak bez dalšího procesně nepoužitelné úřední záznamy o podání vysvětlení dle § 158 odst. 6 TŘ. O to důrazněji si dovoluji apelovat de lege ferenda na podrobení důkladnému přezkumu aktuální právní úpravy spočívající v ustanovení opatrovníka teprve v řízení před soudem po podání návrhu na jeho zahájení. Jakkoliv se tato otázka u inflagrantních či skutkově a právně jednoduchých činů jinak trestných může jevit nadbytečnou, neboť průběh a výsledek řízení by byl stejný, fatálnější důsledky může přinášet především ve věcech skutkově a právně složitých.[164]

[162] HOFSCHNEIDEROVÁ, Anna. Reakce na článek „Dítě mladší patnácti let a zajištění jeho práv“. *Státní zastupitelství*, 2014, roč. 12, č. 3, s. 59 – 64.

[163] Nerada bych generalizovala, ale dle mých zkušeností OSPOD reálně působí ve dvou rovinách, a to do jisté míry jako garant přiměřeného a mírumilovného jednání s dítětem či mladistvým a dále pak má tendence působit na dítě (mladistvého), aby se k činu doznal bez zohlednění konkrétní důkazní a věcné situace. Zejména ve skutkově či právně složitějších případech však druhý aspekt nepovažuji za přiléhavý ani příliš účelný z důvodů rozvedených blíže v části týkající se postavení dítěte v řízení a jeho opatrovníka.

[164] Ve vztahu k celé části 3.5.1 viz ZEZULOVÁ, Jana. Řízení ve věcech dětí mladších patnácti let. *Státní zastupitelství*, 2014, roč. 12, č. 6, s. 79 – 82.

3.5.2 Role poškozeného a jeho vliv na průběh řízení

S ohledem na specifika právní úpravy řízení ve věci dítěte mladšího patnácti let obsažené v ZSM, jakož i charakter tohoto civilního řízení, není možné do něj přebírat prvky řízení trestního. Za této situace se zde nenachází žádný prostor pro uplatnění postavení a práv poškozeného. Poškozený tak nemá postavení účastníka řízení, s nimiž by byla spojena jakákoliv práva vč. práva nahlížet do spisu, práva být účasten osobně či prostřednictvím zmocněnce u jednotlivých úkonů trestního řízení, práva uplatňovat důkazní návrhy etc.[165] Nemůže proto ani uplatnit svůj eventuální nárok na náhradu škody proti dítěti v předmětném soudním řízení. Náhradu škody proto musí vymáhat zcela samostatně např. podáním soukromoprávní žaloby na plnění. Jeho možnosti jsou tak omezeny i tím, že nemá právo nahlédnout do spisu a nebude mu doručeno konečné rozhodnutí, vztahující se k posouzení skutkové a právní otázky stran spáchání či nespáchání činu jinak trestného. Ve velké části řešených případů je však náhrada škody řešena ještě před vlastním rozhodnutím soudu o uložení opatření, ať již za ingerence rodičů, orgánu sociálně právní ochrany dětí či dalších zainteresovaných osob (typicky uvedením v předešlý stav např. odstraněním tzv. grafitti u činu jinak trestného dle § 228 odst. 2 TZ). V případech, kdy účastníci řízení otázku náhrady škody aktivně neřeší, je pak z pohledu poškozeného vhodné zkoumat otázku faktické vymahatelnosti následně vysouzeného nároku na náhradu škody. V této souvislosti možno připomenout, že nový občanský zákoník prodloužil subjektivní lhůtu pro uplatnění práva na náhradu škody z původních dvou let na roky tři. V kontextu uvedených důvodů v řízení ve věci dítěte mladšího patnácti let nepřichází rovněž v souladu s konstantní judikaturou[166] do úvahy ani analogická aplikace ustanovení § 163 a 163a TŘ o možnosti trestního stíhání ve vyjmenovaných případech (např. u trestných činů ublížení na zdraví, krádeže, zpronevěry poškození cizí věci) toliko za souhlasu poškozeného. Nad rámec v této části uvedeného nezbývá než připomenout, že důvod pro nastavení jmenovaných pravidel plyne především ze smyslu a účelu ZSM a celého řízení ve věci dítěte, tedy z faktické potřeby na dítě působit především výchovně tak, aby si uvědomilo své závadové a protiprávní jednání a neslo za ně adekvátní následky, a dále preventivně působit na dítě za účelem předejití opakování spáchání činu jinak trestného. Dané účely by proto nemusely být naplněny zejména v případech selhání rodiny, v důsledku čehož lze považovat za vhodné zamezení případného neprojednání činů jinak trestných, dopustilo-li se jich dítě v kruhu nejbližších osob. Typickým případem bude krádež u rodičů či prarodičů, u níž dojde teprve následně

[165] Srov. § 43 a násl. TŘ
[166] Např. usnesení Ústavního soudu ze dne 20. 1. 2015, sp. zn. III. ÚS 3820/13.

ke zjištění, že pachatelem je právě dítě z rodiny. V takovém případě lze totiž reálně předpokládat, že by příbuzní dítě omlouvali a zastávali se jej, a tedy znemožnili formalizované projednání věci a uložení adekvátního opatření.[167] Takový přístup však není vhodný právě z důvodu co největšího preventivního působení na dětského delikventa.

3.5.3 Jednání

V návaznosti na další zásady aplikující se v nesporném řízení, a to zásadu ústnosti a zásadu projednací, soud pro zahájení řízení učiní nezbytná opatření (vč. přezkumu podmínek řízení[168]) za účelem přípravy projednání věci při zpravidla jediném jednání. Po zahájení řízení tedy kromě ustanovení opatrovníka a případném vyrozumění právě o zahájení řízení zašle všem účastníkům řízení návrh na zahájení řízení (bylo-li řízení na základě něj zahájeno) tak, aby se mohli seznámit z důvody vedení řízení. Nejčastěji tak učiní přímo s předvoláním k nařízenému jednání[169], které by měl účastníkům za účelem zajištění časového prostoru na přípravu doručit nejméně 10 dnů předem. V popisovaném řízení totiž soud spolu se zasláním návrhu na zahájení řízení (či usnesení o jeho zahájení s popisem projednávané věci) povětšinou nežádá od účastníků řízení vyjádření k věci samé, tak jak se běžně děje v ostatních (sporných a některých nesporných) civilních řízeních.

---

[167] Viz usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 11. 2017, sp. zn. 8 Tdo 1036/2017.

[168] Pro případ, že soud dospěje k názoru, že jednání popsané v návrhu na zahájení řízení nenaplňuje znaku činu jinak trestného, je oprávněn zamítnout návrh na zahájení řízení bez nařízení. Nejvyšší soud v usnesení ze dne 25. 10. 2017, sp. zn. 8 Tdo 1075/2017 (a s ním souvisejícími usneseními z téhož dne sp. zn. 8 Tdo 1076/2017, 8 Tdo 1077/2017 atd.) při vědomí práva na projednání věci podrobně popisuje situace, kdy je nařízení jednání naopak nevhodné a z jakých důvodů, cit.: *„Je třeba velmi pečlivě zvažovat, kdy má takové projednávání věci význam s ohledem na dopad na dítě mladší než patnáct let. Vždy je nutné mít na paměti, že projednání věci před soudem pro mládež, je zásahem do života dítěte a má svůj smysl jen tehdy, když je zřejmé, že dítě mladší než patnáct let spáchalo čin jinak trestný, neboť jen v takovém případě se může dostatečně uplatnit výchovná složka takového soudního jednání a může být splněn účel zákona o soudnictví ve věcech mládeže. Jestliže tomu tak není a je zřejmé, že o čin jinak trestný nejde, byť se jednalo o nevhodné chování, pak v takovém případě se projednání věci před soudem může stát negativním prostředkem a neblaze může do dalšího vývoje dítěte zasáhnout. Proto je třeba citlivě a individuálně přistupovat ke každé konkrétní věci, a to zejména s ohledem na dopad takového projednání věci před soudem.“*

[169] Nejvyšší soud v rozhodnutí ze dne 25. 10. 2007, sp. zn. 8 Tdo 1106/2017 (jeho bodech 29 a 42) detailně pojednává o efektivitě, škodlivosti zbytečné kriminalizace a dopadech na dítě, které má či může mít nařízení jednání ve věci samé za situace, kdy je již na počátku řízení zcela evidentní, že ke spáchání činu jinak trestného z jeho strany vůbec nedošlo, cit.: *„… Je třeba velmi pečlivě zvažovat, kdy má takové projednání věci význam s ohledem na dopad na dítě mladší patnácti let. Vždy je nutné mít na paměti, že projednání věci před soudem pro mládež, je zásahem do života dítěte a má svůj smysl jen tehdy, když je zřejmé, že dítě mladší spáchalo čin jinak trestný, neboť jen v takovém případě se může dostatečně uplatnit výchovná složka takového soudního jednání a může být splněn účel zákona o soudnictví ve věcech mládeže. Jestliže tomu tak není a je zřejmé, že o čin jinak trestný nejde, byť se jednalo o nevhodné chování, pak v takovém případě se projednání věci před soudem může stát negativním prostředkem a neblaze může do dalšího vývoje dítěte zasáhnout. Proto je třeba citlivě a individuálně přistupovat ke každé konkrétní věci, a to zejména s ohledem na dopad takového projednání věci před soudem.“*

S ohledem na konkrétní okolnosti je ale možné, že si soud v souladu s vyšetřovací zásadou ještě před konáním jednání vyžádá i další zejména listinné důkazy (např. aktuální zprávy OSPODu o rodinné situaci, školy, kterou dítě navštěvuje etc.) nutné či přinejmenším vhodné pro zajištění bezproblémového projednání předmětné věci. V tomto kontextu nelze nezmínit, že i soud by měl být v průběhu celého řízení veden zásadou rychlosti[170], neboť jen rychlým řízením lze co nejefektivněji docílit záměru ZSM.[171]

Na samotném začátku jednání nařízeného na konkrétní den a hodinu soud nejprve zjistí přítomnost účastníků řízení. Je s podivem, že ZSM ani jiný právní předpis se podrobně problematice účasti jednotlivých účastníků řízení při nařízeném jednání nevěnují. V praxi se proto s touto otázkou vypořádávají samy soudy, u nichž jednání probíhá. Za obligatorní tak zcela logicky považují účast dítěte[172] a jeho opatrovníka. Jedná se totiž ve své podstatě o nejdůležitější osoby, neboť je to právě konkrétní jednání dítěte, které je předmětem projednání. Právě i přítomností dítěte u jednání je realizována jedna z nejdůležitějších rolí celé právní úpravy dle § 89 a násl. ZSM – výchovné a preventivní působení na dítě. Uvedený závěr pak ve své podstatě podporuje i Nejvyšší soud[173], který akcentoval, že v případě, kdy soud jednoznačně dospěje k závěru, že nedošlo k naplnění znaků činu jinak trestného, je oprávněn návrh státního zástupce zamítnout bez nařízení jednání, které nemusí proběhnout právě s ohledem na dopad samotného projednání na dítě. Dále je možné poukázat na paralelní právní úpravy, týkající se projednání trestněprávního jednání u dospělých

[170] Srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 3. 2014, sp. zn. 8 Tdo 293/2014 (či na něj navazující stať – ZEZULOVÁ, Jana, ELICH, Miroslav. K otázce, zda je dlouhodobá nepřítomnost nezletilého v České republice důvodem pro zamítnutí návrhu státního zastupitelství na uložení opatření podle § 90 odst. 1 z. s. m. *Státní zastupitelství*, 2014, roč. 12, č. 6, s. 55 – 57; apelující právě na rychlé a účelné projednání a ve své podstatě zapovídající přerušení řízení či obdobný postup z důvodu nedosažitelnosti dítěte (odstěhování do zahraničí). I v takovém případě je totiž soud povinen se skutkem zabývat meritorně a ne a priori bez zjištění dalších skutečností návrh státního zástupce zamítnout právě z důvodu nedosažitelnosti dítěte a na ni navazující neúčelnosti uložení opatření. Přijatelnou variantou rozhodnutí soudu však může být upuštění od uložení opatření, neboť se jakéhokoliv opatření míjí účinkem. ZSM v tomto ohledu nezná procesní úpravu známou z trestního řízení, tj. vedení řízení proti uprchlému. V případě nedosažitelnosti dítě jeho zájmy chrání a prosazují především opatrovník a OSPOD.

[171] Samozřejmě, že se projednací lhůty, resp. doba vedení celého řízení, bude lišit v návaznosti na skutkovou a právní složitost konkrétního jednání dětského delikventa. U jednodušších věcí lze očekávat skončení řízení v I. stupni v řádu cca 2 – 3 měsíců (v porovnání s jinými soudními řízeními se jedná o dobu velmi krátkou), u složitějších (kupř. za současného vypracování znaleckého posudku) pak dobu několikanásobně delší.

[172] S nímž ostatně nepřijde do té doby do styku ani státní zástupce, který se v rámci podání návrhu na zahájení řízení musí spolehnout na informace zprostředkované především policejním orgánem (srov. ŠIPALOVÁ, Věra. Zamyšlení se nad zákonem o soudnictví ve věcech mládeže. *Státní zastupitelství*, 2013, roč. 11, č. 3, s. 45), který by měl dítěti v rámci tzv. předprocesní fáze umožnit vyjádřit se k celé situaci. V dosavadní praxi totiž neprobíhá výslech (či obdobný úkon) realizovaný státním zástupcem. Na nutnost přítomnosti dítěte již z důvodů naplnění cílů ZSM upozorňují i Zezulová a Šabata (ZEZULOVÁ, Jana, ŠABATA, Karel. Průběh řízení před soudem pro mládež – v otázkách a odpovědích. *Státní zastupitelství*, 2009, roč. 7, č. 3, s. 19 – 20).

[173] Kupř. v již zmíněném usnesení ze dne 25. 10. 2017, sp. zn. 8 Tdo 1106/2017. K důležitosti účasti dítěte a jeho zákonného zástupce viz rovněž usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 8. 2007, sp. zn. 8 Tdo 882/2007.

či mladistvých pachatelů (srov. § 202 a § 234 trestního řádu či § 64 ZSM). Jde přece o projednání téže věci, byť s částečně odlišným účelem. Vyřčené současně neodporuje povaze § 92 odst. 1 ZSM, reflektujícího spíše teoretickou možnost (kupř. v případě nedosažitelnosti dítěte), že dítě nemusí být vyslechnuto, bylo-li jednání, v němž je spatřován čin jinak trestný, spolehlivě prokázáno jiným způsobem. Jeho názor ve věci ale musí být zjištěn vždy.[174] Stran dalších účastníků řízení je při jednání přítomen intervenující státní zástupce, je-li státní zastupitelství účastníkem řízení. Účast dalších účastníků řízení již bude fakultativní. Jde-li o zákonné zástupce, jejich účast je více než žádoucí, a to z důvodů podrobně popsaných v části týkající se jejich samostatného procesního postavení a jejich provazby na inkriminované jednání, kterého se dítě mělo dopustit, ale též z důvodu podání bezprostředních informací o aktuálních poměrech dítěte, jakož i jeho nejbližšího okolí. OSPOD se rovněž v kontextu zakotvení své náplně činnosti bude jednání účastnit, bohužel ve většině případů toliko odkazuje na již předem doloženou zprávu a jeho faktická účast tak často postrádá praktický i zamýšlený smysl.

Z pohledu zasedacího pořádku bude místo z pozice soudu vpravo patřit státnímu zástupci (je-li státní zastupitelství účastníkem řízení). Dítěti, jeho opatrovníkovi[175] a zákonným zástupcům místo vlevo. OSPOD soud usadí nejčastěji vedle státního zástupce. Osobu, o jejichž právech a povinnostech je jednáno vlevo. Ostatní účastníky pak zpravidla dle kapacitních možností konkrétní soudní síně (dětský domov, v němž je dítě umístěno, zpravidla vpravo vedle státního zástupce apod.).

Jednání soudu pro mládež je a priori neveřejné, resp. ve smyslu § 92 odst. 2 ZSM konáno s vyloučením veřejnosti, nerozhodne-li soud jinak. Účast úředníkům Probační

[174] S ohledem na výše popsanou argumentaci a důvody, pro které by dítě mělo být osobně přítomno při jednání soudu, považuji aktuální právní úpravu přinejmenším za nešťastnou, pokud ne přímo za neadekvátní, a přikláním se pro futuro k výslovné právní úpravě tak, jak je tomu v jiných soudních řízeních.
[175] V souladu s § 17a odst. 1 zákona o advokacii se nevyžaduje, aby měl advokát při jednání stavovský oděv – talár (jako v trestních a dalších řízeních). Talár proto v soudní síni bude mít oblečen jen soudce a intervenující státní zástupce.

a mediační služby[176, 177] nicméně soud vždy povolí. Jmenovaným ustanovením je sledován zájem dítěte o co nejcitlivější a současně nejefektivnější projednání věci.[178]

Po formálním zahájení řízení, a poskytnutí prostoru pro případné námitky místní a věcné nepříslušnosti, jakož i námitky podjatosti soudce[179], by měl soud poskytnout prostor

[176] Probační a mediační služba má v předmětném řízení obdobnou funkci jako v řízeních trestních. V praxi se podílí především na vykonávacím řízení, tj. realizaci uloženého opatření, a dále pak může být nápomocna po celou dobu řízení (ve své podstatě i před podáními návrhu dle § 90 ZSM) zejména při zprostředkování kontaktu mezi dětským delikventem či jeho zástupci a poškozenými. Na rozdíl od trestního řízení u mladistvých (§ 60 ZSM) není Probační a mediační službě doručováno usnesení o zahájení trestního stíhání, neboť není vydáváno, ale tato současně není o zahájení řízení ani nařízeném jednání samostatně vyrozumívána. Dle zkušeností PMS je nejefektivnější, pokud se na projednání věci podílí co nejvíce od počátku, čímž může nejlépe plnit své poslání a pracovat co nejefektivněji s dítětem. K reálné činnosti Probační a mediační služby v řízeních ve věcech dětí mladších patnácti let vč. statistik případů, v nichž intervenuje, viz MATOUŠKOVÁ, Andrea, KARBAN, Michal. Praxe zákona o soudnictví ve věcech mládeže z pohledu Probační a mediační služby ČR na období let 2005 – 2012. *Státní zastupitelství*, 2013, roč. 11, č. 3, s. 32 – 36. Probační a mediační služba se současně zabývá osvětovou činností a v posledních letech čím dál více klade důraz na svou prezentaci a otevření se tak veřejnosti (k tomu srov. Probační a mediační služba. *Justice a děti* [online]. pmscr.cz, nedatováno [cit. 1. 6. 2019]. Dostupné na <https://www.pmscr.cz/images/clanky/PMS_letak_cz_A4_Deti.pdf>).

[177] Z pohledu soudní praxe činnost Probační a mediační služby vítá a plně podporuje i Šabata (ŠABATA: Praktické poznámky k řízení …, s. 41 – 42), který PMS využívá a ve své podstatě úkoluje (za účelem podání zprávy o dítěti) již v rámci soudního řízení tak, aby byl zajištěn co nejrychlejší a bezproblémový průběh soudního jednání. Dle jeho názoru dochází do jisté míry činností PMS před jednáním (na které dítě připravují) k suplování činnosti opatrovníka, s jejíž prací, resp. přípravou nezletilých na jednání nemá příliš kladné zkušenosti z důvodu ryze formálního přístupu. Ač to může být ku prospěchu věci, domnívám se, že PMS by činnost opatrovníka nahrazovat neměla a spíše by mělo (tam kde jejich práce není uspokojivá) docházet k apelu na jednotlivé advokáty, aby svou opatrovnickou činnost vykonávali komplexně a využívali přitom všech dostupných prostředků. K účinné spolupráci státního zastupitelství s PMS dále odkazuji na ŠABATA, Karel. Některé aspekty spolupráce státního zástupce s Probační a mediační službou. *Státní zastupitelství*, 2007, roč. 5, č. 3, s. 36 – 40.

[178] ZSM v tomto zcela vhodně za účelem ochrany soukromí dětí normuje striktní pravidla pro poskytování informací o probíhajícím řízení (viz § 92 odst. 3 ZSM ve spojení s § 52 – 54 ZSM). Do pravomocného skončení soudního řízení tudíž orgány činné v trestním řízení mohou zveřejňovat jen takové informace o řízení vedeném proti dítěti dle § 89 a násl. ZSM, kterými nebude ohroženo dosažení účelu předmětného řízení a které neodporují požadavku na ochranu osobnosti dítěte a osobních údajů, a to i jiných osob zúčastněných na řízení. Primárně se jedná o zákaz zveřejňování údajů obsahujících jméno nebo příjmení dítěte či informace umožňující dítě identifikovat. Osoby, které přijdou do styku s předmětnými informacemi z legitimního důvodu, musí být poučeny o povinnost dané údaje již dále jakýmkoliv způsobem nesdělovat (opět s výjimkou legitimního důvodu). Ust. § 54 ZSM dále vyjmenovává osoby, které se mohou jednání soudu účastnit (kromě účastníků řízení se jedná např. o důvěrníky dítěte a dalších osob, příbuzné v pokolení přímém, sourozence, svědky, znalce, tlumočníky, zástupce škody etc.). Nad rámec obecného zákazu sdělování informací o dítěti platí rovněž zákaz publikování informací o průběhu soudního jednání, které by vedly ke ztotožnění dítěte ve veřejných sdělovacích prostředcích nebo jiným způsobem. Totožně nelze zveřejňovat texty či vyobrazení týkající se totožnosti dítěte. Pravomocné rozhodnutí pak lze uveřejnit ve veřejných sdělovacích prostředcích toliko (až na výjimky povolené soudem) bez uvedení jména a příjmení dítěti při přiměřené ochraně mladistvého před nežádoucími účinky uveřejnění a dále bez jmen a příjmení dalších účastníků řízení a jejich opatrovníků nebo jiných zástupců (§ 54 ZSM ve spojení s § 94 ZSM). V neposlední řadě zákonodárce § 54 poskytuje konkrétnímu soudci prostor k rozhodnutí o dalších opatřeních na ochranu dítěte. Jak vidno, jedná se o poměrně rozsáhlý výčet zákazů a opatření sloužících k ochraně dítěte, jenž je nutné plně podpořit, neboť z celé řady řízení vedených vůči dospělým pachatelům jsou více než evidentní rozsáhlé negativní dopady plynoucí z uveřejnění nejčastěji doslova „útržků“ z celého řízení nejen pro samotného obviněného, obžalovaného nebo odsouzeného, ale rovněž pro jeho nejbližší okolí apod. Bohužel se vzdor respektování svobody projevu přitom v mnoha případech skutečně nejedná o informace pravdivé, event. minimálně zavádějící. Za této situace je proto plně na místě ještě větší ochrana dítěte v rámci řízení dle § 89 a násl. ZSM.

[179] Viz zejména § 11 a 15a o.s.ř.

k přednesu návrhu na zahájení řízení (byl-li podán) tak, aby hned v úvodu zazněl předmět – konkrétní skutek, jenž má být předmětem samotného projednání věci před soudem[180]. U řízení zahájených ex officio soud s důvody zahájení řízení stručně seznámí přítomné účastníky sám. Nezletilé dítě (stejně jako další účastníci) mohou reagovat průběžně na jednotlivé dílčí kroky jednání, vždy ovšem v souladu s pokyny soudu, jenž řízení vede a zajišťuje jeho bezproblémový průběh. Tj. i po seznámení s věcí by dítěti (resp. jeho opatrovníkovi) měl být dán prvotní prostor pro vyjádření. Zda jej využije či nikoliv již bude záležet na něm.

Poté by již nic nemělo bránit přistoupení k vlastnímu dokazování, známému z jiných typů nesporných řízení.

3.5.4 Dokazování

Ze své podstaty, jakož i z textace návrhu na zahájení řízení, je řízení dle § 90 a násl. ZSM vedeno za účelem uložení opatření nezletilému dítěti. Tomuto vyústění musí nutně předcházet posouzení primárních aspektů. V konkrétním případě vyhodnocení,

(1) zda se stalo jednání, které je předmětem projednání (vypomůžeme-li si terminologií trestního práva, zda se skutek stal),
(2) jestli vykazuje všechny znaky některého z činů jinak trestných vč. společenské škodlivosti ve smyslu § 12 odst. 2 trestního zákoníku
(3) a zda se jej dopustilo právě nezletilé dítě (což je de facto jeden ze znaků konkrétní skutkové podstaty činu jinak trestného).[181]

Teprve po prokázání, že konkrétní dítě svým jednáním spáchalo čin jinak trestný, bude na místě uložení vhodného opatření.

V rámci dokazování by nejprve měli být vyslechnuti účastníci řízení (jejich souhlasu přitom v intencích § 22 ZŘS netřeba). Typicky v pořadí své „důležitosti“. Nejprve tedy nezletilé dítě, pak jeho zákonní zástupci (či osoby, v jejichž péči se nachází) a osoby,

[180] Přes absenci výslovné právní úpravy jsem přesvědčena, že řízení je vedeno pro určitý skutek, vymezený alespoň rámcově od jeho počátku a předmětem řízení by tedy nemělo být „automatické“ projednání i případně později zjištěného dalšího protiprávního jednání, a to především s přihlédnutím k okruhu účastníků řízení, možnosti zvolení procesního postupu od samého počátku řízení, stejně jako rychlému a účinnému projednání věci. Pokud by další skutek bylo možné projednat se stejnými účastníky řízení, mám za to, že by event. přicházelo do úvahy zahájení samostatného řízení a posléze vydání usnesení o spojení věcí ve smyslu § 112 o.s.ř.
[181] Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 1. 2014, sp. zn. 8 Tdo 1426/2013, či usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 10. 2010, sp. zn. 8 Tdo 1072/2010.

o jejichž právech a povinnostech je v řízení jednáno. Zástupci zařízení, v nichž je dítě umístěno, OSPOD ani státní zastupitelství v řízení vyslýchání (byť se jedná o účastníky řízení) nebudou, ale soud pro mládež jim poskytne prostor k vyjádření.

V souladu s § 92 odst. 1 ZSM nemusí být nezletilé dítě vyslechnuto, bylo-li jeho jednání, v němž je spatřován čin jinak trestný, spolehlivě prokázáno jiným způsobem. Jeho názor ve věci ovšem musí být zjištěn vždy. Kupř. z důvodu nízkého věku dítěte, které již je sice odpovědné za čin jinak trestný, ale soudní řízení by pro něj mohlo být neúměrnou zátěží (za současného předpokladu seznámení s obsahem řízení jiným způsobem), se dítě může k věci vyjádřit prostřednictvím projednání se svým zástupcem, prostřednictvím znaleckého zkoumání nebo příslušného orgánu sociálně právní ochrany dětí. Výslech dítěte[182] může přitom soud provést i bez přítomnosti dalších účastníků řízení (ovšem za přítomnosti opatrovníka)[183], kdy tyto s obsahem výpovědi soud následně seznámí (srov. § 100 odst. 3 o.s.ř.).[184, 185] Vzhledem ke skutečnosti, že dítě je účastníkem řízení jako kterýkoliv jiný účastník[186], mám za to, že zejména ve skutkově a právně složitých případech je přípustný i procesní postup, v rámci něhož by se dítě k věci samé minimálně v počáteční fázi soudního řízení vůbec nevyjádřilo. Pravidlům výslechu dítěte by bylo učiněno za dost, neboť formálně by výslech sice proběhl, ale dítě by se pouze vyjádřilo ke své osobě. Připouštím přitom, že i samotný výslech dítěte může sehrávat výchovnou a preventivní roli a v tomto směru je na něj kladen přinejmenším velký důraz. Na druhou stranu při zohlednění věku a vyjadřovacích schopností dítěte po něm nelze a priori požadovat, aby se k protiprávnímu jednání doznalo[187] např. za mlhavé důkazní situace. To vše za situace, v rámci níž mu mají

[182] Vhodnost výslechu s ohledem na věk dítěte je velmi individuální, nicméně např. Šabata jej za účelný považuje u dětí od 12 let. U mladších dětí poté preferuje toliko neformální pohovor a zjištění jeho stanoviska a přání tímto způsobem (ŠABATA: Praktické poznámky k řízení …, s. 42).

[183] Šabata (ŠABATA, Karel. Může být státní zástupce požádán, aby opustil jednací síň? *Státní zastupitelství*, 2008, roč. 6, č. 9, s. 14 – 17) zcela logicky se zvoleným postupem nesouhlasí a namítá, že intervenující státní zástupce by měl být výslechu přítomen. Svůj požadavek odůvodňuje jednak z pohledu bezprostřednosti předmětného výslechu a dále z hlediska možnosti klást dítěti případné otázky a potažmo možnosti vyjádřit se k realizovanému výslechu, jemuž je přítomen (nejen je-li mu přečten často zkreslující přepis jeho výpovědi). S uvedeným postojem se lze plně ztotožnit především s přihlédnutím k roli státního zastupitelství, jíž v rámci celého řízení vykonává.

[184] HRUŠÁKOVÁ, Milana, SOTOLÁŘ, Alexander. In ŠÁMAL: Zákon o soudnictví ve věcech mládeže, s. 730 – 731.

[185] Jako postup de lege ferenda považuji s ohledem na dikci § 100 odst. 3 o.s.ř. dnes zapovězenou možnost provést výslech dítěte neformálně v rámci pohovoru se soudcem jak někteří soudci v praxi činí např. při výslechu dítěte ve věci řízení péče o nezletilého. Jedná se o realizaci výslechu méně formálním, ovšem pro soud rovněž bezprostředním způsobem. Nedochází tedy ke zprostředkování názoru dítěte zprávou OSPODu apod.

[186] Byť pravidla jeho výslechu stanoví § 100 odst. 3 o.s.ř. odlišně od standardního výslechu účastníka řízení.

[187] Ostatně i ve vztahu k dítěti platí zákaz sebeobviňování, kdy s ohledem na průběh výslechu může dítě nechtíc začít vyprávět např. i o svých jiných prohřešcích apod. Nadto je vždy nutné pečlivě posoudit, zda je konkrétní dítě schopno vnímat význam a podstatu svého výslechu. K tomu srov. např. z praxe známý příběh, kdy jediným

být k uvědomění si svého jednání a vyvození adekvátních závěrů nápomocni jak jeho zákonní zástupci, ustanovený opatrovník a další orgány vč. OSPODu. Role OSPODu se ve fázi soudního řízení relativně upozaďuje, nicméně se stále jedná o orgán, který s dítětem může pracovat (a v tomto ohledu je jeho role nenahraditelná) primárně v tzv. předprocesní fázi. Jsem současně přesvědčena[188], že uložení opatření (či upuštění od něj) není jediným prostředkem k zajištění adekvátního působení na dítě za současného naplnění poslání ZSM a celého řízení dle jeho hlavy III.

Výpověď dítěte by vždy měla být hodnocena s přihlédnutím k jeho věku, vyjadřovacím schopnostem a rozumové a mravní vyspělosti. Hlavním účelem by proto nemělo být provést výslech jen jako jeden z dalších důkazních prostředků, ale především zjistit jeho názor na věc a přání.[189]

Následuje dokazování dalšími důkazními prostředky (ať již na základě návrhů účastníků či z vlastní iniciativy soudu) ve smyslu § 125 o.s.ř., na základě nichž lze zjistit stav věci v souladu se zásadou materiální pravdy. Zvláštní pozornost je přitom věnována náležitému zjištění poměrů dítěte.[190] Nad rámec (1) výslechů účastníků řízení soud typicky přistoupí k (2) přečtení (příp. sdělení jejich obsahu) listinných důkazů vč. nejrůznějších zpráv státních orgánů a vyjádření fyzických či právnických osob. Za listinné důkazy budou na rozdíl od trestního řízení považovány rovněž případné výslechy osob vyslechnutých v nejrůznějších procesních pozicích právě v trestním řízení (nejčastěji úřední záznamy o podaných vysvětleních podle § 158 odst. 6 TŘ, pokud se jedná o dospělé osoby či poškozené, příp. dle § 158 odst. 9 TŘ, šlo-li o výslechy mladistvých či dětí mladších patnácti let, eventuálně za podmínek § 158a TŘ, byl-li úkon prováděn jako neodkladný nebo neopakovatelný za účasti soudce; nebo za splnění podmínek § 164 odst. 1 TŘ protokoly o výsleších osob získané v jiných trestních řízeních[191]), jestliže soud

důkazem proti závažné trestné činnosti otce byla v trestním řízení výpověď jeho malého dítěte, které bylo protiprávního jednání jako svědek účastno, ale s ohledem na svůj věk nebylo evidentně schopno chápat poučení o možnosti odmítnout vypovídat s ohledem na příbuzenský poměr s pachatelem, pročež jej nevyužilo, jak by učinila osoba dospělá či alespoň starší. V tomto konkrétním případě soud přihlédl i k rodinné situaci, kdy by se o nezletilého neměl kdo postarat a nakonec otci i přes závažnost trestné činnosti trest odnětí svobody spojený s přímým výkonem neuložil.

[188] Jak ostatně zmiňuji již v části 3.4.2 této práce.

[189] HRUŠÁKOVÁ, Milana, SOTOLÁŘ, Alexander. In ŠÁMAL: Zákon o soudnictví ve věcech mládeže, s. 731 – 732.

[190] *„… a to ze všech sfér jeho života, prostředí, v nichž se pohybuje, a orgánů, s nimiž přichází do styku.“* Viz usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 7. 2009, sp. zn. 8 Tdo 589/2009.

[191] Do spisu přitom dochází k jejich založení již v tzv. předprocesní fázi, pročež odkazuji na příslušnou právní úpravu danou trestním řádem.

nepovažuje[192] za nutné tyto osoby volat k výslechu v postavení svědka v projednávané věci. Využít jako listinné důkazy lze rovněž další listiny vč. protokolu o domovní prohlídce, protokolu o ohledání místa činu nebo protokolu o odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu.[193] Dále soud (3) může znalci zadat vypracování znaleckého posudku, je-li nutné v řízení zodpovědět odbornou otázku, in eventum provést i výslech znalce za účelem zodpovězení případných upřesňujících otázek na postup a výsledek znaleckého zkoumání. V neposlední řadě může soud pro mládež (4) provést ohledání předmětu či místa. Až na sporadické případy se však soud seznámí, v rámci procesu dokazování, s příslušnými předměty (např. ukradenou věcí) prostřednictvím výpovědi poškozeného, listin obsahujících jeho dřívější výpovědi kupř. u orgánů činných v trestním řízení, nebo odborným vyjádřením o stanovení jejich hodnoty. Obdobně je tomu, i pokud jde o místo spáchání činu jinak trestného, nejčastěji zachycené na náčrtcích či fotografiích zpracovaných orgány činnými v trestním řízení v rámci protokolu o ohledání místa činu a soudu předloženými taktéž již v listinné podobě.

Výsledkem celého procesu dokazování nezatíženého zásadou koncentrace v intencích § 118b o.s.ř. typickou jen pro sporná řízení, stejně jako pravidly § 119a o.s.ř. (povinnost účastníka uvést všechna rozhodná tvrzení, jakož i navrhované důkazy, do vyhlášení rozhodnutí)[194], by mělo být zjištění přesného a úplného skutkového stavu tak, aby bylo možno rozhodnout o uložení opatření či volbě jiného procesního postupu. Jednotlivé důkazy soud vyhodnocuje v souladu s § 132 o.s.ř. dle své úvahy, samostatně i ve vzájemných souvislostech (obdobnou zásadu hodnocení důkazů nalezneme v § 2 odst. 6 TŘ).[195] Vlastní

[192] V této souvislosti třeba připomenout, že soud pro mládež se při projednání věci neřídí zásadou bezprostřednosti dominující trestnímu řízení, v důsledku čehož kromě jiného není třeba souhlasu účastníků řízení se čtením protokolů o podaných vysvětleních či výsleších etc. Jedná se proto o situaci, kdy účastník řízení není s to moderovat ani nejzásadnější úkony za situace, kdy soud nepřistoupí k výslechu daných osob přímo při některém jednání.

[193] Viz HRUŠÁKOVÁ, Milana, SOTOLÁŘ, Alexander. In ŠÁMAL: Zákon o soudnictví ve věcech mládeže, s. 727 – 730; který současně upozorňuje na nutnost vyhodnotit u těchto důkazů, zda byla dodržena procesní pravidla pro jejich pořízení. Ta stanoví trestní řád. Jestliže by předmětné důkazy nebyly opatřeny z jakéhokoliv důvodu zákonným způsobem, nelze je využít. Na druhou stranu je připuštěno předmětné důkazy – např. protokol o domovní prohlídce využít toliko jako listinný důkaz s přihlédnutím k jeho nikoliv řádnému procesnímu pořízení. Obdobně taktéž i VÁLKOVÁ, Helena, SOTOLÁŘ, Alexander. Čin jinak trestný a možné reakce na něj v systému soudnictví ve věcech mládeže. *Trestněprávní revue*, 2004, roč. 3, č. 7, s. 202 – 203.

[194] Přestože se v předmětném řízení regule § 119a o.s.ř. neuplatní, lze z praktického pohledu možno konstatovat, že až velmi ojedinělé případy (např. v podobě doplnění o důkazy vyplývající z paralelně vedeného trestního řízení proti mladistvým či dospělým pachatelům v tzv. „skupinových" věcech, budou před soudem pro mládež projednávajícím věc v I. stupni uvedena veškerá tvrzení účastníků a označeny všechny v tu dobu možné a dostupné důkazy.

[195] Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 7. 2009, sp. zn. 8 Tdo 589/2009, které mj. opakovaně poukazuje na nezohlednění všech dostupných důkazů soudem, jakož i jejich nedůsledné hodnocení. Nota bene za situace, kdy jsou nalézací soudy vázány univerzálními postupy pro nesporná řízení vč. vyšetřovací zásady.

proces dokazování ovládaný vyšetřovací zásadou (§ 20 ZŘS) se proto nikterak neliší od dokazování prováděného v jiných nesporných řízeních.[196]

3.5.5 Závěrečné návrhy

Vypořádal-li se soud s eventuálními návrhy na doplnění dokazování a není-li dalšího dokazování třeba, udělí slovo k závěrečným návrhům. Od nejpovolanějších subjektů – zejména státního zástupce a opatrovníka – lze očekávat závěrečný návrh koncipovaný jako hodnocení důkazní situace ve vztahu k rozhodným otázkám, tedy zda se projednávané jednání skutečně odehrálo popisovaným způsobem, zda naplňuje všechny znaky činu jinak trestného, jestli jej spáchalo právě konkrétní dítě, z jakých důvodů a za jakých okolností. Návazně na to by měl zaznít již konečný (od původního návrhu se s ohledem na průběh řízení může lišit) individualizovaný návrh na uložení opatření či alternativní procesní postup[197].

Pořadí přednesu závěrečných návrhů jednotlivými účastníky určí soud. Pravidelně bude v pořadí státní zástupce, OSPOD, opatrovník dítěte, rodiče, event. další účastníci řízení. Vzhledem ke specifickému postavení dítěte v celém řízení nebývá výjimkou, že k žádosti opatrovníka dítěte soud umožní v rámci přednesu závěrečného návrhu samostatný prostor k vyjádření taktéž samotnému dítěti (obdobně jako obžalovanému v trestním řízení). Vyjádření dítěte lze považovat za více než vhodné zejména u doznaných činů jinak trestných, neboť kromě výchovného a preventivního účelu lze z vlastního vyjádření usuzovat na to, jakým způsobem se dítě k protiprávnímu jednání a jeho projednání před soudem staví (zda jednání doznalo, projevilo lítost, adekvátní náhled, omluvilo se etc.), jakým způsobem si uvědomuje následky svého jednání a co příp. učiní proto, aby se již nedostalo do střetu se zákonem.

Dospěje-li státní zástupce v průběhu řízení či před vlastním skončením projednání věci soudem pro mládež k závěru, že není naplněna některá z kautel – že se projednávané jednání stalo, je činem jinak trestným a spáchalo jej dítě, přichází do úvahy dvě možnosti. Z ryze soukromoprávního pohledu (který např. zpráva Krajského státního zastupitelství v Brně[198] považuje za procesně správnější) může vzít návrh na zahájení řízení zpět. Druhou možností

[196] V podrobnostech viz např. WINTEROVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní. Díl první: řízení nalézací.* Praha: Leges, 2018. 648 s.
[197] V tomto směru viz část 3.6 této práce, neboť vyslovené návrhy mají následně odraz ve vlastním rozhodnutí soudu.
[198] Zpráva KSZ

(více se blížící pojetí známému z trestního práva) je návrh na zamítnutí návrhu na zahájení řízení. V praxi lze obě řešení považovat za korektní, osobně se ovšem přikláním k návrhu na zamítnutí, neboť tento postup snad ještě lépe zvýrazňuje dominantní roli soudu, před nímž proběhlo celé dokazování. Za zpětvzetí návrhu se proto přimlouvám ve chvíli, kdy se důvody podání návrhu na zahájení ukáží lichými časově vzápětí či nedlouho po podání samotného návrhu, nikoliv až na základě provedeného dokazování.

3.6 Rozhodnutí

Cílem celého řízení je zjistit skutkový stav a v případě, kdy bude prokázáno spáchání činu jinak trestného dítětem mladším než patnáct let, rozhodnout o uložení opatření dle § 93 ZSM či případně o upuštění od uložení opatření v intencích § 93 odst. 10 ZSM.

Ačkoliv je z povahy věci nutně primárním úkolem soudu pro mládež zjistit, zda dítě spáchalo čin jinak trestný (tedy jednání subsumovatelné pod některou ze skutkových podstat trestných činů uvedených ve zvláštní části trestního zákoníku) a v kladném případě za jakých okolností, nepromítá se tato okolnost do výroku rozsudku[199]. V pozitivním případě soud výrokem rozsudku totiž toliko uloží některé (příp. současně i více[200]) opatření uvedené v § 93 ZSM a blíže popsaných v části 2.4 této práce, přičemž není vázán návrhy účastníků řízení na rozhodnutí. Dospěje-li soud spolehlivě k závěru, že k dosažení účelu ZSM

[199] V terminologii trestního práva dospělých by se jednalo o odsuzující rozsudek. Výrok rozsudku tak postrádá popis skutku, kterého se dítě dopustilo.

[200] V této souvislosti rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 30. 4. 2008, sp. zn. 8 Tdo 516/2008, apeluje následovně, cit.: *„Není žádoucí, aby byla samoúčelně ukládána kumulativně další opatření, aniž by bylo možné důvodně očekávat, že to přispěje ke splnění účelu zákona o soudnictví ve věcech mládeže. Tím není popřena zásada, že na každý čin jinak trestný je třeba adekvátně reagovat.“*

postačuje projednání činu dítěte státním zástupcem[201] nebo před soudem pro mládež[202], rozsudkem upustí od uložení opatření.[203, 204] Příkladem budiž následující výroky rozsudků:

„Nezletilému Tomáši Novákovi, nar. 1. 2. 2006, se ukládá napomenutí s výstrahou."

„Nezletilému Tomáši Novákovi, nar. 1. 2. 2006, se upouští od uložení opatření."

Neprokáže-li se v řízení, že by se konkrétní dítě projednávaným jednáním dopustilo činu jinak trestného, soud návrh státního zastupitelství na zahájení řízení opět rozsudkem zamítne.[205] V případě zahájení řízení z moci úřední jej usnesením zastaví.

Dalším výrokem soud v konečném rozhodnutí rozhodne o náhradě nákladů řízení a případně rovněž o odměně opatrovníka (viz dále).

Rozsudek soud pro mládež vyhlásí ústně (již v intencích § 92 odst. 3 ZSM ve spojení s § 54 odst. 3 věta první ZSM veřejně) vestoje[206] a jménem republiky na závěr posledního jednání, zcela výjimečně by mohl jednání odročit toliko za účelem vyhlášení rozsudku.

---

[201] Navzdory více než patnáctileté účinnosti ZSM a tedy i zkušenostem s řízením dle jeho § 90 a násl. doposud nebyly řádně odstraněny pochybnosti resp. nastavena pravidla, jakým způsobem by projednání státním zástupcem mělo probíhat, v jaké procesní podobě atd. Jedná se ovšem o otázku, na níž bylo upozorňováno již záhy po nastavení těchto pravidel, viz CRHA, Lumír. Tři poznámky k zákonu č. 218/2003 Sb. (zákon o soudnictví ve věcech mládeže). *Státní zastupitelství*, roč. 11, č. 8 – 9, s. 9. Z pohledu praxe nutno ovšem konstatovat, že k projednání státním zástupcem v současné době prakticky nedochází, a to nejen z důvodu absence řádných formálních pravidel pro takový úkon, ale rovněž z důvodu nemožnosti státního zástupce řešit věc např. odklony známými z trestního řízení. Reálná využitelnost projednání státním zástupcem by tak de lege lata mohla mít dopad toliko na možnost upuštění od uložení opatření po projednání věci soudem v situaci, kdy by se dítě neúčastnilo jeho jednání, což by ovšem z velké části potlačovalo smysl celého soudního řízení.

[202] Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 8. 2007, sp. zn. 8 Tdo 882/2007, dle něhož dikce § 93 odst. 7 (dnes odst. 10) ZSM striktně umožňuje upuštění od uložení opatření jen, byla-li věc s dítětem projednána státním zástupcem či soudem, pročež nemůže postačit projednání orgánem sociálně-právní ochrany dětí. Nejvyšší soud rovněž připomíná, že jmenovaná podmínka je *„splněna tehdy, pokud samotné projednání věci bylo natolik účinné a důrazné, že na nezletilého působilo silným vlivem, že další opatření, jichž bylo možné použít, již není třeba, neboť samotné řízení, jehož byl nezletilý účasten, splňuje výchovný efekt, který by jinak bylo možné očekávat od uložení a výkonu některého z možných opatření. Tato zásada svědčí o nutnosti přesvědčivého a důrazného účinku, jaký má na nezletilého skutečnost, že jeho případ byl projednán buď státním zástupcem, nebo před soudem pro mládež, před nímž okolnosti spáchaného činu byly rozebrány a bylo též poukázáno na rozhodné momenty v životě nezletilého související s důvody, proč došlo ke spáchání činu jinak trestného, které jsou pro nezletilého takovým ponaučením a dostatečnou reflexí, že již není nutné jiné působení k jeho nápravě. Aby projednání věci před soudem mělo tento účinek, je nutné předpokládat aktivní podíl a zapojení nezletilého do tohoto procesu…".* V neposlední řadě pak Nejvyšší soud poukazuje taktéž na význam projednání věci vč. zaznění komplexního zhodnocení věci při přednesu závěrečných návrhů.

[203] Vzhledem k četnosti upuštění od uložení opatření se této otázce věnují i mnohá rozhodnutí Nejvyššího soudu. Za všechny viz např. usnesení ze dne 28. 2. 2006, sp. zn. 8 Tdo 185/2006 nebo rozsudek ze dne 30. 4. 2008, sp. zn. 8 Tdo 516/2008 či usnesení Krajského soudu v Hradci Králové – soudu pro mládež ze dne 18. 5. 2005, sp. zn. 12 Rodo 7/2005.

[204] Dle usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 10. 2008, sp. zn. 8 Tdo 1067/2008 může k upuštění od uložení opatření vést i skutečnost, že od spáchání činu jinak trestného uplynula natolik dlouhá doba, že dítě již přesáhlo hranici 15ti let a blíží se zletilosti, jestliže jsou proti němu vedena již jako proti mladistvému další řízení dle hlavy II ZSM. Účel ZSM v tomto případě naplňuje pouhé projednání věci v řízení dle § 89 a násl. ZSM.

[205] Viz mj. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 11. 2004, sp. zn. 8 Tdo 1232/2004 či usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 10. 2010, sp. zn. 8 Tdo 1072/2010.

[206] V případě skončení řízení usnesení jej soud vyhlásí v sedě, ale ve zbytku bude procesní postup stejný.

Po vyhlášení vlastního rozhodnutí by měl soud sdělit přítomným stručné odůvodnění a poskytnout poučení o opravných prostředcích.[207] Za již standardní součást jednání bývá považováno zaslání protokolu o jeho průběhu prostřednictvím e-mailu či datové schránky účastníkům, kteří o to v závěru jednání soud požádají.

Následně soud pro mládež rozsudek ve standardní třicetidenní lhůtě od jeho vyhlášení vyhotoví v písemné podobě a doručí všem účastníkům řízení či jejich zástupcům. Podoba rozsudku je zcela identická jako v jiných opatrovnických řízeních a čítá označení věci a účastníků řízení, výrok, odůvodnění, poučení o opravných prostředcích, datum a podpis. Z pohledu řádného působení na dítě by mělo být s písemně vyhotoveným rozsudkem seznámeno opatrovníkem nebo alespoň zákonnými zástupci (či jinými nejbližšími osobami), neboť po dobu celého řízení nutno dbát na povahu řízení a jeho základní postuláty preventivní a výchovný účinek.

3.7 Náklady řízení

Podobně jako v dalších soukromoprávních řízeních soud v konečném rozhodnutí rozhodne i o náhradě nákladů řízení, a to jak mezi účastníky navzájem, tak i o odměně opatrovníka dítěte.

Náhrada nákladů řízení vychází z principu § 23 ZŘS, dle něhož bylo-li možné zahájit řízení i bez návrhu, nemá žádný z účastníků právo na náhradu nákladů řízení, jak v případě meritorního rozhodnutí, tak při případném zastavení řízení.[208] Náhradu nákladů řízení by soud mohl přiznat, odůvodňují-li to okolnosti případu. S ohledem na povahu celého řízení, jakož i jedinou možnou osobu navrhovatele, si ovšem lze velmi stěží takovou situaci představit.

[207] V praxi se lze setkat s tím, že se soud přímo po dání poučení o opravném prostředku účastníků zeptá, zda si odvolání podávají či se jej vzdávají. Uvedenou praxi (mající základ evidentně v řízení trestním) považuji sice za pochopitelnou, avšak nikoliv zcela odpovídající právní úpravě civilního soudního řízení, a to zvláště za situace, kdy soud u účastníků, kteří se práva na odvolání vzdali, protokoluje i prohlášení, že netrvají na písemném odůvodnění rozsudku. Použitá dikce totiž evokuje pro předmětné řízení nepřiléhavou právní úpravu danou § 129 odst. 2 trestního řádu. Domnívám se, že na písemném odůvodnění (byť třeba i stručném, je-li výstižné) je zapotřebí již s ohledem na podstatu a důvody projednání závadového jednání dítěte trvat, neboť nejen že jím dochází k naplnění procesních pravidel konkrétního soudního řízení, ale současně se účastníci řízení (především tedy samotné dítě a jeho zákonní zástupci) mají možnost uceleně seznámit s důvody rozhodnutí soudu i popisem protiprávního jednání.

[208] SVOBODA, Karel. Obecná ustanovení řízení ve věcech péče o nezletilé. *Soudní rozhledy*, 2016, roč. 22, č. 4, s. 110 – 113; SVOBODA, Karel. Rozhodování o nákladech ve zvláštních řízeních soudních. *Právní rozhledy*, 2014, roč. 22, č. 2, s. 39 – 44.

Samostatnou otázku pak představují náklady soudem ustanoveného opatrovníka, resp. jeho odměna. Soud pro mládež přizná v souladu s § 95 ZSM advokátovi – opatrovníkovi odměnu za provedené právní služby buď přímo v konečném rozhodnutí, nebo samostatným usnesením.[209, 210] O odměně přitom soud rozhoduje z úřední povinnosti a není tedy zapotřebí návrhu či žádosti ze strany advokáta na její přiznání. Případným návrhem tak soud není vázán. Výpočet odměny opatrovníka se řídí již zmíněným § 95 ZSM, dle něhož advokátovi náleží kromě odměny také náhrada hotových výdajů a náhrada za promeškaný čas ve výši a za podmínek stanovených zvláštním právním předpisem – vyhláškou č. 177/1996 Sb., advokátní tarif, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „advokátní tarif"). V intencích § 10a advokátního tarifu náleží advokátovi odměna vypočtená dle tarifní hodnoty uvedené v § 10 odst. 3, přičemž se vychází z trestních sazeb, které by se na pachatele vztahovaly, pokud by byl trestně odpovědný.[211] Takto vypočtená odměna se dle § 12a odst. 1 advokátního tarifu poníží o 20 %.[212] Náhrada za promeškaný čas např. strávený cestou na soudní jednání je oceněna částkou 100,- Kč za každou započatou půlhodinu (§ 14 advokátního tarifu). Stejně tak bude počítána náhrada při zpoždění zahájení řízení, činí-li zpoždění více než 30 min. Náhradu za dostavení se k jednání, které se nekonalo, soud vyčíslí v souladu s § 14 odst. 2 advokátního tarifu. Mezi hotové výdaje lze zařadit nejen poštovné, náklady na telefon apod. účtované ve smyslu § 13 odst. 1 a 3 advokátního tarifu pravidelně paušální částkou 300,- Kč za úkon právní služby, ale rovněž případné cestovní náklady určené v souladu každoročně Ministerstvem práce a sociálních věcí vydanou vyhláškou o změně sazby základní náhrady za používání silničních motorových vozidel a stravného a o stanovení průměrné ceny pohonných hmot pro účely poskytování cestovních náhrad (pro účely náhrad v roce 2020 se jedná o vyhlášku č. 358/2019 Sb.) při zohlednění ujetých kilometrů a spotřeby použitého vozidla. Je-li opatrovník plátcem daně z přidané hodnoty, připočte se k vypočtené odměně a náhradám i DPH v zákonné výši 21 %. Z pohledu advokáta lze kvitovat ocenění poskytnutých právních služeb dle stejných kritérií jako u dospělých pachatelů trestných činů[213] a nepodřazení služeb opatrovníka v řízeních dle § 90 a násl. ZSM pod soubor opatrovníků v jiných řízeních ve smyslu § 9 odst. 5 advokátního tarifu, jejichž odměna byla až do nedávna naprosto

[209] V průběhu řízení poskytne soud v souladu s § 95 odst. 2 in fine ZSM v odůvodněných případech (především při předpokládaném větším rozsahu úkonů, a z toho plynoucí délce řízení, jakož i složitosti věci) advokátovi k jeho žádosti přiměřenou zálohu.
[210] K tomu viz např. rozhodnutí Krajského soudu v Brně ze dne 30. 12. 2004, sp. zn. 4 Rodo 19/2004.
[211] Shodně též usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 29. 9. 2005, sp. zn. 13 Rodo 10/2005.
[212] S účinností od 1. 1. 2013.
[213] Posouzení adekvátnosti těchto odměn by bylo samostatným tématem.

nedůstojná.[214, 215] Odměnu a s ní související nároky uhradí advokátovi po právní moci usnesení[216] o jejím přiznání stát prostřednictvím soudu, který řízení vedl, a to z jeho rozpočtu.

Mimořádně, v odůvodněných případech může soud v intencích § 95 odst. 3 ZSM rozhodnout o povinnosti refundovat státu náhradu nákladů, které vynaložil na opatrovníka, a to vůči některé z následujících osob – dítěti, jeho zákonným zástupcům, osobám, kterým bylo svěřeno do výchovy nebo jiné obdobné péče, popřípadě proti dalším osobám, o jejichž právech a povinnostech bylo v řízení jednáno. To vše za kumulativního splnění tří předpokladů. (1) Bylo-li dítěti uloženo některé z přípustných opatření, (2) lze-li to na konkrétní osobě (osobách) spravedlivě žádat a (3) odůvodňují-li to její majetkové poměry. O povinnosti nahradit náklady vynaložené soudem rozhodne soud po pravomocném přiznání odměny opatrovníkovi samostatným usnesením, proti kterému je přípustné odvolání. Uloží-li soud povinnost nahradit účelně vynaložené náklady více osobám, jsou zavázány společně a nerozdílně. S ohledem na podmínky pro uložení refundace nákladů opatrovníka bude tato povinnost nejčastěji uložena nikoliv samotnému dítěti, nýbrž zákonným zástupcům či osobám pečujícím o dítě, *„jestliže se např. podílely na umožnění mu spáchat čin jinak trestný v důsledku zanedbání jeho výchovy, dohledu nad ním apod.“*[217]

Výše uvedenými postupy bude rozhodnuto o náhradě (resp. náhradách) nákladů řízení i v event. navazujícím odvolacím, dovolacím či jiném dalším řízení, pročež v příslušných pasážích o zmíněných opravných prostředcích již nebude o náhradě nákladů řízení pojednáno.

3.8 Odvolací řízení

Řádným opravným prostředkem proti rozsudku (majícím odkladný účinek), jímž bylo dítěti uloženo opatření či od jeho uložení upuštěno, nebo proti usnesení, kterým byl zamítnut návrh státního zastupitelství na zahájení řízení či řízení zastaveno z jiného důvodu, je v souladu

[214] Tomuto tématu jsem se již v minulosti věnovala, viz KOZÁK, Vítězslav, ŠVECOVÁ, Hana. Kritické zamyšlení nad odměňováním advokáta vykonávajícího funkci opatrovníka právnické osoby v trestním řízení. *Právní rozhledy*, 2016, roč. 24, č. 13 – 14, s. 502 – 504.

[215] K její modifikaci totiž došlo až nálezem Ústavního soudu ze dne 24. 9. 2019, sp. zn. Pl. ÚS 4/19. Uvedený nález Ústavního soudu sice nezrušil celý § 9 odst. 5 advokátního tarifu, ale prohlásil jej za protiústavní a současně zapověděl jeho užití. Na tento nový výklad zákonodárce (resp. Ministerstvo spravedlnosti) prozatím nereagovalo a advokátní tarif nenovelizovalo, což by bylo v zájmu právní jistoty plně na místě.

[216] Jenž je vydáno samostatně po ukončení meritorní části řízení nebo přímo v rámci dalšího výroku konečného rozhodnutí soudu pro mládež.

[217] HRUŠÁKOVÁ, Milana. In HRUŠÁKOVÁ, ŽATECKÁ: *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže,* s. 265.

s § 201 a násl. o.s.ř. odvolání. Odvolání je možné podat proti jednotlivým výrokům rozhodnutí do 15 dnů ode dne jeho doručení. Osobou oprávněnou k jeho podání je dítě zastoupené opatrovníkem (lhůta pro podání odvolání běží od doručení rozhodnutí opatrovníkovi), zákonní zástupci, osoby, kterým bylo dítě svěřeno do výchovy (nebo jiné obdobné péče), státní zastupitelství, orgán sociálně-právní ochrany dětí a osoby, o jejichž právech a povinnostech bylo jednáno, tj. všichni účastníci řízení. Odvolání se podává ke krajskému soudu příslušnému dle působnosti soudu I. stupně, proti jehož rozhodnutí odvolání směřuje, prostřednictvím soudu I. stupně. V případě podání odvolání v tzv. bianco podobě je soud povinen účastníka řízení vyzvat k doplnění odvolání a stanovit mu pro to přiměřenou lhůtu (soudcovskou). Obsahem odvolání musí být označení odvolatele, adresáta, označení rozsudku a konkrétních výroků, proti kterým odvolání směřuje, vylíčení odvolacích důvodů a dobrým zvykem je uvedení návrhu, jak má odvolací soud rozhodnout. V neposlední řadě musí být podání datováno a podepsáno (viz § 42 odst. 4 o.s.ř.). Vzhledem k faktu, že ZSM ohledně opravných prostředků neposkytuje žádnou právní úpravu, využijí se opět příslušná ustanovení ZŘS a o.s.ř. (zejména § 201 a násl. o.s.ř., § 28 ZŘS).

Z formálního hlediska je třeba, aby odvolací argumentace byla subsumovatelná pod některý z taxativních odvolacích důvodů uvedených v § 205 odst. 2 o.s.ř.[218] Nicméně v intencích § 28 ZŘS soud odvolání přezkoumá i tehdy, pokud nebyl v odvolání ani přes výzvu odvolací důvod uplatněn. Takové problémy zpravidla odvolací soudy vůbec nemusí řešit. Předně není podání odvolání v předmětném řízení příliš častým jevem a za druhé k jeho podání dochází nejčastěji ze strany odborně fundovaných osob (opatrovníka dítěte či státního zastupitelství). Odvolací soud přitom navíc není vázán mezemi, ve kterých se odvolatel domáhá přezkoumání rozhodnutí. Nadto možno připomenout, že i v odvolacím řízení je možné uvádět nové skutečnosti a navrhovat nové důkazy (uplatní se princip tzv. úplné apelace). Samozřejmě i zde je odvolací soud bude vyhodnocovat v souladu se zásadou volného hodnocení důkazů jednotlivě i ve vzájemných souvislostech.

Vlastní odvolací řízení (vedené příslušným odvolacím soudem pod sp. zn. „Rodo“), po provedení nezbytných úkonů soudem I. stupně (odstranění vad podání, doručení odvolání ostatním účastníkům řízení, vyčkání na zaslání vyjádření k podanému odvolání k výzvě

[218] Obecně k odvolání a průběhu odvolacího řízení viz např. WINTEROVÁ: *Civilní právo procesní…*, s. 518 – 544. S ohledem na téma předkládané práce bude v dalším textu pojednáno zejména o specifících odvolacího řízení v rámci řízení vedeném dle § 90 a násl. ZSM.

soudu[219], sepisu předkládací zprávy apod.), probíhá obdobně jako řízení u soudu I. stupně, přičemž odvolací soud věc projedná ve tříčlenném senátu. Rozhoduje-li odvolací soud o meritu věci, nařídí jednání[220]. Tentokrát za účelem projednání odvolání. Pro přípravu k jednání by účastníci řízení měli mít zachovanou zpravidla nejméně desetidenní lhůtu. Při jednání odvolacího soudu příslušné státní zastupitelství zastupuje státní zástupce Krajského státního zastupitelství příslušného dle sídla Okresního státního zastupitelství, jenž podalo návrh. Soud II. stupně by měl v rámci svého přezkumu nejen posoudit postup soudu I. stupně, ale rovněž (zejména v případě, kdy rozhoduje s delším časovým odstupem, za nějž ve věcech dětí lze považovat dobu již jen několika měsíců) zjistit aktuální poměry dítěte, stejně jako relevantní informace k jeho osobě, které se mohou v průběhu času měnit.[221] Prakticky tak lze zjistit aktualizovanou zprávou OSPODu, navštěvované školy či zařízení, v němž se dítě nachází, zprávou PMS, pokud je s dítětem z nějakého dřívějšího důvodu v kontaktu, novými poznatky orgánů činných v trestním řízení etc.[222] Nově opatřené důkazy provede odvolací soud při jednání stejně jako soud I. stupně. V rozsahu nezbytném pro své rozhodnutí provede případně dokazování i důkazy provedenými již před soudem I. stupně, jestliže z nich hodlá vyvodit jiná skutková zjištění.

Závěrem věcného přezkumu odvolací soud buď rozhodnutí soudu I. stupně jako věcně správné potvrdí (ve vztahu k rozsudku soudu I. stupně tak učiní rovněž rozsudkem) nebo naopak zruší a věc vrátí soudu I. stupně k dalšímu řízení (§ 219a ve spojení s § 221 o.s.ř.). Jistým kompromisem (s ohledem na povahu věci a nezbytný požadavek na rychlost řízení) je změna rozhodnutí soudu I. stupně s tím, že odvolací soud ve věci rozhodne dle § 220 o.s.ř. sám (při změně rozsudku opět rozhodne i soud II. stupně rozsudkem). Vzhledem k zapovězení zásad a pravidel uplatněných v trestním právu, se u dětí neuplatní zásada zákazu reformace in peius vyjádřená v § 259 odst. 4 trestního řádu, neboť ji civilněprávní úprava ani ZSM nezahrnují. Končí-li rozhodnutím odvolacího soudu předmětné řízení, rozhodne taktéž o nákladech řízení.

[219] Výzva soudu bývá v takovém případě zpravidla formulována tak, nechť se účastník řízení *případně* vyjádří k zaslanému odvolání v určené (soudcovské) lhůtě. Vyjádření k podanému odvolání tak zdaleka není podmínkou jakéhokoliv dalšího konání.
[220] K právu účastníka řízení na projednání věci za osobní účasti srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 3. 2014, sp. zn. 8 Tdo 293/2014-16.
[221] Viz usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 7. 2009, sp. zn. 8 Tdo 589/2009.
[222] Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. 11. 2007, sp. zn. 8 Tdo 1282/2007.

3.9 Dovolání

První z mimořádných opravných prostředků[223] proti pravomocnému rozhodnutí odvolacího soudu představuje dovolání. Řízení dle hlavy III ZSM totiž není zahnuto v negativním výčtu § 238 o.s.ř. O dovolání rozhoduje v souladu s § 10a o.s.ř. Nejvyšší soud se sídlem v Brně, přičemž právní úprava dovolání je opět dána procesními předpisy práva občanského. Lhůta pro podání dovolání činí 2 měsíce ode dne doručení rozhodnutí odvolacího soudu. Dovolání je oprávněn podat účastník řízení[224, 225], a to prostřednictvím soudu I. stupně. Při podání dovolání[226] (neplyne-li z o.s.ř. něco jiného) musí být účastník zastoupen advokátem[227]. Přípustnost[228] dovolání normují ustanovení § 237 a násl. o.s.ř. zcela stejně jako v případě jiných soukromoprávních řízeních. Dovolání tak lze podat proti každému rozhodnutí odvolacího soudu, kterým se odvolací řízení končí, jestliže napadené rozhodnutí závisí na vyřešení otázky hmotného nebo procesního práva, (1) při jejímž řešení se odvolací soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu nebo (2) která v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyla řešena nebo (3) je dovolacím soudem rozhodována rozdílně anebo (4) má-li být dovolacím soudem vyřešená právní otázka posuzována jinak. Dovolání lze přitom podat z jediného důvodu – nesprávného právního posouzení věci. Kromě obecných náležitostí musí dovolání obsahovat uvedení, proti kterému rozhodnutí směřuje, v jakém rozsahu jej napadá, vymezení důvodu dovolání, v čem dovolatel spatřuje splnění předpokladů přípustnosti dovolání a čeho se domáhá. Ohledně zbývajícího průběhu dovolacího řízení jsou plně využitelné postuláty z jiných soukromoprávních řízení, na které v zájmu přehlednosti odkazuji[229]. Oproti řízením u soudů nižších stupňů jsou předmětná dovolání Nejvyšším soudem řešena pod sp. zn. „Tdo“ používanou běžně pro trestní věci.

[223] Mezi něž lze zařadit dovolání, žalobu na obnovu řízení a žalobu pro zmatečnost. Stížnost pro porušení zákona známou z trestního řízení s ohledem na charakter celého řízení a jeho civilní povahu nelze využít, a to i přesto, že v minulosti Nejvyšší soud rozsudkem ze dne 5. 12. 2012, vydaným pod sp. zn. 8 Tz 85/2012, ohledně nezletilého o stížnosti pro porušení zákona rozhodoval, ovšem na podkladě nesprávného postupu soudů v trestním řízení, které nereflektovaly striktní pravidla pro dobu trvání ochranné výchovy dle § 93 ZSM.
[224] Za dítě tedy podává dovolání opatrovník – viz rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 29. 1. 2014, sp. zn. 8 Tdo 1426/2013.
[225] Za netypické lze vzhledem k jeho další činnosti považovat postavení státního zastupitelství, kdy konkrétní okresní státní zastupitelství (či státní zastupitelství mu na roveň postavené) podává v řízení dle § 90 ZSM i dovolání. Neuplatní se tedy princip známý z trestního práva, v rámci něhož dovolání jako mimořádný opravný prostředek podává výhradně a jedině nejvyšší státní zástupce.
[226] Četnost dovolání představují ročně maximálně desítky podání. Z praxe (vč. rozhodnutí citovaných v této práci) lze dovodit, že nejčastěji podává dovolání to které okresní státní zastupitelství.
[227] Kromě právní úpravy dovolání srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 11. 2011, sp. zn. 8 Tdo 1487/2011.
[228] Dikce § 30 ZŘS se v předmětném řízení s odkazem na jeho absenci ve výčtu § 2 ZŘS neuplatní (viz VOJTEK, Petr. In JIRSA, Jaromír (ed.). *Komentář k zákonu o zvláštních řízeních soudních. Soudcovský komentář. I. díl.* 3. vydání. Praha: Wolters Kluwer, s. 114). Z důvodu vyloučení aplikace § 30 ZŘS nelze ani rozšiřovat dovolací důvody či meze přezkumu dovolacího soudu ve smyslu jeho odst. 2.
[229] Viz § 236 a násl. o.s.ř. a dále kupř. WINTEROVÁ: *Civilní právo procesní ...,* s. 545 – 552.

Dle rozvrhu práce Nejvyššího soudu o dovoláních v řízeních dle § 90 ZSM rozhoduje aktuálně jeden jediný (primárně ovšem trestní) senát – senát č. 8.[230] Výsledkem rozhodnutí dovolacího soudu (učiněného zpravidla bez jednání) může být (1) odmítnutí dovolání, jestliže není přípustné nebo trpí vadami, které nebyly odstraněny a pro něž nelze v řízení dále pokračovat,[231] (2) zamítnutí dovolání, je-li rozhodnutí odvolacího soudu správné, in eventum (3) dovolací soud rozhodnutí odvolacího soudu zcela výjimečně změní a rozhodne sám. Nepostupuje-li soud žádným z vypočtených způsobů, napadené rozhodnutí zruší a věc vrátí odvolacímu soudu (příp. soudu I. stupně) k dalšímu řízení.

3.10 Obnova řízení, žaloba pro zmatečnost

Další mimořádné opravné prostředky představují žaloba na obnovu řízení a žaloba pro zmatečnost. Uplatní se přitom dle stejných pravidel jako v kterémkoliv jiném soukromoprávním řízení tj. především dle § 228, 229 a násl. o.s.ř. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže ani jiný právní předpis nestanovuje žádná specifika pro řízení dle hlavy III ZSM, a proto v zájmu stručnosti plně odkazuji na obecně známou právní úpravu.[232]

V kontextu řízení ve věcech dětí mladších patnácti let dle ZSM toliko upozorňuji, že využití obou uvedených žalob je ryze výjimečné a ojedinělé, a to s ohledem na jejich povahu (kdy i četnost jejich využití v pravidelně vedených řízeních je velmi nízká). U žaloby pro zmatečnost je dalším důvodem i skutečnost, že soud, státní zastupitelství i opatrovník jsou profesionálové, kteří by v řízení neměli dopustit vznik vad způsobujících zmatečnost, a proto si lze jen stěží představit faktické důvody[233] pro podání žaloby pro zmatečnost.

3.11 Ústavní stížnost

Mimo rámec všech výše uvedených opravných prostředků stojí ústavní stížnost[234] ve smyslu § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů.

[230] Viz Rozvrh práce Nejvyššího soudu (ve znění od 1. 1. 2020), [online]. nsoud.cz, nedatováno [cit. 28. 12. 2019]. Dostupný na <http://www.nsoud.cz/judikatura/ns_web.nsf/0/0C923A617A4F7D82C12584D4003A3329/$file/Rozvrh%20pr%C3%A1ce%20k%201.1%20(002).pdf >.

[231] Jedná se o postup, který musí Nejvyšší soud učinit do 6 měsíců. Ač se jedná v ostatních věcech o lhůtu poměrně krátkou, v předmětných řízeních by měla být prakticky ještě kratší, neboť ve věci dětí by soudy měly jednat s nejvyšším urychlením.

[232] Viz např. WINTEROVÁ: *Civilní právo procesní* ..., s. 559 – 568.

[233] Jedním z nich by však mohla být asanace odnětí práva konkrétního účastníka řízení jednat před soudem – srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 11. 2004, sp. zn. 8 Tdo 1231/2004.

[234] V podrobnostech viz např. komplexně a detailně zpracovanou publikaci – ŠIMÍČEK, Vojtěch. *Ústavní stížnost.* 4. vydání. Praha: Leges, 2018. 296 s.

Obdobně jako v případě mimořádných opravných prostředků se pro její podání uplatní obecné postupy[235] – konkrétně upravené jmenovaným zákonem, pročež na něj plně odkazuji. Ve vztahu k řízení dle hlavy III ZSM neexistují žádné speciality, Ústavní soud by měl pouze rozhodovat věc s nejvyšším urychlením stejně jako jiné stížnosti týkající se zásahu do práv dětí. S ohledem na četnost primárních řízení ve věcech dětí mladších patnácti let dle ZSM se však lze s ústavními stížnostmi v praxi setkat jen v jednotkách případů. [236]

3.12 Vykonávací řízení

Po vyčerpání v úvahu připadajících procesních postupů nastupuje do popředí již jen tzv. řízení vykonávací. Jeho předmětem je realizace uloženého opatření. V návaznosti na jejich povahu si je dovolím rozdělit na ta, která již nevyžadují další aktivitu zúčastněných, a naopak ta, v rámci nichž vykonávací řízení představuje důležitou součást celého řízení.

Další aktivita není vyžadována ze samotné podstaty v případě upuštění od uložení opatření, stejně jako u uložení napomenutí s výstrahou. V ostatních případech pak ano. Vykonávací řízení by přitom mělo být relativně samostatným soudním řízením, nutně navazujícím na meritorní rozhodnutí soudu pro mládež.[237] Výkon rozhodnutí až na kusou právní úpravu obsaženou v § 93 a § 95a ZSM však zákon o soudnictví ve věcech mládeže, ani jiný speciální právní předpis blíže neupravuje. Nezbylo proto, než aby si praxe s vlastním naplněním účelu vykonávacího řízení poradila sama, resp. toliko za pomoci jmenovaných ustanovení, zákona č. 109/2002 Sb., ve znění pozdějších předpisů, a subsidiárního použití ZŘS a o.s.ř. K provedení vykonávacího řízení je příslušný obecný soud nezletilého ve smyslu § 467 ZŘS ve spojení s § 4 ZŘS (zpravidla tedy téže soud, který opatření uložil). Vykonávací řízení soud prakticky vždy zahájí v intencích § 90 odst. 2 ZSM z úřední povinnosti, eventuálně by tak bylo možné učinit na návrh státního zastupitelství (dle § 90 odst. 1 ZSM), k čemuž ale reálně nedochází, neboť výkon rozhodnutí je ryzí věcí soudu, jakožto orgánu, který příslušné opatření uložil. Účastníky vykonávacího řízení jsou osoby, které byly účastníky řízení s výjimkou státního zastupitelství, kterému postavení účastníka přísluší jen v případě, kdy by podalo návrh na zahájení vykonávacího řízení. Z praktického pohledu tuto konstrukci nepovažuji za vhodnou, neboť je to právě státní zastupitelství, které

[235] Včetně nutnosti vyčerpat předchozí opravné prostředky, na což správně poukazuje v případě námitek stěžovatele ohledně nezachování práva na obhajobu u dítěte při podání vysvětlení Ústavní soud ve svém usnesení ze dne 29. 5. 2013, sp. zn. I. ÚS 4379/12.
[236] Příkladem budiž i rozhodnutí Ústavního soudu citovaná v textu předkládané práce.
[237] Proto jsou také vedena pod původní spisovou značkou, přistupuje-li k výkonu rozhodnutí soud, který opatření dle ZSM uložil.

nejčastěji podalo primární návrh na zahájení řízení a má povětšinou velký podíl na rozkrytí protiprávního jednání dítěte. Obdobně má nejblíže k informacím o případném páchání dalších činů jinak trestných či provinění apod., jenž by měly být zohledněny (vykonávací řízení sice nenahrazuje meritorní řízení v jiné věci, ale zaměřuje se na nápravu pachatele, přičemž musí zohledňovat aktuální situaci dítěte či později již mladistvého) i v rámci vykonávacího řízení jako podstatné skutečnosti k osobě dítěte a jeho náhledu na celou věc. De lege ferenda proto doporučuji, aby byla některou z novel ZSM výslovně zakotvena pravidla ve své podstatě vykonávacího řízení, stejně jako explicitně vymezen okruh jeho účastníků stejný jako u řízení meritorního[238].

Rovněž pro vykonávací řízení musí být dítě mladší patnácti let zastoupeno opatrovníkem, kterého mu soud nově ustanoví, protože funkce opatrovníka pro řízení již zanikla. I přesto se ryze pragmaticky přimlouvám za ustanovení opatrovníka stejného, je-li to možné, neboť již zná nejen dítě, ale i meritum věci.

Pro vlastní průběh vykonávacího řízení se použijí pravidla známá z občanského soudního řízení (především § 500 a násl. ZŘS ve spojení s § 251 a násl. o.s.ř.)[239], kdy je možné jednak vyzvat dítě, jemuž bylo uloženo konkrétní opatření, aby se dobrovolně podrobilo jeho výkonu. Druhým realizovatelným způsobem je nařízení výkonu – např. umístnění do příslušného zdravotnického zařízení, kde vykoná ochranné léčení. Alternativně civilněprávní úprava umožňuje ukládání pořádkových pokut v případě, kdy osoba neplní své povinnosti z vykonatelného rozsudku. U dětí však tato varianta do úvahy prakticky nepřichází nejen z důvodu jejich nemajetnosti, ale v konečném důsledku i proto, že hlavním cílem opatření je jeho okamžitý výkon zahrnující zamezení recidivy a korekci chování dítěte.[240]

Z praktického pohledu soud současně po vydání rozhodnutí ve věci samé o jeho obsahu informuje zasláním opisu příslušnou instituci či orgán, které se mají na výkonu podílet

[238] Nedomnívám se, že by tím došlo k výraznému zvýšení zátěže státního zastupitelství, a to jednak s ohledem na četnost aplikace vykonávacího řízení, marginální počet řízení, kdy soud kromě výkonu rozhodnutí nařizuje z nejrůznějšího důvodu jednání etc., stejně jako na event. nastavení vnitřních pravidel v rámci soustavy státního zastupitelství, kdy by mohlo být ponecháno na úvaze konkrétního státního zástupce, zda je jeho účast při jednání nezbytná či nikoliv (zejména při návrhu na zmírnění uloženého opatření či jeho zrušení v situaci, kdy bude státní zastupitelství s návrhem seznámeno a dán mu prostor pro vyjádření).
[239] Upozorňuji přitom na nezbytnost dbát pravidel pro výkon rozhodnutí v civilních věcech, neboť v praxi příslušní soudci (jinak působící na úseku trestním) mohou reálně inklinovat spíše k uplatňování zažitějších pravidel pro výkon rozhodnutí dle trestního řádu, což by nebylo správné.
[240] SOTOLÁŘ, Alexander. Výkon rozhodnutí ve věcech trestně neodpovědných dětí podle hlavy třetí zákona o soudnictví ve věcech mládeže. *Trestněprávní revue*, 2008, roč. 7, č. 7, s. 203 – 205.

(Probační a mediační službu, zdravotnické zařízení etc.), od nichž následně vyžaduje zprávu o započetí výkonu rozhodnutí, jakož i průběžné zprávy o jeho plnění.

V režimu vykonávacího řízení může dále dle individuálních potřeb docházet ke změnám uložených opatření (např. z ochranného léčení ve formě ústavní na formu ambulantní) či jejich zrušení, splnila-li svůj účel. Za tímto účelem soud nařídí jednání, na kterém zpravidla vyslechne dítě a příp. i další účastníky řízení a provede příslušné dokazování nezbytné pro rozhodnutí. Dále je možné, aby v rámci vykonávacího řízení soud rozhodl o ukončení výkonu toho kterého opatření, jestliže již splnilo svůj účel nebo z nějakého důvodu není naplňováno.

Při zohlednění výše uvedených pravidel mám za to, že vykonávací řízení by mohlo být de lege ferenda upraveno speciálně (a explicitně) s přihlédnutím k co nejpraktičtějšímu, nejefektivnějšímu a časově nejméně náročnému průběhu. Na mysli mám inspiraci především vykonávacím řízením známým z trestního řízení, čímž by odpadla nutnost zahájení formálně samostatného řízení, vyrozumívání účastníků o jeho zahájení, nového jmenování opatrovníka atd. Obdobně se nabízí zachování státního zastupitelství jako účastníka řízení z důvodů popsaných shora.

3.13 Další důsledky soudního rozhodnutí

Z předcházejícího výkladu je zřejmý postup soudů při vydání rozhodnutí o návrhu podaného dle § 90 ZSM či po zahájení téhož řízení z úřední povinnosti. V návaznosti na něj je třeba poukázat na negativní důsledky s rozhodnutím spojené, které se zejména z pohledu evidence diametrálně odlišují od trestů ukládaných v trestním řízení.

Neexistuje totiž žádná jednotná evidence rozhodnutí v soudních řízeních vedených ve smyslu § 90 a násl. ZSM, tedy obdoba rejstříku trestů (či rejstříku přestupků). Úvaha o nepodchycení uložených opatření by ovšem taktéž nebyla přesná. Absenci registru uložených opatření do jisté míry suplují znalosti jednotlivých účastníků řízení, jakož i dalších institucí a osob vč. soudů. V případě, kdy je ve věci dítěte mladšího patnácti let zahájeno v pořadí již několikáté řízení u stejného soudu, jsou mu předmětné informace známé z jeho vlastní úřední činnosti a je pravidlem, že si relevantní spisy soud připojí. Jestliže o dřívějších prohřešcích rozhodoval soud jiný, měly by dané skutečnosti vyplynout přinejmenším ze zprávy OSPODu, jenž vede jednotný spis od prvního kontaktu s dítětem (ať již k němu došlo z jakéhokoliv důvodu vč. rozvodu rodičů apod.) až do jeho zletilosti

či pominutí opatření uložených za součinnosti OSPODu, a to i za situace, kdy dítě mění změnou místa svého pobytu příslušnost jednotlivých OSPODů. V neposlední řadě je tato informace zpravidla známá zařízení, v němž se dítě event. nachází, jakož i jeho zákonným zástupcům. Státní zastupitelství rovněž může danou skutečnost zmínit již v návrhu na zahájení řízení či kdykoliv v průběhu řízení, poté co je mu známá z vlastní činnosti nebo za součinnosti dalších státních orgánů. O „trestní“ minulosti dětského delikventa má totiž státní zastupitelství s ohledem na vedení databáze Centrální evidence stíhaných osob ve smyslu § 12i odst. 1 ZoSZ povědomost. Případné dřívější prohřešky dítěte přitom budou zhodnoceny při rozhodnutí soudu především jako informace významné o chování a poměrech dítěte.

3.14 Shrnutí a úvahy de lege ferenda

Procesní pravidla jsou bezesporu nezbytná pro přijetí adekvátní reakce na spáchání činu jinak trestného dítětem mladším patnácti let či trestně neodpovědným mladistvým. K projednání činu jinak trestného přitom dochází ve specifickém soudním řízení vykazujícím prvky řízení opatrovnického (jeho právní úprava se použije subsidiárně). Přesto se nelze zcela divit i v praxi se vyskytujícímu nesprávnému přirovnání k řízení trestnímu, pramenícímu z podobnosti základu hmotněprávní úpravy. V této souvislosti lze doporučit při některé z novelizací zákona o zvláštních řízeních soudních explicitně doplnit řízení dle hlavy III ZSM do výčtu uvedeného v § 466 ZŘS, neboť je nepochybné, že právní úprava ZŘS na předmětné řízení subsidiárně dopadá. V současné době je ale toliko obecně podřazováno pod § 2 písm. t) ZŘS, což není zcela přesné a navrhovaná novelizace by mohla přispět k přehlednosti již tak nekomplexní právní úpravy. Průběh celého řízení ve věcech dětí dle § 90 ZSM je totiž doslova roztříštěn do celé řady právních předpisů. Z počátku se použijí regule dané trestním řádem, po zjištění osoby trestně neodpovědného pachatele skromná úprava hlavy III ZSM za subsidiárního použití zákona o zvláštních řízeních soudních a občanského soudního řádu. V případech výslovného odkazu i vybraná ustanovení hlavy II ZSM. Praxe se s demonstrovanou nesystematičností musela již v minulosti vypořádat, přesto bych považovala za přínosné (zejména ve vztahu k lepšímu pochopení využívání procesních pravidel pro předmětné řízení, jakož i jejich jednoznačnosti) zvolení právní úpravy komplexnější.

Za ne zcela správně nastavenou dále považuji obligatornost podání návrhu na zahájení řízení dle § 90 ZSM státním zastupitelstvím, které nemá de lege lata jinou možnost jak

postupovat. Praktické příklady totiž poukazují na situace, v rámci nichž by vůbec nebylo nutné projednávat věc soudem, a přesto by bylo dosaženo řádné a přiléhavé reakce na čin jinak trestný. Je sice pravdou, že projednání činu jinak trestného soudem již samo o sobě přispívá k nápravě dítěte, nicméně zejména u bagatelních věcí, u níž je patrná řádná sebereflexe pachatele, to nepovažuji pro futuro za nutné. Ostatně v těchto případech stejně dochází nejčastěji k upuštění od uložení opatření dle § 93 odst. 10 ZSM. Druhým důvodem je skutečnost, že u mladistvého pachatele zákon připouští celou řadu odklonů (podmíněné zastavení trestního stíhání dle § 307 TŘ či narovnání dle § 309 TŘ, event. i podmíněné odložení podání návrhu na potrestání dle § 179g TŘ) a za splnění zákonných podmínek vyřešení v přípravné fázi trestního řízení bez toho, aniž by bylo nutné věc projednat soudem. Nejmarkantnější rozdíl nastavení trestního řízení a řízení vedeného dle § 90 ZSM ve věci dítěte (byť jejich rozdílná povaha je plně odůvodnitelná) je patrný v případě, kdy se totožného protiprávního jednání dopustí dva pachatelé (např. spolužáci). Jeden ve věku čtrnáct a půl roku a druhý již ve věku patnácti let. Jde-li např. o poškození cizí věci tzv. sprejerstvím, kdy jsou pachatelé vzápětí „chyceni“ a identifikováni, k činu se doznají, způsobenou škodu obratem nahradí a i z dalšího jednání je patrné, že postačí pouhé projednání, neboť si plně uvědomují závažnost spáchaného činu, bude u prvního postupováno dle výše popsaných pravidel, kdežto u staršího z pachatelů s největší pravděpodobností orgány činné v trestním řízení vydají právě usnesení o podmíněném zastavení trestního stíhání či podmíněném odložení podání návrhu na potrestání.[241]

Z pohledu účastníků řízení a ochrany práv dítěte považuji za důležité k další diskuzi a případným návrhům de lege ferenda zvážit revizi postavení advokáta jako opatrovníka v řízení vedeném dle § 90 ZSM. Předně z pohledu doby, kdy je dítěti ustanoven, neboť účinné právní poradenství může dítěti poskytnout toliko, je-li v řízení od samého počátku, tedy od prvních úkonů, kdežto v současné době je ustanovován soudem až po zahájení (soudního) řízení. Má tedy značně omezené možnosti zvolení nejvhodnějšího procesního postupu tak, aby mohl být co nejvíce nápomocen k naplnění jeho primárního účelu. Současně se nabízí rovněž podrobněji výše rozvedená úvaha, zda by nebylo možné přistoupit alespoň k částečné specializaci advokátů (např. ve formě dalšího vzdělávání), kteří opatrovníky v tomto specifickém řízení vykonávají. Dále de lege ferenda doporučuji

[241] Na zásadní disproporci postupu vůči mladistvému a dětskému delikventovi upozorňoval s odkazem na konkrétní skutkové děje Šabata krátce po nabytí účinnosti ZSM (viz ŠABATA, Karel. Státní zastupitelství a opatření vůči dětem mladším patnácti let. *Státní zastupitelství*, 2005, roč. 3, č. 7 – 8, s. 18 – 19). K vyslyšení a narovnání dle mého názoru nežádoucího rozdílu však dodnes nedošlo.

umožnit vstup státního zastupitelství jako plnohodnotného účastníka řízení do již zahájeného řízení v případě, kdy samo nepodalo návrh a bylo tedy zahájeno z moci úřední. Jednalo by se sice o možnost využitelnou prakticky jen v jednotkách případů (když zahájení řízení na základě návrhu státního zastupitelství jednoznačně dominuje), ale mohlo by vést ke komplexnějšímu a operativnějšímu získání veškerých informací o skutečnostech rozhodných pro meritorní rozhodnutí, čímž by byl opět podpořen účel předmětné právní úpravy.

Vlastní průběh řízení před soudem nepřináší výrazné zvláštnosti ani specifika. Jinak je tomu v tzv. předprocesní fázi, tedy v období mezi tím, kdy se čin jinak trestný stal a zahájením soudního řízení ve smyslu § 90 ZSM. V rámci předprocesní fáze spatřuji nedostatky v naprosto nestandardní minimalizaci práv dětského delikventa, jenž si často neuvědomuje co je předmětem a účelem jednotlivých úkonů, zejména podání vysvětlení ve smyslu § 158 odst. 6 trestního řádu. V této souvislosti (s připomenutím práv mladistvého, který by byl podezřelý ze spáchání totožného skutku, především pak práva na obhajobu či obecně právní zastoupení, stejně jako zákazu sebeobviňování) si dovoluji apelovat na zvýšení konformity právě postavení dítěte, které by dle mého názoru mělo mít k dispozici opatrovníka již od prvních úkonů, jenž jsou vůči němu činěny. Neshledávám v tomto směru důvod, pro nějž by měla být podezřelému mladistvému pachateli poskytována větší zákonná ochrana, a to i přesto, že o jednotlivých úkonech konaných proti dítěti (jako podezřelému) je vyrozumívám OSPOD (který se jich zpravidla i účastní) a rodiče. Uvedená disproporce nastává toliko v předprocesní fázi řízení, neboť v řízení před soudem je již dětem poskytována komplexní ochrana a podpora vč. široké škály opravných prostředků.

Za povšimnutí dle mého názoru rovněž stojí skutečnost, že státní zastupitelství je při podání návrhu na zahájení řízení povinno přesně uvést druh opatření, které navrhuje dětskému pachateli uložit. Ačkoliv je zcela běžným postupem v civilních soudních řízeních, že esenciální náležitostí návrhu je znění žádaného petitu, nejsem přesvědčena o tom, že v případě jmenovaného řízení se jedná skutečně o nezbytnost. Jednak soud návrhem není v žádném směru vázán, byť může posloužit jako určité vodítko pro soud i samotné účastníky řízení[242]. Sluší se ovšem rovněž poznamenat, že státní zástupce návrh činí na základě zjištění prvotních informací, bez toho aniž by se povětšinou s dítětem setkal osobně a mohl si učinit vlastní obrázek o jeho osobě, postoji ke spáchanému činu etc. Na uvedenou problematiku

[242] Je přitom pravdou, že návrhy státního zastupitelství bývají adekvátní a nachází svůj následný odraz v rozsudku (srov. zprávu KSZ).

pak navazuje i doposud prakticky nevyjasněný (resp. přesněji řečeno výslovně neupravený) postup, kterým by měl či mohl státní zástupce projednat věc s dítětem tak, aby jeho účast u soudního jednání nebyla teoreticky nutná, ale současně mohlo dojít k upuštění od uložení opatření ve smyslu § 93 odst. 10 ZSM. Mimo jiné z daného důvodu reálně k projednání věci státním zástupcem nedochází, což považuji za nedostatek právní úpravy de lege lata zejména ve vztahu k bagatelním činům jinak trestným s ohledem na obdobnou nemožnost využití tzv. odklonů známých z trestního řízení.

Navzdory výše detekovaným problematickým místům mám za to, že se prakticky daří naplňovat účel řízení a činy jinak trestné s dětskými delikventy řádně projednat. Zda se ze svého jednání, jakož i jeho následného projednání poučí, je pak na každém jednotlivci. Soud vede dítě mladší patnácti let v patrnosti toliko po dobu výkonu uloženého opatření, kdy může dále reagovat na případné vyvstanuvší potřeby (např. změnou formy uloženého opatření). Kromě této ex post ingerence jiné možnosti nemá a nezbývá než si přát, aby se rozhodující soud s dotyčnými delikventy již nemusel setkat. Při zmínce o tzv. vykonávacím řízení nemohu v rámci rekapitulace nezmínit doporučení explicitního nastavení pravidel pro jeho průběh vč. zjednodušení formálních úkonů, při němž lze hledat inspiraci v trestním řádu.

Samým závěrem této kapitoly mi nezbývá než apelovat de lege ferenda na zpřesnění předmětné právní úpravy a nastavení komplexnějších procesních pravidel pro řízení dle hlavy III ZSM tak, aby nebyla roztříštěná jako doposud. Uvedené činím s vizí zlepšení kvality rozhodování a průběhu celého řízení v kontextu jednoduše, ale přesto účelně a jednoznačně nastavených regulí.

4 Exkurs do švýcarské právní úpravy

Obdobně jako český zákon o soudnictví ve věcech mládeže našla svůj vzor v německé právní úpravě i právní úprava švýcarská. Švýcarsko je obecně považováno za velmi pokrokovou zemi, přičemž totéž lze konstatovat o jejím právním řádu doprovázeném dodržováním vysokých morálních standardů. V návaznosti na téma předkládané práce považuji za vhodné na příkladu švýcarského Jugendstrafgesetz a Jugendstrafprozessordnung stručně[243] poukázat na vybrané aspekty tamější právní úpravy dětí a mladistvých za protiprávní jednání dosahující intenzity trestných činů.

4.1 Hmotněprávní úprava

Švýcarská právní úprava zakotvuje úpravu hmotněprávních pravidel trestní odpovědnosti mládeže (Jugendstrafgesetz) a následně samostatně problematiku procesněprávní (Jugendstrafprozessordnung). Dané regule jednotně dopadají na děti ve věku od 10 do 18ti let s tím, že ve vztahu k mladším dětem jsou nastavena pravidla pro nahlášení protiprávního jednání zákonným zástupcům dětí a příp. též státnímu úřadu pro ochranu dětí a mladistvých (jenž lze přirovnat k našemu OSPODu). Odlišností od naší právní úpravy je posuzování rozumové a mravní vyspělosti nikoliv již v rámci vyhodnocení, zda pachatel spáchal trestný čin, nýbrž až v rámci úvah o ukládaném trestu. Z pohledu sankcí lze mladistvému pachateli uložit jednak některé z ochranných opatření či trestů (příp. je vcelku libovolně kombinovat tak, aby byl co nejlépe naplněn jejich účel, tedy především výchova, prevence a potrestání[244]).

Obecně lze konstatovat, že ochranná opatření jsou dítěti ukládána v situaci, kdy spáchalo trestný čin a současně jeho osobnost vyžaduje odbornou pedagogickou či lékařskou

[243] Zevrubné seznámení s problematikou by vydalo minimálně na samostatné dílo. V podrobnostech tudíž odkazuji zejména na Bundesgesetzüber das Jugendstrafrecht (Jugendstrafgesetz), ve znění pozdějších předpisů, [online]. admin.ch, nedatováno, [cit. 10. října 2019]. Dostupné na <https://www.admin.ch/opc/ de/federal-gazette/2003/4445.pdf>; Schweizerische Jugendstrafprozessordnung (Jugendstrafprozessordnung), ve znění pozdějších předpisů, [online]. admin.ch, nedatováno, [cit. 10. října 2019]; AEBERSOLD, Peter. Schweizerischer Jugendstrafrecht. 3. vydání. Bern: Stämpfli, 2017. 315 s.; DONATSCH, Andreas a kol. *StGB Kommentar: Schweizerisches Strafgesetzbuch mit V-StGB-MStG und JStG*. 20. vydání. Zürich: Orell Füssli, 2018, s. 853 – 871. Dále pak např. na HURYCHOVÁ, Lucie. Představení švýcarské úpravy soudnictví ve věcech mládeže. *Trestněprávní revue*, 2019, roč. 18, č. 5, s. 109 – 115; HURYCHOVÁ, Lucie. Představení švýcarské procesní úpravy řízení ve věcech mládeže. *Trestněprávní revue*, 2019, roč. 18, č. 7 – 8, s. 155 – 159; či POŠÍKOVÁ, Lenka. *Možnosti řešení trestní odpovědnosti mladistvých v evropském kontextu.* Disertační práce. Praha: 2017. 358 s.

[244] Hurychová v této souvislosti přiléhavě vyzdvihuje, že jednou z praktických zásad trestního řízení vůči mladistvým a dětem je, aby přijaté opatření pocítil ve svém životě, tj. aby se jej přímo dotýkalo (viz HURYCHOVÁ, Lucie. Představení švýcarské úpravy soudnictví ve věcech mládeže. *Trestněprávní revue*, 2019, roč. 18, č. 5, s. 109 – 114).

péči. Na výběr je ze čtyř opatření – dohled, ochranná péče, ambulantní léčení nebo umístění. Nejmírnější – dohled je obdobou našeho dohledu probačního úředníka. Ve Švýcarsku jej ovšem vykonávají nejrůznější sociální organizace a odborné osoby s tím, že se více zapojují do chodu rodiny, čímž se snaží co nejpřiléhavějším způsobem zkorigovat chování mladistvého a příp. i jeho rodičů či nejbližších a napomoci jim tak k vedení řádného života. Vyšší míra dohledu a osobní pomoci je realizována prostřednictvím druhého z opatření – ochranné péče, v rámci níž je ustanovena vhodná osoba, za účelem ještě větší korekce a bližší spolupráce s mladistvým zvláště za situace, kdy rodiče (či zákonní zástupci) nejsou s to zajistit komplexní výchovnou péči. Na osobu poskytující dotyčnému péči mohou být navíc přeneseny některé pravomoci výchovného a obdobného charakteru a z toho plynoucí rodičovské povinnosti. V pořadí třetím ochranným opatřením je ambulantní léčba, odpovídající potřebám mladistvého. Z pohledu české právní úpravy je zajímavostí, že ve Švýcarsku není k jejímu uložení vyžadován znalecký posudek, ale postačí toliko odborné stanovisko lékaře. Rozhodující pro uložení ambulantní léčby je přitom aktuální stav mladistvého. Nejtvrdším opatřením je umístnění mladistvého do jiného prostředí (zdravotnického zařízení, vzdělávací instituce či do péče třetích osob). Podstatou je právě změna prostředí v situaci, kdy nelze nápravy dosáhnout jiným opatřením. Uložit jej lze jen v zákonem vyjmenovaných případech. Všechna zmíněná ochranná opatření jsou zákonodárcem nastavena poměrně obecně, v důsledku čehož umožňují výraznou diferenciaci a co nejvhodnější přístup ke každému pachateli.

Z pohledu přijetí adekvátní reakce na spáchání trestného činu však daleko četněji dochází k uložení trestních sankcí. Při jejich ukládání zákonodárce zohledňuje věk dítěte, kdy dítěti do patnácti let věku lze uložit pouze napomenutí (výtku) či maximálně desetidenní (za jeden den je považováno plnění v rozsahu 4 hodin) osobní plnění. Starším dětem poté i peněžitý trest nebo trest odnětí svobody. V úvahu připadající tresty rovněž umožňují dostatečnou variabilitu za účelem zohlednění individuality mladistvého a okolností spáchání protiprávního jednání. Od uložení trestu lze analogicky jako v našich poměrech upustit, postačí-li projednání trestného činu. Na rozdíl od české právní úpravy řízení ve věcech dětí mladších 15ti let může dojít již v průběhu trestního stíhání k jeho zastavení[245]. Švýcarská právní úprava dále klade při ukládání přiléhavé reakce důraz na odčinění následků a případné odčinění újmy, je-li to možné. Za vhodnou považuji možnost stanovení zkušební doby při uložení napomenutí, tj. období, po které musí pachatel dostát svým povinnostem

[245] Jedná se tedy o pravidla více připomínající možnosti trestního řízení vedeného proti mladistvým.

a řádnému chování s tím, že pokud by se ve zkušební době „neosvědčil“, mohla by mu být uložena sankce přísnější. Zjednodušeně tak lze říci, že se jedná o obdobu podmíněného zastavení trestního stíhání v poměrech českého práva s tím rozdílem, že v případě uloženého napomenutí již je rozhodnuto o vině mladistvého. Pokud jde o osobní plnění, je zaměřené na bezplatné vykonání nějaké konkrétní činnosti (povětšinou obecně prospěšné) či pomoci poškozenému. Mladistvým mezi patnáctým a osmnáctým rokem již lze uložit osobní plnění delší, a to v rozsahu maximálně 3 měsíců. Švýcarsko má současně propracovaný podrobný systém možnosti přeměn jednotlivých trestů (kdy např. právě osobní plnění je možné přeměnit na vysoký peněžitý trest či trest odnětí svobody), naopak existují i možnosti podmíněného odložení výkonu tohoto trestu, ovšem prakticky je tlak na výkon alespoň části trestu tak, aby došlo k naplnění jeho účelu. Peněžitý trest lze uložit toliko mladistvému staršímu patnácti let (rozhodující je věk v okamžiku spáchání činu), a to až do výše 2000 švýcarských franků (jeden frank je cca 23,- Kč). I zde právní úprava umožňuje uložení jak přímého peněžitého trestu, tak podmíněného. Konečně posledním trestem opět pro mladistvé starší 15ti let je trest odnětí svobody, prakticky v rozsahu do jednoho roku. U nejzávažnějších trestných činů až do 4 let. Kratší tresty mohou mladiství kromě klasického výkonu vykonat příp. i v rámci redukovaného režimu (kdy v určeném zařízení tráví volný čas, ale paralelně mohou dále navštěvovat školu či zaměstnání) nebo za pomoci elektronického monitoringu.

4.2 Procesněprávní úprava

Pravidla trestního řízení vedeného vůči mladistvým pachatelům jsou z pohledu jejich pramenů nastavena ve Švýcarsku poměrně netradičně. Speciální procesní předpis (Jugendstrafprozessordnung) určuje obecná pravidla (za současného subsidiárního využití místního trestního řádu (Strafprozessordnung), která si poté specifikují dle vlastních potřeb a možností jednotlivé švýcarské kantony, na něž je v této souvislosti přenášena velká pravomoc. Z toho důvodu se lze setkat v zásadě se dvěma odlišnými modely. Nám blízkým systémem, kdy trestní řízení do podání obžaloby vede policejní orgán pod dozorem státního zastupitelství, a naproti tomu tzv. vyšetřujícím soudcem, jenž zodpovídá i za přípravnou fázi řízení. Podobně jako u mladistvých a dospělých pachatelů v našich poměrech, je tedy i u dětí starších 10ti let ve Švýcarsku vedeno trestní řízení. Ukončeno může být ještě ve fázi přípravného řízení formou některého z „odklonů“ (narovnání či Wiedergutmachung – uvedení v předchozí stav) nebo na základě mediace. Jak již plyne z povahy jednotlivých sankcí, je kladen důraz na spolupráci s rodinou dítěte i ve fázi vyšetřování. Procesní úprava

dále ve většině případů vyžaduje povinné zastoupení mladistvého obhájcem, ovšem počátek nutné obhajoby obdobně jako u nás nespojuje s prvním kontaktem s mladistvým. V řízení před soudem (kdy jak soudci, tak státní zástupci jsou specializovaní na práci s mládeží) je a priori povinná účast mladistvého a jeho zákonného zástupce. Na rozdíl od české právní úpravy se k řízení může připojit i poškozený se svým nárokem na náhradu škody.

4.3 Shrnutí

Po dílčí komparaci české a švýcarské právní úpravy lze poukázat především na několik zásadních rozdílů. Předně se jedná o různé nastavení hranice trestní odpovědnosti, kdy u nás lze dovodit odpovědnost i dětem mladším deseti let, byť k tomu v praxi dochází zcela výjimečně. Za vhodnější považuji (již z hlediska zátěže dítěte a event. negativních důsledků) naši právní úpravu, jde-li o zkoumání podmínek rozumové a mravní vyspělosti dítěte již v průběhu samotného řízení, resp. ve všech jeho fázích. Naproti tomu švýcarský model tuto kategorii sice taktéž pečlivě zkoumá, ale až poměrně v pozdním stádiu - řízení před soudem. Dále možno podotknout, že dítěti mladšímu patnácti let lze v poměrech švýcarské právní úpravy uložit toliko některé z ochranných opatření nebo z trestů napomenutí (výtku) či osobní plnění (ostatní opatření jsou určena výlučně dětem starším patnácti let). Česká právní úprava je proto ve vztahu k volbě vhodného opatření dítěti mladšímu patnácti let poměrně variabilnější. V souvislosti s rychlým a co nejefektivnějších projednáním věci považuji za více než vhodnou i švýcarskou možnost využití odklonů, které v českém prostředí nejsou v řízení dle hlavy III ZSM vůbec aplikovatelné.

5 Závěr

Odpovědnost dětí mladších patnácti let za činy jinak trestné, stejně jako řízení ve věcech dětí mladších patnácti let dle hlavy III ZSM má i přes své ryze okrajové místo v rámci celého právního řádu České republiky nepostradatelný význam. Jak již bylo řečeno, přispívá především k další výchově dětských delikventů, usměrnění jejich chování, předcházení recidivě a nápravě zahrnující i případné potrestání v širším slova smyslu (u nejmenších pachatelů nejde o přímé ukládání trestů). Opomíjet přitom nelze ochranu společnosti, ale především pak samotného dětského delikventa.

Předkládaná práce si primárně kladla za cíl uceleně pojednat o řízení dle § 90 a násl. ZSM v celé jeho šíři, tedy vč. naprosto ojediněle využívaných mimořádných opravných prostředků etc., a to s přihlédnutím k praktickému postavení advokátů – opatrovníků a státního zastupitelství, a tedy posloužit jako praktický průvodce uvedeným řízením či jako jakýsi „návod“ pro využití potenciálu dané právní úpravy. Z pohledu advokátů – opatrovníků totiž bohužel často dochází k opomíjení podstaty řízení dle hlavy III ZSM, v důsledku čehož není právní pomoc opatrovníka poskytována tím nejlepším možným způsobem. S odlišnou situací se lze setkat u státního zastupitelství, majícího v tomto směru specializované státní zástupce primárně se věnující právě problematice nejmladších delikventů. To vše v zájmu zabezpečení co nejvhodnějšího průběhu řízení za účelem naplnění jeho elementárních postulátů, přičemž tak činí na podkladu nezbytných hmotněprávních pravidel (tedy nastavení odpovědnosti za činy jinak trestné včetně široké škály opatření, která je možné následně konkrétnímu delikventovi uložit).

Dalším cílem, který si práce ve svém úvodu vytyčila, bylo detekovat nedostatky, které lze v rámci předmětné právní úpravy po patnácti letech její účinnosti nalézt, a v návaznosti na to pak jednak učinit konkrétní návrhy de lege ferenda vedoucí ke zdokonalení stávající právní úpravy a dále pak ji vyhodnotit z pohledu její dostatečnosti a komplexnosti. O návrzích de lege ferenda je podrobně pojednáno v jednotlivých částech této práce, zejména v závěrech jednotlivých kapitol.

Ohledně celkového zhodnocení účinné právní úpravy se patří uvést, že se praxe s aktuální právní úpravou dopadající na nejzávažnější protiprávní jednání dětských delikventů vypořádala navzdory velmi strohé zákonné dikci se ctí (k čemuž přispěly i přijaté novelizace) a u většiny sporných otázek došlo k zaujetí praktických postupů, k jejichž uplatnění v rámci aplikační praxe dochází. Z nejpalčivějších nedostatků lze opětovně

upozornit na dle mého názoru nešťastnou obligatorní zákonnou povinnost státního zastupitelství podat návrh na zahájení řízení dle § 90 ZSM, jestliže vyhodnotí, že došlo k naplnění všech znaků činu jinak trestného. V porovnání s trestním řízením vedeným proti mladistvým či dospělým pachatelům se jedná o výraznou odlišnost, která ovšem nemusí být zejména u drobnějších prohřešků (byť dosahujících intenzity činu jinak trestného) ku prospěchu věci. Za vhodné řešení v tomto směru považuji nastavení pravidel obdobných tzv. odklonům v rámci trestního řízení (uplatňovaných nejen v trestních řízeních vedených vůči mladistvým, ale i v zahraničních právních úpravách např. švýcarské).

Dále lze doporučit nastavení komplexnější procesní právní úpravy, která by mohla přímo reagovat na problematické okruhy či otázky dnes explicitně neupravené, a to včetně upřesnění postupu pro projednání činu jinak trestných, stejně jako nastavení jednoznačných pravidel pro řízení vykonávací. K tomuto sice nebývá přistupováno s ohledem na povahu výsledků řízení vždy, nicméně přesto se jedná o velmi podstatnou součást, nastupující především u nejproblémovějších pachatelů, jímž je na místě věnovat zvýšenou pozornost.

Souhrnně je možné existenci současné právní úpravy kvitovat zejména ve vztahu k projednání a dovození odpovídající reakce na nejzávaznější činy jinak trestné, k jejichž spáchání dochází ryze sporadicky a jedná se o individuální excesy, ale i na tyto je zapotřebí pamatovat a mít plédovaná pravidla pro ochranu konkrétního pachatele, stejně jako společnosti. Zvolení vhodného postupu dovození odpovědnosti dětského delikventa a uložení přiléhavého opatření je o to důležitější, oč závaznějšího protiprávního jednání se dopustil. Reglementovaná pravidla si samozřejmě nekladou za cíl nahrazovat nepostradatelnou výchovnou roli rodičů a dalších osob, pečujících o děti, která by měla vést k prevenci závadového jednání. Reagovat mohou právě až na nastalé protiprávní jednání, k jehož nápravě již zpravidla (vyjma bagatelních věcí) dochází velmi obtížně. Přesto ani v této chvíli nelze rezignovat na nápravu, další preventivní působení, eventuálně i nezbytnou léčbu pachatele. Aktuální právní úpravu tak považuji až na zmíněné dílčí výtky a návrhy de lege ferenda za adekvátní a postačující.

V neposlední řadě bylo úkolem předkládané práce provést stručnou komparaci se švýcarskou právní úpravou. Z porovnání právě se švýcarskou právní úpravou lze vyzdvihnout jednak variabilitu a šíři opatření, která lze v našich poměrech dětskému delikventovi uložit, stejně jako zkoumání rozumové a mravní vyspělosti již od počátku řízení, resp. před podáním návrhu na jeho zahájení. Švýcarská právní úprava může být

pro českou naopak inspirativní v oblasti institutů naroveň postaveným tzv. odklonům i u nejmladších delikventů, neboť ačkoliv si jistě lze představit celou řadu situací, v nichž by byl takový postup na místě, česká právní úprava de lege lata takový postup neumožňuje.

V návaznosti na výše uvedené mi nezbývá než vyslovit neskromné přání, aby tato práce byla přínosem nejen akademické obci, ale i širší odborné veřejnosti, neboť problematice řízení podle hlavy III ZSM není s ohledem na jeho četnost vcelku přirozeně věnována taková pozornost jako jiným právním institutům. Poslouží-li tedy jako praktický průvodce doplňující kusou právní úpravu, bude splněn její primární účel. Vyslyší-li snad zákonodárce pro futuro byť jen některé z návrhů de lege ferenda, bude cíl práce naplněn beze zbytku. Nechť je předkládaná práce současně podnětem pro další akademické bádání, které si zkoumaná problematika zajisté zaslouží, příp. alespoň podnětem pro budoucí práce na poli legislativním.

Úplným závěrem nelze jinak, než si přát, aby pokud možno vůbec nenastávaly situace vyvolávající zahájení předmětného řízení, tedy nedocházelo k páchání protiprávního jednání nejmladšími pachateli, které by dosahovalo intenzity a povahy činů jinak trestných.

6 Použitá literatura

6.1 Monografické publikace a sborníky

1. AEBERSOLD, Peter. *Schweizerischer Jugendstrafrecht.* 3. vydání. Bern: Stämpfli, 2017. 315 s.

2. DRAŠTÍK, Antonín a kol. *Trestní zákoník. Komentář.* 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015. 3108 s.

3. DONATSCH, Andreas a kol. *StGB Kommentar: Schweizerisches Strafgesetzbuch mit V-StGB-MStG und JStG*. 20. vydání. Zürich: Orell Füssli, 2018. 907 s.

4. HRUŠÁKOVÁ, Milana, ŽATECKÁ, Eva. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář.* 1. vydání, Praha: Wolters Kluwer, 2015. 293 s.

5. HULMÁKOVÁ, Jana. *Trestání delikventní mládeže.* 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. 235 s.

6. JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část.* 6. vydání. Praha: Leges, 2017. 976 s.

7. JIRSA, Jaromír (ed.). *Komentář k zákonu o zvláštních řízeních soudních. Soudcovský komentář. I. díl.* 3. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. 1136 s.

8. KOUDELKA, Zdeněk, RŮŽIČKA, Miroslav, VONDRUŠKA, František. *Zákon o státním zastupitelství s komentářem a judikaturou.* 1. vydání. Praha: Leges, 2010, 400 s.

9. KUCHTA, Josef a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Zvláštní část.* 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. 656 s.

10. MACHALOVÁ, Tatiana (ed). *K odkazu Jaroslava Kallaba.* 1. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007, 279 s.

11. POŠÍKOVÁ, Lenka. *Možnosti řešení trestní odpovědnosti mladistvých v evropském kontextu.* Disertační práce. Praha: 2017. 358 s.

12. ROZUM, Jan. *Probační programy pro mladistvé.* 1. vydání. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011, 168 s.

13. ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář.* 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, 988 s.

14. ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě.* 2. vydání. Praha: Leges, 2014. 464 s.

15. ŠIMÍČEK, Vojtěch. *Ústavní stížnost*. 4. vydání. Praha: Leges, 2018. 296 s.

16. VANDTUCHOVÁ, Marie, HOŘÁK, Jaromír a kol. *Na křižovatkách práva. Pocta Janu Musilovi k 70. narozeninám.* Praha: C. H. Beck, 2011. 568 s.

17. WINTEROVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní. Díl první: řízení nalézací.* 9. vydání. Praha: Leges, 2018. 648 s.

18. ZEZULOVÁ, Jana. *Trestní zákonodárství nad mládeží.* 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1997. 247 s.

19. ZOUBKOVÁ, Ivana, FIRSTOVÁ, Jana a kol. *Kriminologie – aktuální problémy.* 1. vydání. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2013. 272 s.

6.2 Příspěvky v odborném tisku

1. CÍSAŘOVÁ, Dagmar. Několik poznámek k zákonu č. 218/2003 Sb. (zákon o soudnictví ve věcech mládeže). *Bulletin advokacie,* 2004, č. 6, s. 35 – 38.

2. CRHA, Lumír. Tři poznámky k zákonu č. 218/2003 Sb. (zákon o soudnictví ve věcech mládeže). *Státní zastupitelství,* 2013, roč. 11, č. 8 – 9, s. 8 – 10.

3. DIBLÍKOVÁ, Simona. Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, v praxi. *Trestněprávní revue*, 2013, roč. 12, č. 9, s. 213 – 217.

4. HERICH, Lukáš. Ukládání výchovných opatření podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže. *Státní zastupitelství*, 2013, roč. 11, č. 4, s. 28 – 32.

5. HOFSCHNEIDEROVÁ, Anna. Reakce na článek „Dítě mladší patnácti let a zajištění jeho práv". *Státní zastupitelství*, 2014, roč. 12, č. 3, s. 59 – 64.

6. HRUŠÁKOVÁ, Milana, VÁLKOVÁ, Helena. K pojmu opatrovník podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže. *Trestněprávní revue*, 2004, roč. 3, č. 2, s. 61.

7. HRUŠÁKOVÁ, Milana. Dopad nového občanského zákoníku a předpisů souvisejících na řešení činů jinak trestných spáchaných dětmi do 15 let. *Trestněprávní revue*, 2014, roč. 13, č. 1, s. 9 – 11.

8. HRUŠÁKOVÁ, Milana. Rozhovor s profesorkou Milanou Hrušákovou. *Státní zastupitelství*, 2007, roč. 5, č. 5, s. 3 – 4.

9. HURYCHOVÁ, Lucie. Představení švýcarské právní úpravy soudnictví ve věcech mládeže. *Trestněprávní revue*, 2019, roč. 18, č. 5, s. 109 – 114.

10. HURYCHOVÁ, Lucie. Představení švýcarské procesní úpravy řízení ve věcech mládeže. *Trestněprávní revue*, 2019, roč. 18, č. 7 – 8, s. 155 – 159.

11. JONÁŠOVÁ, Radka. Řízení ve věcech dětí mladších patnácti let. *Bulletin advokacie*, 2009, č. 1 – 2, s. 52 – 54.

12. KOLÁŘOVÁ, Alena, MACHUTA, Jan. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže z pohledu Policie ČR Krajského ředitelství hl. m. Prahy. *Státní zastupitelství*, 2013, roč. 11, č. 3, s. 42 – 44.

13. KOVÁŘOVÁ, Daniela. Obhájce mladistvého, opatrovník dítěte. *Bulletin advokacie*, 2004, č. 10, s. 39 – 42.

14. KOZÁK, Vítězslav, ŠVECOVÁ, Hana. Kritické zamyšlení nad odměňováním advokáta vykonávajícího funkci opatrovníka právnické osoby v trestním řízení. *Právní rozhledy*, 2016, roč. 24, č. 13 – 14, s. 502 – 504.

15. KRATOCHVÍL, Vladimír. Minimální věková hranice trestní odpovědnosti v Evropské unii a Evropský zatýkací rozkaz. *Trestněprávní revue*, 2010, roč. 9, č. 2, s. 50 – 52.

16. KRATOCHVÍL, Vladimír. Přeměna ochranné výchovy na ústavní výchovu. *Státní zastupitelství*, 2017, roč. 15, č. 1, s. 47 – 49.

17. MATOUŠKOVÁ, Andrea, KARBAN, Michal. Praxe zákona o soudnictví ve věcech mládeže z pohledu Probační a mediační služby ČR na období let 2005 – 2012. *Státní zastupitelství*, 2013, roč. 11, č. 3, s. 32 – 41.

18. OSMANČÍK, Otakar. K některým kriminologickým a hmotněprávním aspektům zákona o soudnictví ve věcech mládeže. *Bulletin advokacie*, 2004, č. 1, s. 27 – 35.

19. RYKL, Martin. Zabrání věci nebo jiné majetkové hodnoty u dětí mladších patnácti let. *Státní zastupitelství*, 2009, roč. 7, č. 5, s. 19 – 22.

20. ŘÍHA, Jiří. Ještě k nepříčetnosti podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže (zejména ke vztahu § 5 odst. 1, 2 ZSM a § 12 TrZ). *Trestněprávní revue*, 2006, roč. 5, č. 10, s. 293 – 299.

21. SOTOLÁŘ, Alexander. K probačnímu dohledu nad mladistvými a dětmi mladšími patnácti let. *Trestněprávní revue*, 2004, roč. 3, č. 12, s. 356 – 357.

22. SOTOLÁŘ, Alexander, AUGUSTINOVÁ, Pavla. K trestní odpovědnosti mladistvých a k možnostem reakce na činy jinak trestné spáchané trestně neodpovědnými mladistvými. *Trestněprávní revue*, 2007, roč. 6, č. 7, s. 196 – 201.

23. SOTOLÁŘ, Alexander. Programy probačního typu ve smyslu zákona o soudnictví ve věcech mládeže. *Trestněprávní revue*, 2006, roč. 5, č. 7, s. 189 – 199.

24. SOTOLÁŘ, Alexander. Specifika probačního dohledu podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže. *Trestněprávní revue*, 2005, roč. 4, č. 9, s. 229 – 237.

25. SOTOLÁŘ, Alexander. Výchovné povinnosti a výchovná omezení v systému soudnictví ve věcech mládeže. *Trestněprávní revue*, 2007, roč. 6, č. 12, s. 341 – 353.

26. SOTOLÁŘ, Alexander. Výkon rozhodnutí ve věcech trestně neodpovědných dětí podle hlavy třetí zákona o soudnictví ve věcech mládeže. *Trestněprávní revue*, 2008, roč. 7, č. 7, s. 203 – 208.

27. SVOBODA, Karel. Obecná ustanovení řízení ve věcech péče o nezletilé. *Soudní rozhledy*, 2016, roč. 22, č. 4, s. 110 – 113.

28. SVOBODA, Karel. Rozhodování o nákladech ve zvláštních řízeních soudních. *Právní rozhledy*, 2014, roč. 22, č. 2, s. 39 – 44.

29. ŠABATA, Karel. Může být státní zástupce požádán, aby opustil jednací síň? *Státní zastupitelství*, 2008, roč. 6, č. 9, s. 14 – 17.

30. ŠABATA, Karel. Praktické poznámky k řízení před soudem pro mládež ve věcech dětí mladších patnácti let. *Státní zastupitelství*, 2012, roč. 10, č. 3, s. 39 – 43.

31. ŠABATA, Karel. Společensky prospěšná činnost jako výchovná povinnost v rozhodovací praxi státního zástupce. *Státní zastupitelství*, 2007, roč. 5, č. 5, s. 28 – 33.

32. ŠABATA, Karel. Státní zastupitelství a opatření vůči dětem mladším patnácti let. *Státní zastupitelství*, 2005, roč. 3, č. 7 – 8, s. 17 – 21.

33. ŠÁMAL, Pavel. Rozhovor s profesorem Pavlem Šámalem k 10. výročí přijetí zákona o soudnictví ve věcech mládeže. *Státní zastupitelství*, 2013, roč. 11, č. 3, s. 5 – 6.

34. ŠÁMALOVÁ, Milada. Dítě mladší patnácti let a zajištění jeho práv. *Státní zastupitelství*, 2013, roč. 11, č. 3, s. 17 – 25.

35. ŠÁMALOVÁ, Milada. Potřebuje dítě mladší patnácti let v řízení před podáním návrhu podle hlavy třetí zákona o soudnictví ve věcech mládeže obhájce? *Trestněprávní revue*, 2015, roč. 14, č. 2, s. 27 – 33.

36. ŠČERBA, Filip. Sankcionování mladistvých. *Kriminalistika*, 2005, roč. 38, č. 2, s. 133 – 143.

37. ŠIMEK, Milan, ZEZULOVÁ, Jana. Relativní nepříčetnost mladistvého – vybrané problémy. *Státní zastupitelství*, 2014, roč. 12, č. 1, s. 51 – 58.

38. ŠIPALOVÁ, Věra. Zamyšlení se nad zákonem o soudnictví ve věcech mládeže. *Státní zastupitelství*, 2013, roč. 11, č. 3, s. 45 – 46.

39. TREŠLOVÁ, Lenka. K článku JUDr. Karla Šabaty „Společensky prospěšná činnost jako výchovná povinnost v rozhodovací praxi státního zástupce“. *Státní zastupitelství*, 2007, roč. 5, č. 5, s. 46 – 47.

40. VÁLKOVÁ, Helena. 15 – 14 – 15 = dolní věková hranice trestní odpovědnosti v České republice v roce 2009. *Právní rozhledy*, 2009, roč. 17, č. 15, s. II.

41. VÁLKOVÁ, Helena, SOTOLÁŘ, Alexander. Čin jinak trestný a možné reakce na něj v systému soudnictví ve věcech mládeže. *Trestněprávní revue*, 2004, roč. 3, č. 7, s. 197 – 203.

42. VÁLKOVÁ, Helena. K postavení státního zástupce v řízení ve věcech dětí mladších patnácti let. *Trestněprávní revue*, 2004, roč. 3, č. 1, s. 26 – 27.

43. VÁLKOVÁ, Helena. K zařazení dítěte mladšího patnácti let do výchovného programu podle § 93 odst. 1 ZSM. *Trestněprávní revue*, 2005, roč. 4, č. 7, s. 188 – 189.

44. VÁLKOVÁ, Helena, SOTOLÁŘ, Alexander. Trestní právo mládeže po deseti letech: úspěchy, překážky a výzvy. *Státní zastupitelství*, 2013, roč. 11, č. 3, s. 7 – 16.

45. VICHEREK, Roman. Jak „trestat“ děti a trestně neodpovědné mladistvé. *Trestněprávní revue*, 2016, roč. 15, č. 1, s. 1 – 5.

46. ZÁRUBA, Jan. Jen malá poznámka k článku „Řízení ve věcech dětí mladších patnácti let – vybrané otázky“. *Státní zastupitelství*, 2009, roč. 7, č. 2, s. 21 – 22.

47. ZÁRUBA, Jan. Nová právní úprava účasti státního zastupitelství v civilním procesu. *Státní zastupitelství*, 2014, roč. 12, č. 6, s. 8 – 13.

48. ZEZULOVÁ, Jana, RŮŽIČKA, Miroslav. Aktuální problémy zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže 2. *Státní zastupitelství*, 2005, roč. 3, č. 9, s. 14 – 20.

49. ZEZULOVÁ, Jana. Judikatura Nejvyššího soudu k řízení ve věcech dětí mladších patnácti let. *Státní zastupitelství*, 2007, roč. 5, č. 5, s. 33 – 38.

50. ZEZULOVÁ, Jana, ELICH, Miroslav. K otázce, zda je dlouhodobá nepřítomnost nezletilého v České republice důvodem pro zamítnutí návrhu státního zastupitelství na uložení opatření podle § 90 odst. 1 z. s. m. *Státní zastupitelství*, 2014, roč. 12, č. 6, s. 55 – 57.

51. ZEZULOVÁ, Jana. K pobytu dětí s uloženou ochrannou výchovou mimo školské zařízení pro výkon ochranné výchovy. *Státní zastupitelství*, 2006, roč. 4, č. 5, s. 7 – 10.

52. ZEZULOVÁ, Jana, ŠABATA, Karel. Průběh řízení před soudem pro mládež – v otázkách a odpovědích. *Státní zastupitelství*, 2009, roč. 7, č. 3, s. 17 – 28.

53. ZEZULOVÁ, Jana. Rozhodnutí Nejvyššího soudu k možnosti prodloužení ochranné výchovy uložené dítěti mladšímu patnácti let za čin jinak trestný. *Státní zastupitelství*, 2013, roč. 11, č. 3, s. 64 – 65.

54. ZEZULOVÁ, Jana. Řízení v trestních věcech mladistvých ve znění zákona č. 218/2003 Sb. *Státní zastupitelství*, 2003, roč. 1, č. 4, s. 2 – 8.

55. ZEZULOVÁ, Jana. Řízení ve věcech dětí mladších patnácti let. *Státní zastupitelství*, 2014, roč. 12, č. 6, s. 79 – 82.

56. ZEZULOVÁ, Jana, ŠABATA, Karel. Řízení ve věcech mladších patnácti let – vybrané otázky. *Státní zastupitelství*, 2009, roč. 7, č. 2, s. 13 – 21.

57. ZEZULOVÁ, Jana, RŮŽIČKA, Miroslav. Soudnictví ve věcech mládeže z pohledu rozhodovací činnosti obecných soudů a Ústavního soudu. *Státní zastupitelství*, 2007, roč. 5, č. 5, s. 4 – 17.

58. ŽAMPACH, Jiří. Nad jedním rozhodnutím ve věcech dětí mladších 15 let podle zákona č. 218/2003 Sb. *Státní zastupitelství*, 2006, roč. 4, č. 5, s. 5 – 7.

6.3 Další zdroje

1. Dohled probačního úředníka – opatření ukládané dítěti mladšímu 15 let. Dokument Nejvyššího státního zastupitelství sp. zn. SL 724/2007 ze dne 11. 5. 2007 (interní materiál).

2. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Střediska výchovné péče. [online]. msmt.cz, nedatováno [cit. 1. srpna 2019]. Dostupné na <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/strediska-vychovne-pece>.

3. Nejvyšší státní zastupitelství. Zvláštní zpráva obsahující vyhodnocení postupu státních zastupitelství při aplikaci zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže (na trestním úseku i v netrestní oblasti ze dne 18. 5. 2005, sp. zn. 7 NZN 601/2005 (interní materiál).

4. Pokyn obecné povahy nejvyšší státní zástupkyně ze dne 27. 7. 2009, Vzorový organizační řád, č. 4/2009, ve znění pozdějších předpisů.

5. Pokyn obecné povahy nejvyšší státní zástupkyně ze dne 8. 9. 2009, o trestním řízení ve věcech mládeže, č. 7/2009.

6. Probační a mediační služba. Justice a děti [online]. pmscr.cz, nedatováno [cit. 1. června 2019]. Dostupné na <https://www.pmscr.cz/images/clanky/PMS_letak_cz_A4_Deti.pdf>.

7. Rozvrh práce Nejvyššího soudu (ve znění od 1. 12. 2019), [online]. nsoud.cz, nedatováno [cit. 21. 12. 2019]. Dostupný na <http://www.nsoud.cz/judikatura/ns_web.nsf/0/0C923A617A4F7D82C12584D4003A3329/$file/Rozvrh%20pr%C3%A1ce%20k%201.1%20(002).pdf>.

8. Vyhodnocení kvality návrhové činnosti státního zastupitelství podle § 90 odst. 1 zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže u vybraných nižších státních zastupitelství, Krajského státního zastupitelství v Brně ze dne 8. 11. 2018, č. j. 1 KZC 3535/2018-13 (interní materiál).

9. Zápis z celorepublikového setkání netrestních specialistů z OSZ s NSZ v Kroměříži ve dnech 6. – 7. května 2019, ze dne 6. 6. 2019. Nejvyšší státní zastupitelství, sp. zn. 1 SPR 4/2019 (interní materiál).

10. Závazný pokyn policejního prezidenta č. 30/2009 ze dne 21. 9. 2009, o plnění úkolů v trestním řízení.

6.4 Judikatura

1. Nález Ústavního soudu ze dne 24. 9. 2019, sp. zn. Pl. ÚS 4/19.
2. Rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 15. 12. 2008, sp. zn. 3 Tmo 26/2008.
3. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 4. 2008, sp. zn. 8 Tdo 514/2008.
4. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 4. 2008, sp. zn. 8 Tdo 516/2008.
5. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 5. 12. 2010, sp. zn. 8 Tz 85/2012.
6. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 3. 2014, sp. zn. 8 Tdo 293/2014.
7. Stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 10. 6. 2010, sp. zn. Tpjn 300/2010.
8. Stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 27. 4. 2016, sp. zn. Tpjn 305/2014.
9. Usnesení Krajského soudu v Brně – soudu pro mládež ze dne 30. 12. 2004, sp. zn. 4 Rodo 17/2004.
10. Usnesení Krajského soudu v Brně – soudu pro mládež ze dne 30. 12. 2004, sp. zn. 4 Rodo 19/2004.
11. Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 29. 9. 2005, sp. zn. 13 Rodo 10/2005.
12. Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 31. 10. 2006 sp. zn. 3 Rodo 6/2006.
13. Usnesení Krajského soudu v Hradci Králové – soudu pro mládež ze dne 12. 1. 2005, sp. zn. 12 Rodo 5/2004.
14. Usnesení Krajského soudu v Hradci Králové – soudu pro mládež ze dne 18. 5. 2005, sp. zn. 12 Rodo 7/2005.
15. Usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 29. 1. 2009, sp. zn. 1 Tmo 22/2008.
16. Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 28. 1. 2005, sp. zn. Ntm 1/2005.
17. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 2. 5. 2005, sp. zn. 30 Cdo 444/2004.
18. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 11. 2004, sp. zn. 8 Tdo 1231/2004.
19. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 11. 2004, sp. zn. 8 Tdo 1232/2004.
20. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. 6. 2005, sp. zn. 8 Tdo 751/2005.

21. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 7. 7. 2005, sp. zn. 8 Tdo 822/2005.
22. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 2. 2006, sp. zn. 8 Tdo 185/2006.
23. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 9. 2006, sp. zn. 8 Tdo 1069/2006.
24. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 8. 11. 2006, sp. zn. 8 Tdo 1262/2006.
25. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 2. 2007, sp. zn. 8 Tdo 108/2007.
26. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 8. 2007, sp. zn. 8 Tdo 882/2007.
27. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 10. 2007, sp. zn. 8 Tdo 1158/2007.
28. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. 11. 2007, sp. zn. 8 Tdo 1282/2007.
29. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 10. 2008, sp. zn. 8 Tdo 1067/2008.
30. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 7. 2009, sp. zn. 8 Tdo 589/2009.
31. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 8. 2010, sp. zn. 8 Tdo 927/2010.
32. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 10. 2010, sp. zn. 8 Tdo 1072/2010.
33. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 11. 2011, sp. zn. 8 Tdo 1487/2011.
34. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 1. 2014, sp. zn. 8 Tdo 1426/2013.
35. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 3. 2014, sp. zn. 8 Tdo 295/2014.
36. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 11. 2017, sp. zn. 8 Tdo 1036/2017.
37. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 10. 2017, sp. zn. 8 Tdo 1075/2017.
38. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 10. 2017, sp. zn. 8 Tdo 1076/2017.
39. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 10. 2017, sp. zn. 8 Tdo 1077/2017.
40. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 10. 2017, sp. zn. 8 Tdo 1080/2017.
41. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 10. 2017, sp. zn. 8 Tdo 1081/2017.
42. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 10. 2017, sp. zn. 8 Tdo 1082/2017.
43. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 10. 2017, sp. zn. 8 Tdo 1083/2017.
44. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 10. 2017, sp. zn. 8 Tdo 1084/2017.
45. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 10. 2017, sp. zn. 8 Tdo 1105/2017.
46. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 10. 2017, sp. zn. 8 Tdo 1106/2017.
47. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 10. 2017, sp. zn. 8 Tdo 1213/2017.
48. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 10. 2017, sp. zn. 8 Tdo 1215/2017.
49. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 10. 2017, sp. zn. 8 Tdo 1216/2017.
50. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 10. 2017, sp. zn. 8 Tdo 1217/2017.
51. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 10. 2017, sp. zn. 8 Tdo 1314/2017.
52. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 4. 2018, sp. zn. 8 Tdo 335/2018.
53. Usnesení Ústavního soudu ze dne 25. 8. 2008, sp. zn. I. ÚS 806/08.
54. Usnesení Ústavního soudu ze dne 24. 6. 2009, sp. zn. I. ÚS 2648/08.
55. Usnesení Ústavního soudu ze dne 29. 5. 2013, sp. zn. I. ÚS 4379/12.
56. Usnesení Ústavního soudu ze dne 11. 4. 2013, sp. zn. II. ÚS 1069/13.
57. Usnesení Ústavního soudu ze dne 14. 11. 2013, sp. zn. II. ÚS 1199/13.
58. Usnesení Ústavního soudu ze dne 20. 1. 2015, sp. zn. III. ÚS 3820/13.
59. Usnesení Ústavního soudu ze dne 19. 2. 2014, sp. zn. I. ÚS 273/14.
60. Usnesení Ústavního soudu ze dne 11. 8. 2015, sp. zn. II. ÚS 628/15.
61. Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 29. 1. 2009, sp. zn. 1 Tmo 22/2008.

6.5 Právní předpisy

1. Bundesgesetzüber das Jugendstrafrecht (Jugendstrafgesetz), ve znění pozdějších předpisů, [online]. admin.ch, nedatováno, [cit. 10. října 2019]. Dostupné na <https://www.admin.ch/opc/de/federal-gazette/2003/4445.pdf>.

2. Schweizerische Jugendstrafprozessordnung (Jugendstrafprozessordnung), ve znění pozdějších předpisů, [online]. admin.ch, nedatováno, [cit. 10. října 2019]. Dostupné na <https://www.admin.ch/opc/de/official-compilation/2010/1573.pdf>.
3. Nařízení vlády č. 455/2009 Sb., kterým se pro účely trestního zákoníku stanoví, které rostliny nebo houby se považují za rostliny a houby, obsahující omamnou nebo psychotropní látku a jaké je jejich množství větší než malé ve smyslu trestního zákoníku, ve znění pozdějších předpisů.
4. Nařízení vlády č. 467/2009 Sb., kterým se pro účely trestního zákoníku stanoví, co se považuje za jedy a jaké je množství větší než malé u omamných látek, psychotropních látek, přípravků je obsahujících a jedů, ve znění pozdějších předpisů.
5. Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb.
6. Usnesení představenstva České advokátní komory č. 6/1998 Věstníku, ve znění pozdějších předpisů.
7. Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 23/1994 Sb., o jednacím řádu státního zastupitelství, zřízení poboček některých státních zastupitelství a podrobnostech o úkonech prováděných právními čekateli, ve znění pozdějších předpisů.
8. Vyhláška č. 177/1996 Sb., advokátní tarif, ve znění pozdějších předpisů.
9. Vyhlášku č. 358/2019 Sb., o změně sazby základní náhrady za používání silničních motorových vozidel a stravného a o stanovení průměrné ceny pohonných hmot pro účely poskytování cestovních náhrad.
10. Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění účinném do 31. 12. 2003 a dále ve znění účinném do 31. 12. 2009.
11. Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.
12. Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění zákona č. 401/2012 Sb., ve znění účinném do 31. 12. 2013.
13. Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.
14. Zákon č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů.
15. Zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů.
16. Zákon č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, ve znění pozdějších předpisů.
17. Zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů.
18. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.
19. Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě, ve znění pozdějších předpisů.
20. Zákon č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích, ve znění pozdějších předpisů.
21. Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů.
22. Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů.
23. Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů.
24. Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů.
25. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
26. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
27. Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů.

Abstrakt

Předkládaná rigorózní práce se zabývá odpovědností dětí mladších patnácti let za činy jinak trestné. Po objasnění základních hmotněprávních postulátů je stěžejní část věnována řízení ve věcech dětí mladších patnácti let dle zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů. Na podkladu kritického zhodnocení (zejména s přihlédnutím k postavení advokátů a státního zastupitelství) předmětného soudního řízení poukazuje na problematická místa celé právní úpravy a přijímá praktická doporučení de lege ferenda. Při jejich učinění se inspiruje nejen povahově nejbližšími soudními řízeními, ale i švýcarskou právní úpravou.

Abstract

The following rigorosum thesis deals with criminal responsibility for acts otherwise criminal of children under 15 years of age. After clarifying the basic substantive postulates the thesis predominantly focuses on legal proceedings regarding children under 15 years of age, according to act no. 218/2003 Sb. The work also points out possible issues of the legislation itself and recommends practical solutions de lege ferenda, all based on a critical assessment of the proceedings in question (mainly regarding the role of advocates and public prosecution). It draws inspiration from similar court proceedings, as well as from the Swiss legislation.

Klíčová slova

dítě mladší patnácti let, čin jinak trestný, opatření, řízení ve věci dítěte mladšího patnácti let

Key words

child under 15 years of age, act otherwise criminal, legal action, proceedings regarding a child under 15 years of age